

**Formanden:**

Hvis ingen gør indsigelse mod fremme af denne forespørgsel, betragter jeg Tingets samtykke dertil som givet. (Ophold). Det er givet.

Den næste sag på dagsordenen var:

**4) Spørgsmål om fremme af forespørgsel nr. F 8:**

*Forespørgsel til socialministeren [om regeringens overvejelser vedrørende ældrepolitikken].*

Af Kofod-Svendsen (KRF) m.fl.  
(Forespørgslen anmeldt 12/10 89).

**Formanden:**

Hvis ingen gør indsigelse mod fremme af denne forespørgsel, betragter jeg Tingets samtykke dertil som givet. (Ophold). Det er givet.

Den næste sag på dagsordenen var:

**5) Eneste behandling af beslutningsforslag nr. B 7:**

*Indstilling fra Udvalget for Forretningsordenen om Folketingets samtykke i henhold til grundlovens § 57. (Hugo Holm).*  
(Fremsat 17/10 89).

Indstillingen sættes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

**Afstemning**

Udvalgets indstilling  
vedtoges enstemmigt med 119 stemmer.

**Formanden:**

Om denne vedtagelse vil der nu blive givet meddelelse til justitsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

**6) Forespørgsel nr. F 4:**

*Forespørgsel til udenrigsministeren:*

»Hvad kan regeringen oplyse om udviklingen i Østeuropa og Sovjetunionen og om danske og øvrige vestlige reaktioner herpå?«

Af Gade (SF), Ritt Bjerregaard (S), Connie Hedegaard (KF), Bjørn Elmquist (V), Pia Kjærsgaard (FP), Jørgen Estrup (RV), Arne

Melchior (CD) og Inge Tranholm-Mikkelsen (KRF).

(Forespørgslen anmeldt 10/10 89. Fremme af forespørgslen vedtaget 24/10 89).

**Begrundelse****Gade (SF):**

For SF er det vigtigt, at Folketinget i starten af denne samling kan få en grundig debat om den spændende og løfterige udvikling, der netop nu præger forholdene i Sovjetunionen og i Østeuropa.

Alle partier er enige om at ønske denne debat. Jeg skal derfor på alle partiers vegne ...

**Formanden:**

Jeg sætter stor pris på at kunne høre taleren. Det kniber i øjeblikket.

**Gade (SF):**

... og da jeg taler på alle partiers vegne, vil jeg fortsætte.

Alle partier er enige om at ønske denne debat. Jeg skal derfor på alle Folketingets partiers vegne opfordre udenrigsministeren til at redegøre for regeringens syn på denne udvikling og de danske og øvrige vestlige reaktioner herpå.

**Besvarelse****Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):**

Det er godt, at vi i dag i Folketinget kan have denne forespørgselsdebat om udviklingen i Sovjetunionen og Østeuropa og – ikke mindre væsentligt – om, hvordan vi i Danmark skal forholde os til denne udvikling.

Det er regeringens håb, at et samlet Folketing på grundlag af debatten i dag kan stå bag hovedretningslinjerne for Danmarks politik over for vore nabolande mod øst. For en bred opbakning bag den danske politik giver os øget gennemslagskraft og dermed også øgede muligheder for at præge udviklingen i den rigtige retning.

I det billede indgår også Danmarks økonomiske samarbejde med Østlandene, og jeg vil i dag omtale konkrete initiativer, især i forholdet til Polen og Ungarn, som regeringen længe har arbejdet på.

Siden den anden verdenskrig har vores overordnede sikkerhedspolitiske problem været truslen fra Sovjetunionen. Vi har i de sidste 40

[Udenrigsministeren]

år ønsket, at der skulle ske en liberalisering i Sovjetunionen og i de østeuropæiske lande. Vi har ønsket, at den trussel, som de udgjorde mod vores del af verden, blev mindsket.

Det, vi har ønsket så længe, er nu ved at ske. Det skaber selvfølgelig mange muligheder, som Danmark og de andre vestlige lande må udnytte, men der er ingen tvivl om, at udviklingen kan indebære mere betænkelige momenter, som vi også må være forberedte på.

Mens vi i Vesteuropa i de seneste år har set fornyet kraft i bestræbelserne for øget integration og samarbejde, ser vi samtidig et opbrud i Østeuropa, og det er åbenbart, at udtrykket »Østblokken« nu hører fortiden til.

Med udviklingen i Sovjetunionen under Gorbatsjov er vi vidne til et omfattende forsøg på at få samfundet til at fungere bedre. Mens det nok er at gå for vidt at sige, at der er tale om et opgør dér med den marxistiske filosofi, er der i hvert fald tale om et opgør med den måde, hvorpå marxismen hidtil er blevet udmøntet i samfundets indretning.

Det første opgør med Stalintiden fandt sted under Khrusjtjov. Under Gorbatsjov har vi set en klar afstandtagen fra fortidens metoder, og vi har set det hidtil mest omfattende forsøg i Sovjetstatens historie på at reformere samfundet, på at give befolkningen større frihed og flere valgmuligheder.

Det er en enorm opgave, den sovjetiske ledelse med Gorbatsjov i spidsen har sat sig selv. Efter årtier med økonomisk stagnation og politisk vanetænkning stræber man nu efter at give den enkelte borger større udfoldelsesmuligheder, især med henblik på at skabe økonomisk vækst. Gorbatsjov har fremlagt imponerende forslag, men det tager sin tid at få dem omsat i praksis. Det har de sidste 4 år tydeligt vist.

Hidtil er det ikke lykkedes for Gorbatsjov at få vendt den økonomiske udvikling. Man kan sige tværtimod. Ifølge Sovjetunionens egne oplysninger er situationen faktisk værre nu, end dengang Gorbatsjov kom til magten. Der er med andre ord tale om en meget langvarig omstillingsproces.

Befolkningen har jo i årtier været vant til, at direktiverne kom ovenfra, og at den enkelte borger som oftest fik ubehagelige problemer, hvis man udviste initiativ og idérigdom. Det er klart, at det er en kolossal opgave at få denne tænkemåde ændret.

Samtidig hober der sig andre store problemer op. Der har været omfattende strejker og voksende kriminalitet. Og vi ser nationale bevægelser skyde op som paddehatte i snart sagt enhver region. Det sker i Baltikum, det sker i Kaukasus, det sker i Moldavien, det sker i Centralasien. Og senest har vi set, at en folkefront er blevet dannet hos det største mindretal overhovedet i Sovjetunionen, nemlig ukrainerne.

Gorbatsjov har hidtil vist sig meget behændig til at håndtere de omfattende problemer på en sådan måde, at de ikke kommer fuldstændig ud af kontrol. Og i Vesten må vi håbe, at reformprocessen kan fortsætte uden overreaktioner og tilbageslag.

Der er for regeringen ingen tvivl om, at en rolig, systematisk og vedvarende udvikling af perestrojka og glasnost ikke alene er i det sovjetiske folks interesse, men også i vores.

Udenrigspolitik har Gorbatsjov i den tid, hvor han har været Sovjetunionens leder, fremsat en lang række forslag om våbenkontrol og nedrustning og om øget samarbejde mellem Øst og Vest. Han har naturligvis gjort det, fordi det er i Sovjetunionens udenrigspolitiske og vel også i hans egen indenrigspolitiske interesse. Men uanset motiverne er det væsentligt at fastholde, at denne politik har bidraget til en mærkbar forbedring i forholdet mellem supermagterne og derfor også mellem Øst og Vest i almindelighed.

Det er Sovjetunionen, der er gået i spidsen med reformer, men Polen og Ungarn er fulgt efter og har overhalet foregangslandet. Ved indgangen til dette årti var vi vidne til en tragisk udvikling i Polen med indførelse af krigsretstilstand og ulovliggørelse af den frie fagbevægelse Solidaritet. Men ved udgangen af årtiet er vi omvendt vidne til en glædelig udvikling.

På baggrund af en stadig mere forværret økonomisk situation besluttede det regerende kommunistiske parti i foråret at gå ind i rundbordssamtaler med Solidaritet, og resultatet blev en ophævelse af forbudet imod den frie fagforening og gennemførelsen af de første delvis frie parlamentsvalg i Østeuropa i de sidste 40 år.

Endnu mere forbløffende var den efterfølgende regeringsdannelse, hvor premierministerposten blev overtaget af et medlem af Solidaritet i spidsen for en koalitionsregering. Men den nye polske regering og det polske samfund

[Udenrigsministeren]

går en byrdefuld tid i møde. Man har stillet den over for enestående vanskelige økonomiske problemer, som ikke kan løses på kort tid. Den nye regerings måske største problem i de kommende måneder bliver derfor at bevare befolkningens støtte og tro på, at problemerne først kan blive løst efter yderligere en periode med hårde tider.

I Ungarn er udviklingen næsten gået endnu stærkere. I foråret, kort tid efter János Kádár's død, blev premierministeren fra 1956, Imre Nagy, rehabiliteret og genbegravet, en begivenhed af stor symbolsk værdi. Jeg besøgte selv i går pladsen i udkanten af Budapest, hvor han, Pal Maléter og 300 andre ligger begravet, en plads, der er ved at udvikle sig til en slags uformel mindelund. Det var en gribende oplevelse, en meget stærk illustration af, hvor hurtigt udviklingen går i Ungarn.

For få uger siden opløste det kommunistiske parti i Ungarn sig selv. Det omdannede sig til et socialistisk parti efter vesteuropæisk model. Til foråret har man planlagt det første fuldstændig frie parlamentsvalg i vestlig forstand i Østeuropa i de sidste 40 år. Der er for øjeblikket næsten 40 partier, der har meldt sig til dette valg. Jeg havde lejlighed til at træffe repræsentanter for en del af partierne forleden aften. Det var bemærkelsesværdigt, at det dér ligesom her ofte er de partier, der grundlæggende står hinanden nærmest, som skændes mest heftigt og indgående.

Ungarerne har for at holde antallet af partier på et rimeligt niveau lavet en spærregrænse på 4 pct. Om det regerende parti kan bevare magten efter det kommende valg, er ifølge partiet selv et meget åbent spørgsmål. Under de drøftelser, jeg havde med bl.a. partiets nye leder i de sidste par dage, sagde man meget åbent til mig, at det, man satser på, er en stor koalition. Man regner ikke med selv at kunne vinde valget.

I øvrigt har Ungarn for få dage siden udråbt sig til en demokratisk republik. Man gjorde det på 33-års-dagen for opstanden i 1956 – en utrolig elegant måde, synes jeg, hvorpå man får løst spørgsmålet om, hvilken dag der i fremtiden skal være den nye republiks nationaldag.

Men også i Ungarn er der store økonomiske problemer, om end de ikke er af samme størrelsesorden som i Polen og Sovjetunionen. Og de kommende års regeringer i Ungarn har derfor godt nok bedre arbejdsbetingelser, men de står

over for det samme problem som de andre: de skal igennem en vanskelig periode, hvor man skal fastholde befolkningens engagement og tillid, samtidig med at man ikke kan præstere positive økonomiske resultater, men tværtimod skal igennem perioder med arbejdsløshed, inflation og meget af det andet, som uundgåeligt vil optræde, når man skal til at nedbryde en stivnet økonomisk sektor.

I det sidste par år har udviklingen i disse tre reformvenlige lande tiltrukket sig næsten al vor opmærksomhed, men vi må ikke glemme Jugoslavien, der vel var det oprindelige reformvenlige land i Østeuropa. Også Jugoslavien er stillet over for meget store økonomiske, politiske og etniske problemer, som det kræver tid at få løst. Og man behøver – for tage nogle eksempler – blot at nævne en inflation på over 1.000 pct. og øget splittelse mellem flere af delrepublikkerne.

På den anden side ser vi så, at først og fremmest DDR og Rumænien, men også Tjekkoslaviet og Bulgarien hidtil har vendt sig imod reformbølgen. Her har man klamret sig til årtiers fejlslagen politik, men tydeligvis under et stadig voksende pres for at indføre reformer. Hvor længe regimerne kan modstå dette pres, kan kun tiden vise. Vi ved, at der også i disse lande findes reformvenlige kræfter, og vi må tro, at de vil komme til udfoldelse, når der gives mulighed herfor. Vi har jo allerede set visse opmuntrende tilløb hertil i DDR, og vi ved også, at man dér opmærksomt vil se på, om det lykkes at gennemføre reformerne i Polen og Ungarn, og at det i høj grad vil være afgørende for, om man også kan komme i gang andre steder. Det gør det så meget vigtigere at bidrage til reformernes succes i de lande, der er slået ind på denne vej.

Regeringen har ved gentagne lejligheder – både offentligt og under bilaterale samtaler – givet udtryk for sin fulde støtte til og sin fulde sympati for reformbestræbelserne i Sovjetunionen, i Polen og i Ungarn. Vi er midt i en betydningsfuld historisk udvikling, som kan være med til at omforme det europæiske politiske landskab på helt afgørende og positiv måde.

Vi må ikke være blinde for, at reformbestræbelserne i Sovjetunionen og i Øst- og Central-europa også kan indebære en vis risiko både for landene selv og for forholdet mellem Øst og Vest. Vi ved ikke, hvor længe reformprocessen

[Udenrigsministeren]

kan fortsætte uhindret, eller hvor langt den kan få lov til at gå. Landenes meget alvorlige økonomiske og sociale situation og de mange etniske konflikter – ikke mindst i Sovjetunionen – indebærer til stadighed en fare for tilbageslag.

Når vi hilser udviklingen velkommen, må vores politik derfor også samtidig være baseret på realisme og nøgtern vurdering af forskellige fremtidige udviklingsmuligheder. Vi kender Sovjetunionens udenrigspolitik, som den er i dag, men vi kender den ikke, som den vil være om 10, 15 eller 20 år, og derfor må vi hele tiden være opmærksomme på, at situationen kan ændres på ny.

Men det, som vi i den aktuelle situation først og fremmest må lægge vægt på, er de store muligheder, som i dag følger af den rivende udvikling i Østeuropa. Den rummer først og fremmest store muligheder for øget afspænding. Vi har bl.a. set det udmøntet i konkrete resultater under Gorbatsjovs topmøder med præsident Reagan og de talrige møder mellem de to supermagters udenrigsministre – senest deres møde i Wyoming – og regeringen nærer håb og forventning om, at dette er en udvikling, som vil fortsætte.

Det generelle klima mellem Øst og Vest er nu bedre end på noget tidligere tidspunkt siden den anden verdenskrig, og med baggrund i denne positive atmosfære er der ikke mindst inden for CSCE-processens rammer mulighed for at gøre yderligere fremskridt i spørgsmålet om menneskerettigheder, menneskelige kontakter, informationsudveksling og kulturelt, økonomisk og miljømæssigt samarbejde.

Danmark skal som bekendt næste år være værtsland for det andet møde inden for konferencen om CSCE's såkaldte menneskelige dimension, og regeringen vil arbejde for, at der på mødet i København bliver indgået yderligere politiske forpligtelser, der giver den enkelte borger i såvel Øst som Vest et håndgribeligt bevis på, at regeringerne gør fremskridt i retning af at nedbryde den kunstige barriere, som har delt Europa i over 40 år. Det skylder vi os selv, og det skylder vi de kommende generationer.

Der er selvfølgelig en sammenhæng mellem den politiske udvikling i Europa og bestræbelserne for våbenkontrol og nedrustning. Den nuværende fremdrift i Wienforhandlingerne om konventionelle våben skyldes ikke mindst, at NATO har været i stand til at tage og fasthol-

de initiativet lige fra forhandlingernes start, og det NATO-topmøde, der blev holdt i maj måned, betød et yderligere skub fra alliansens side.

Men fremdriften havde samtidig næppe været mulig uden den nye udvikling i Sovjetunionen og Østeuropa. Omvendt har den gunstige udvikling i forhandlingerne også haft indflydelse på det politiske klima, og det gælder både i Øst og i Vest.

Vi har hilst de ensidige reduktioner, som Sovjetunionen og de østeuropæiske lande har indvarslet, velkommen som et skridt i den rigtige retning. Men de er ikke tilstrækkelige til at fjerne uligevægten på vores kontinent; det er noget, man må nå ved forhandlingsbordet i Wien.

Den fremdrift, som jeg nævnte, har sin rod i en række fælles holdninger med hensyn til bl.a. de våbenkategorier, der er afgørende for en konventionel stabilitet. Der er enighed om mange overordnede synspunkter – også om at nå frem til en aftale allerede i løbet af 1990. Men Djævelen gemmer sig jo – som i andre vanskelige forhandlinger – i detaljerne. Vi har sammen med vore allierede givet forhandlingerne i Wien den højeste prioritet, og vi vil opretholde et højt aktivitetsniveau med henblik på hurtige resultater. For resultater er nødvendige. Vi erkender, at det politiske trusselsbillede er undergået vældige forandringer, men det er ikke nok. Det må følges op af en ændring af det militære styrkeforhold, af de fysiske realiteter så at sige. Politiske hensigtserklæringer er én ting, den militære formåen er noget andet.

Østsiden har et akut økonomisk behov for at få bragt sine rustningsudgifter ned. Vi kan sammen med vore allierede bidrage hertil gennem konstruktiv deltagelse i forhandlingerne, selv sagt med vore egne sikkerhedsinteresser for øje hele tiden.

Hvordan kan vi så fra dansk side bidrage til de kommende års udvikling? Hvad kan vi gøre for at bidrage til, at udviklingen i Østeuropa og Sovjetunionen fortsætter i den rigtige retning? Vores udgangspunkt må som altid være: Danmarks påvirkningsmuligheder over for omverdenen er begrænsede, og derfor må vi afveje vores indsats omhyggeligt. Vi må også regne med, at udviklingen i Østeuropa i sidste ende vil blive bestemt af interne faktorer i regionen. Danmarks – ja, vel i det hele taget Vestens – mulig-

[Udenrigsministeren]

heder for at påvirke udviklingen er derfor marginale. Men selv marginale muligheder for at medvirke til en positiv udvikling må undersøges og udnyttes. Det må de for vore østeuropæiske naboer skyld, og det må de for vores egen skyld.

Over for Sovjetunionen og de reformvenlige østeuropæiske lande må vi først og fremmest gennem en vedvarende dialog opfordre til, at reformprocessen videreudvikles. Samtidig må vi opretholde dialogen med de øvrige lande i regionen og tilskynde dem til at gå samme vej. Vi må gøre det på en sådan måde, at det sker i et rimeligt tempo, og at vi ikke bidrager til, at udviklingen løber løbsk. Vi må ikke give løfter, som ikke kan holdes. Vi må lære af lektien fra 1956, hvor Vesten var med til at opmuntre reformregimet i Ungarn, men hvor vi intet kunne stille op, da Sovjetunionen greb ind.

Her vil det nok være på sin plads at komme med nogle bemærkninger om de baltiske republikker. Regeringen har selvfølgelig med stor opmærksomhed fulgt den opmuntrende udvikling i Baltikum. Der sker en stadig friere meningsudveksling, ikke mindst som følge af dannelsen af folkefronterne. Det er velkendt, at situationen er den, at Danmark – ligesom langt de fleste øvrige vestlige lande – aldrig juridisk har anerkendt indlemmelsen af de baltiske lande i Sovjetunionen i 1940. Regeringen finder ligesom de fleste af vore vestlige partnere, at det under de nuværende omstændigheder er rigtigst at opretholde denne ikkeanerkendelsespolitik for at undgå at gribe forstyrrende ind i en positiv udvikling. Vi må ikke lade vores sympati løbe af med vores fornuft.

Men samtidig ønsker regeringen, at de personlige bånd mellem de baltiske republikkers folk og vore egne borgere bliver styrket så meget, som det overhovedet er muligt. Det kan ske på det kulturelle område, det kan ske på det handelsmæssige område – for bare at nævne to områder. Jeg synes, at et fremstående eksempel, som bør nævnes her i dag, er dagbladet Politikens prisværdige initiativ til at oprette et kulturinstitut i Riga.

Regeringen vil fortsat nøje følge udviklingen i de baltiske republikker. Vi vil løbende drøfte vores holdning med vore vestlige partnere. Og regeringen er rede til at gå langt inden for de givne rammer. Men lad mig slå fast, at en dansk enegang ikke vil gavne nogen, hverken de baltiske folk eller os selv.

I den bredere europæiske sammenhæng må vi sammen med vore vestlige partnere i internationale forhandlinger medvirke til, at der skabes større sikkerhed for både Øst og Vest gennem øget samarbejde og nedrustning til det lavest mulige niveau. Det kræver både standhaftighed og fantasi til at forestille sig nye løsningsmuligheder. Og vi må tilskynde til, at der skabes stadig bredere kontakter mellem de enkelte borgere i Øst og i Vest.

Dybtgående ændringer er i gang også på det økonomiske område i flere Østlande. Efter mange års fejlslagen planøkonomi har man først og fremmest i Ungarn og Polen, men også i Sovjetunionen og til dels i Bulgarien erkendt, at der kun er én vej, nemlig at gengive befolkningen lyst til selv at gøre en indsats ved at gøre op med planøkonomien og lade markedsøkonomien og det frie initiativ komme til.

Det er også på denne baggrund, at det verdensøkonomiske topmøde i Paris i juli i år besluttede at lade EF-Kommissionen sammenkalde et møde for at koordinere den vestlige støtte til reformprocessen, og det er en koordinering, som vi hilser velkommen, men samtidig er det væsentligt at sikre, at koordineringen ikke bliver for stram; vi skal jo ikke erstatte én planøkonomi med en anden.

Vi skal derimod være med til at skabe et netværk af nyttige kontakter, der kan bidrage til at befæste den pluralisme – som det hedder på dansk – som disse lande ønsker og har brug for.

Danmark skal selvfølgelig være med i denne sammenhæng. Derfor har regeringen besluttet at søge en støtte på 300 mio. kr. til reformprocessen i Østlandene, og regeringens plan tager sigte på at skaffe risikovillig kapital for at fremme danske investeringer i Østlandene. Det skal ske ved, at vi opretter en investeringsfond for Østlandene, IØ-fonden, som på kommercielle vilkår og i samarbejde med dansk erhvervsliv skal deltage med kapital i joint ventures eller datterselskaber i form af nyoprettede virksomheder eller moderniserede bestående virksomheder, i første omgang i Polen og Ungarn. Det er noget, som vil bidrage til den udbygning af den private sektor i Østlandene, som er en nødvendig forudsætning for reformprocessens succes.

Såvel i Ungarn som i Polen, hvor jeg har haft lejlighed til at drøfte disse planer med regeringsrepræsentanter, ser man på det med over-

[Udenrigsministeren]

ordentlig positiv interesse. Man finder, at det præcis er på den måde, vi kan bidrage til at opbygge den private sektor, man ønsker sig. I nærmeste fremtid vil regeringen fremsætte et lovforslag herom, som forhåbentlig kan komme hurtigt igennem Folketinget.

Regeringen har også søgt bevilling til en række andre støtteforanstaltninger i form af projekter, uddannelse, rådgivning m.v.

Det er væsentligt, at den indsats, der gøres, har en betydelig afsmittende effekt på det polske og det ungarske samfund såvel på offentlig som på privat virksomhed, og det er klart, at indsatsen må tage udgangspunkt i modtagerlandenes behov, men samtidig må koncentrerer der, hvor Danmark har særlige forudsætninger for at yde støtte, og det vil især sige inden for miljø, landbrug og fødevarerindustri. De mange ideer, der allerede har været fremme, vil blive overvejet nærmere i samarbejde med dansk erhvervsliv.

Specielt på energiområdet har Danmark inden for Det Internationale Energiagentur taget initiativ til at afholde et seminar om samarbejde med Polen. Sammen med andre nordiske lande har vi jo en vital interesse i miljøet i Østersøen, og derfor er miljø, især støtte til vand- og røgrensning i Polen, et prioritetsområde i vore overvejelser.

Der er overvejelser i gang i nordisk regi om, at Den Nordiske Investeringsbank skal stille risikovillig kapital til rådighed for erhvervsinitiativer på miljøområdet i Østeuropa. De nordiske miljøministre har stillet sig positivt over for dette forslag. Det skal forelægges Nordisk Råd i Reykjavik til februar.

Men vi har også en bredere interesse i at fremme det økonomiske samarbejde over Østersøen. I forvejen grænser nogle af verdens økonomisk mest udviklede lande op til Østersøen, og en forøget økonomisk vækst i de baltiske republikker og i Polen er nu takket være de økonomiske reformer i Øst inden for mulighedernes grænse på lidt længere sigt.

Vi skal bidrage til denne udvikling med ud sigten til at omdanne Østersøen til et internationalt økonomisk vækstområde, sådan som vi har set andre have fra Middelhavet til Stillehavet være det. En sådan udvikling vil ikke alene gavne den økonomiske udvikling i Østlandene og dermed det generelle Øst-Vest-forhold, men vil også på længere sigt kunne få en væsentlig

betydning for dansk økonomi, herunder for beskæftigelsen på de danske øer i Østersøen.

Østeuropa og Sovjetunionen har i store dele af dansk erhvervsliv i mange år været synonyme med markeder, der er både vanskelige og ressourcekrævende at trænge ind på. Det er ikke mindst bureaukratiet i statshandelslandene, deres hidtidige stærke bindinger til indbyrdes samhandel og den yderst mangelfulde markedsinformation, der har hæmmet virksomhedernes lyst til at gøre en indsats.

Reformprocessen i flere af de østeuropæiske lande skaber begrundet håb om, at den danske samhandel med disse lande nu er på vej ind i en ny fase. Selv om visse elementer i landenes økonomiske strukturer og forbrugsmønstre sætter grænser for omfanget af samhandelen, skulle det dog være muligt at nå frem til en større andel.

Vores eksport til denne del af verden tegner sig for godt 2 pct. af den samlede eksport, og importens andel udgør godt 4 pct., så forudsætningen for øget samhandel og økonomisk samarbejde er altså til stede, men forudsætningen er også nytænkning og en holdningsændring ikke bare østpå, men så sandelig også herhjemme i Danmark.

Det har ikke længere nogen mening at tale om østbloklandene. Hvert land i Østeuropa må behandles i henhold til sin egenart og særlige nationale forudsætninger, ikke bare på virksomhedsniveau, men også på det mere officielle plan.

I denne forbindelse tænker jeg bl.a. på de blandede regeringskommissioner for økonomisk og industrielt samarbejde. De blev dannet på et tidspunkt, hvor alle Comecon-landene havde et centralt dirigeret system, og det er indlysende, at arbejdet i de blandede kommissioner må justeres i takt med liberaliseringsprocessen. Kommissionerne venter vi dog stadig skal spille en vigtig rolle i hele overgangsfasen fra central til decentral styring.

En større virksomhedsinteresse for handel og samarbejde med Østeuropa forudsætter også, at begge parter har tilstrækkeligt kendskab til den anden parts markedsvilkår, for uden en fyldestgørende information er en effektiv markedsbearbejdning ikke realistisk.

I store dele af Østeuropa betragtes Danmark stadig alene som et landbrugsland, og den manglende viden om dansk industri har i man-

**[Udenrigsministeren]**

ge år været et føleligt handicap for dansk salgsarbejde i Østeuropa. I de kommende år vil den vigtigste opgave i dansk markedsføring i Østeuropa derfor være en målrettet indsats over for alle potentielle kunder, og det er en indsats, som ikke kan stå alene. Den må kobles sammen med danske tilbud om kreditfaciliteter, investeringer, joint ventures, garantiordninger, managementtræning, marketinguddannelse osv., alt sammen afpasset efter forholdene i de pågældende lande.

Den kommende tid vil bringe nye udfordringer. Det går jo så hurtigt. Vore gamle forestillinger om Sovjetunionen og Østeuropa er ved at blive nedbrudt. Der vil blive stillet større krav til os om at udnytte de muligheder, som den nye udvikling medfører, og samtidig må vi være opmærksomme på, hvordan vi kan opfange risikoen for tilbageslag. Men målet for vores politik over for Sovjetunionen og Østeuropa er klart. Under den historiske proces, som vi er midt i, skal og kan vi vedvarende og så tidligt som muligt yde et konstruktivt og positivt bidrag til at præge udviklingen i den rigtige retning, og det er regeringens håb og forventning, at Folketinget i dag vil slutte op om dette mål.

**Forhandling****Gade (SF):**

Jeg skal takke for ministerens redegørelse, og selv om den ikke hævdede sig særlig meget over dagligt vande, var den på en række punkter mere søgende og åben, end vi er vant til. Jeg hæftede mig ved, at ministeren talte mest om store muligheder.

Det er et klart fremskridt, at ministeren nu afliver begrebet østblokken. Det kunne være sket før, men nu sker det, og det bør få konsekvenser i retning af en langt mere åben og offensiv politik. Det havde været flot, om ministerens tale også havde afspejlet, at regeringen selv forlader bloktænkningen. Men så langt er vi altså ikke helt kommet endnu.

Nedrustningsforhandlingernes fremskridt krediteres først og fremmest NATO. Om Gorbatsjovs stribe af nedrustnings- og våbenkontrollforslag hedder det f.eks. »men uanset motiver«.

I forholdet til de baltiske lande gøres eventuelle nye initiativer nærmest helt afhængige af vore allierede. Vi anbefaler ministeren at skille

sig af med rester af gammel bloktankegang og skifte farvebåndene i skrivemaskinerne ud med helt friske. Noget perestrojka er der dog kommet i ministerens skrivemaskine; f.eks. taler han om, at der skabes større sikkerhed for både Øst og Vest gennem øget samarbejde og nedrustning til det lavest mulige niveau, og han efterlyser fantasi til at forestille sig nye løsningsmodeller. Godt, men det var den slags, der burde være noget mere af.

Regeringens udspil i dag tager alt for lidt fat på det store behov, der er for, at vi i Danmark og i Vesteuropa svarer igen på perestrojkaen i Øst med en tilsvarende åbenhed og vilje til fornyelse hos os selv.

I SF er vi glade for, at der er kommet et udspil om at anvende 300 mio. kr. til støtte for reformprocessen, og i det hele taget er vi glade for, at der nu tegner sig en bred vilje i Folketinget til, at der skal gøres en langt mere målbevidst og aktiv indsats fra dansk side.

Vi er kommet sent fra start; især har det danske erhvervsliv indtil nu været utrolig bagstræversk og slet ikke set nye muligheder. Nøglen til den utrolige og spændende udvikling er afspændingen mellem Øst og Vest. Den er selve grundlaget for de nye muligheder, der nu opstår både for befolkningerne i Østeuropa og for os i Vest. En fortsat afspænding og en nedrustningsproces er således den afgørende forudsætning for, at reformprocessen kan fortsætte. En aktiv dansk indsats for afspænding og nedrustning bør derfor have allerhøjeste prioritet. Det er en særlig vigtig debat, og jeg skal allerede her kundgøre, at SF mener, at der skal gennemføres en særlig debat i Folketinget om den europæiske nedrustning.

De lande, der er mest interessante netop nu, er selvfølgelig Sovjetunionen, Polen og Ungarn. Især imponerer tempoet i Ungarn, hvor et demokratisk system efter helt frie valg næste år vil være født.

Men foruden disse lande bør vi også være opmærksomme på Jugoslavien, der risikerer at blive helt glemt. Det var i mange år det eneste kommunistiske land, der sagde nej til stalinismen.

Nu ses også stærke reformønsker i DDR, og det er SF's opfattelse, at Danmark skal arbejde for, at reformkræfterne vinder indflydelse i de lande, der stadig styres i skyggen af det stalinistiske system: DDR, Rumænien, Tjekkoslovakiet og Bulgarien.

[Gade]

Ministeren lægger megen vægt på, at det er i Danmarks interesse, at der sker en rolig, systematisk og vedvarende udvikling af perestrojka og glasnost.

Det er vi egentlig enige i, for der kan selvfølgelig være risiko for et tilbageslag, det skal man ikke lukke øjnene for, men det synspunkt skulle nødvendig føre til, at vi bliver tilskuere til udviklingen, og det forekommer mig, at ministeren nogle steder nærmest lægger op til det.

Det skyldes nok, at ministeren stadig har de gamle billeder af Europa brændt lidt for fast på nethinden, og at regeringen mangler en klar og selvstændig Europapolitik.

SF's vision om et fremtidigt Europa er et åbent Europa i stedet for en opbygning baseret på Delors' valutaunion. Det er et samarbejdende Europa, hvor der etableres nye samarbejdsorganer for hele Europa, både Øst og Vest, på miljøområdet, på uddannelsesområdet, på kulturområdet, hvor Eureka-samarbejdet udvides til også at kunne omfatte lande i Østeuropa og Sovjet, og hvorved EF ændres, så det åbner sig i stedet for at mure sig inde.

Det er et Europa, hvor afspænding følges op af nedrustning, og hvor de økonomiske ressourcer, der frigøres fra militæret, føres over til redning af miljøet. Det er et Europa, hvor Danmark målbevidst selv går i gang med at fjerne de restriktioner, som vi stiller op mod Østeuropa, når det gælder COCOM-regler, visumregler m.m.

Men hvordan er så regeringens vision? Eller for at spørge mere konkret: Hvordan stiller regeringen sig til den vesttyske udenrigsminister Genschers tanker om at skabe et mere åbent Europa, en sag, der drøftes andre steder i Europa? Jeg vil gerne have regeringens melding i denne debat.

Løsningen af miljøproblemerne i Europa er i dag den vigtigste byggesten for at skabe et øget samarbejde og en større åbenhed mellem Øst og Vest, hvor afspændings- og nedrustningsprocessen er en forudsætning. Den byggesten er afgørende for SF, og vi skaber derved muligheder for at begynde at løse alvorlige miljøproblemer i vor del af verden.

Østersøen skal her nævnes som et vigtigt eksempel, men også løsningen af Nordsøens problemer er via floderne forbundet med lande, der ligger i Østeuropa.

Den økonomiske støtte skal bygge på princippet om en bæredygtig udvikling. SF's gamle forslag om at etablere en miljøfond for alle Europas lande i ECE-regi skal gennemføres, og jeg håber, at regeringen vil arbejde hårdt for, at det svenske forslag herom kan blive vedtaget på mødet i Bergen til foråret. I det hele taget skal konventionerne styrkes; specielt skal vi koncentrere os om Helsingforskonventionen, og vi håber derfor også, at Miljøudvalgets rejse med dette formål bliver gennemført. Her vil jeg godt knytte an til den parlamentarikerkonference, der var i København, hvor der lå en lang række anbefalinger, som jeg mener vi skal gennemføre.

EF har fået en særlig rolle i den proces, og derfor er det vigtigt, at vi interesserer os meget for, hvilken politik EF gennemfører. Det er for os interessant, at denne hjælp ikke styres fra USA, men derimod fra én del af Europa til en anden del.

Et er at støtte de reformvenlige lande, noget andet er at give dem friere adgang til EF's marked, og her er det absurd, at DDR har en særstilling. Efter SF's opfattelse skal EF-markedet i stadig stigende grad åbne for de reformvenlige lande. Der skal iværksættes en proces, der åbner mere og mere uden at kunne rykke tilbage.

Den Nordiske Investeringsbank skal have muligheder for at investere i Østeuropa, og det projekt støtter vi. Efter ministerens bemærkninger i dag regner jeg med, at den lidt uværdige forestilling opført af den danske minister for nordiske anliggender, der tidligere har modarbejdet ideen, nu er helt slut.

I det hele taget er de nordiske lande et udmærket udgangspunkt for et regionalt samarbejde.

I Europarådet skal der arbejdes for at indtage reformlande fuldt ud. Det bør være naturligt, at de lande, der rent faktisk får indført demokrati med fuldt demokratiske valg, bliver medlemmer af Europarådet.

Regeringens udspil om oprettelse af en industrialiseringsfond støtter SF. Dermed har man naturligvis ikke sagt god for detaljerne. De skal behandles, når lovforslaget kommer.

Der bør nu ske noget, så vi kan hale ind på det forspring, andre lande har på dette område, men også her tror jeg at Danmark kun får maksimalt udbytte af de nye eksportmuligheder og handelsmuligheder, hvis vi nytænker. Derfor



[Gade]

vil jeg spørge den minister, der vil svare i dag, hvad ministeren agter at gøre for at fremme systemeksport og øge samarbejdet mellem den offentlige og den private sektor – noget, der er vigtigt – og hvordan man f.eks. vil hjælpe modkøbsforretninger.

Jeg vil gerne fremdrage COCOM-reglerne i handelsforbindelsen. For det første er de udtryk for virkelig gammeldags koldkrigstankegang. De styres af USA for at forhindre Europa i at få ny teknologi, men de betyder også, at Danmark ifølge oplysninger går glip af milliardindtægter. Der er altså mange gode grunde til at gøre kampen mod COCOM-reglerne til et vigtigt punkt i den vestlige verdens åbning mod Østeuropa. Lige netop i dag er der møde om COCOM-reglerne, og jeg vil gerne spørge udenrigsministeren og de andre partiers ordførere, om tiden nu ikke er inde til, at vi fra dansk side tydeligt får sagt, at vi vil være med til at sænke COCOM-reglerne ganske grundigt, ja, efter vores mening skulle de helt væk.

Som i så mange diskussioner herinde forvandler vi emner, der vedrører almindelige menneskers håb og drømme, til tal, organisationer og principper, men det handler om levende mennesker, der ønsker at få demokrati. Det handler om at nedbryde fjendebilleder, og det handler om en lang række enkeltpersoner, der nu får mulighed for at få personlige kontakter, kulturel udveksling, fagforeningssamarbejde, boldklubsamarbejde osv. på tværs af det jerntæppe, vi nu skal have til at ruste bort.

Derfor synes jeg, det ville være et flot signal, om Folketinget i dag viste, at vi prioriterer den menneskelige side, og det kunne vi gøre ved at tilkendegive, at der skal oprettes en fond til mellemfolkelig udveksling mellem Danmark og de østeuropæiske lande og Sovjet. I den forbindelse synes jeg at Next Stop har vist vejen.

Til slut håber jeg, at Folketinget med et bredt flertal i dag kan vedtage en dagsorden, som afspejler, selvfølgelig ikke fuldt ud, de vigtige prioriteringer i den tale, jeg netop har holdt. SF har i forarbejdet til denne debat gjort meget for, at det skulle lykkes.

**Ritt Bjerregaard (S):**

Jeg vil også starte med at takke udenrigsministeren for redegørelsen. Den kan være et udmærket grundlag både for debatten i salen og for den videre debat.

Reagan blev jo kendt for at beskrive Sovjetunionen som det onde imperium. Den nye amerikanske udenrigsminister, James Baker, siger nu, at amerikanerne ønsker, at perestrojka lykkes.

Der er sandelig sket meget i det sidste år også i den vestlige verdens forståelse og interesse for udviklingen i Østeuropa, sådan som vi også hørte det i udenrigsministerens tale.

Verden forandrer sig lige for øjnene af os, og ligegyldigt hvad vi gør, selv hvis vi ikke gør noget, vil vi få et medansvar for udviklingen. Vi i de skandinaviske lande er oven i købet ved at få pålagt et særligt ansvar. Fra ledende folk både i Polen og i Ungarn lyder det, at godt nok vil man af med kommunismen og statsdirektiverne og i stedet have markedsmekanismer og kapitalisme, men det skal være i den skandinaviske udgave, sådan som den er udviklet af de nordiske socialdemokratier. Man opstiller ligefrem de svenske socialdemokrater som model.

Derfor spillede Norden en så væsentlig rolle i den udtalelse, det socialdemokratiske årsmøde vedtog om Østpolitikken. Vi anbefalede en fælles miljøpolitik, og vi har været glade for de resultater, der blev opnået ved konferencen i København for nylig, og vi skal i øvrigt vende tilbage til det spørgsmål senere.

Vi ser også gerne Den Nordiske Investeringsbank spille en mere aktiv rolle, også sammen med danske industrier, og vi synes ligesom udenrigsministeren, at det er et godt initiativ, der er taget fra Politikens side, men vi forstår ikke, hvorfor udenrigsministeren ikke synes, man kan gå videre. Hvorfor ikke lade alle de baltiske lande få et Nordens Hus, og hvorfor ikke lade Danmark være initiativrig på dette område?

Vi finder, at Danmark kan spille en langt mere aktiv rolle og på langt flere områder, end udenrigsministeren har lagt op til. Ihukommende, at de nordiske velfærdssystemer først og fremmest blev skabt gennem storstilede uddannelsesindsatser, må vi være meget mere aktive på dette område. En ny Fulbrightfond, men denne gang på europæisk grund, kunne være en mulighed, en fond, der kan give unge fra de østeuropæiske lande mulighed for at rejse til Vesten, til Danmark, for at studere. Den amerikanske ordning fra efter sidste verdenskrig betød et vældigt løft for unge europæere, der fik adgang til de amerikanske uddannelser,

[Ritt Bjerregaard]

ikke mindst på universiteterne. Hvorfor er vi ikke i gang med noget tilsvarende her i landet? Hvorfor skal vi nøjes med at give tilskud til erhvervslivet? Det vil langt fra være nok.

Udviklingen i Østeuropa ændrer også lige så stille både EF-politikken og vor sikkerhedspolitik. De menneskelige dimensioner kommer til at spille en større og større rolle; sikkerhedspolitik er egentlig kun isenkram.

Danmark må i forhandlingerne mellem NATO og Warszawapagten kræve hurtige fremskridt i nedrustningen for at frigøre vigtige økonomiske ressourcer til den nødvendige udvikling i Østeuropa. I det hele taget ville det være nyttigt også at se udviklingen i Østeuropa i en bred sikkerhedspolitisk sammenhæng, og her kunne vi måske igen trække på SNU.

Vi vil senere i debatten vende tilbage til spørgsmålet om et mere åbent Europa og et EF, der ikke lukker af for nye landes optagelse.

De kommunistiske samfunds mangler træder efterhånden lysende klart frem. De mangler mad på bordet, snart også varme, uddannelse, industri og udvikling. Det er klart, at fødevarerproblemet må løses, og det er da også her, EF har indledt sin hjælpeaktion, men det må følges op med industriel udvikling, ændring af landbrugsstrukturer, sociale forandringer og meget mere uddannelse. Derfor støtter Socialdemokratiet også de aktiviteter, som udenrigsministeren har lagt op til.

Vi bryder os ikke meget om den debat, udenrigsministeren har indledt om at bruge ulandsmidler til at hjælpe i Østeuropa. Hverken Polen eller Ungarn er udviklingslande, det er europæiske nabolande, der er inde i en vanskelig politisk og økonomisk omstilling. De har ikke brug for ulandshjælp, lige så lidt som Danmark har. Navnlig den polske økonomi er kørt meget langt ned, og landet ønsker hjælp udefra. Den bør vi yde, samtidig med at vi støtter polakkerne i produktivetsforbedringer og reformer i de stivnede erhvervsstrukturer.

Danmark bliver i det lidt længere løb afgørende påvirket af den omstrukturering af Europa, der er i gang.

Den kan betragtes på mange måder, men det vil måske være frugtbart at sætte den ind i en lidt større tidsmæssig sammenhæng. Udgangspunktet må være Tysklands nederlag i anden verdenskrig. Så formidabelt var det, at det først nu, næsten 45 år senere, er blevet muligt forsigtigt at nærme sig, hvad man i gamle dage ville kalde en fredsslutning.

I næsten 45 år har vi stort set levet med den aftale, sejrherrene indgik i Jalta, og som gik ud på, at de delte Europa imellem sig nogenlunde midt over. I realiteten blev krigen afgjort af USA og Sovjetunionen. De europæiske magter – sejrherre som besejrede – var reduceret til andenrangsstater. For første gang i historien blev europæisk politik ikke afgjort i Europa.

Denne tingenes tilstand har siden afspejlet sig i de to militæralliancer NATO og Warszawapagten. Det, som holdt sammen på NATO og fastholdt amerikansk militærs tilstedeværelse på vores kontinent, var indtrykket af en trussel fra Øst, hvad enten den var reel eller ej.

Denne trussel bliver stadig mere luftig, efterhånden som omstillingsprocessen i selve Sovjetunionen skrider frem. Det er allerede kommet så vidt, at en militær sovjetisk intervention i Ungarn eller Tjekkosllovakiet ikke længere forekommer sandsynlig.

Det kan ikke undgå at påvirke indstillingen i NATO-landene i fredsommelig retning, og hvis demokratiseringen fortsætter, må vi inden for en overskuelig tid tage vores forsvar op til nytænkning. Der er således sat processer i gang, der hurtigt vil kunne påvirke os langt stærkere end begivenhederne i Polen og Ungarn.

Det afgørende for os vil blive, hvordan denne vældige, dynamiske proces – Europas normalisering – vil forløbe i Øst- og Vesttyskland. Den vesttyske økonomi er den suverænt stærkeste i Europa, og vesttyskerne vejer meget tungt i den internationale handel. Tyskland opleves ikke længere som en slagen nation, og tyske politikere er ikke mere så tilbageholdende, som de var før i tiden, med at omsætte Forbundsrepublikkens betydelige økonomiske potentiel i en tilsvarende politisk indflydelse. Det har allerede vist sig ved den modstand, der har kunnet rejses mod moderniseringen af mellemdistanceraketterne, og det har vist sig gennem den vægt, hvormed vesttyskerne optræder uden for Europa.

Det vil ikke kunne undgås, at den vesttyske politiske offentlighed vil engagere sig endog meget stærkt i den kommende udvikling i DDR. Det er svært at se, hvordan vesttyskerne på længere sigt kan fremme en udvikling mod større politisk og økonomisk frihed i DDR uden samtidig at ønske de russiske tropper ud.

[Ritt Bjerregaard]

Modydelsen vil blive en tilsvarende amerikansk tilbagetrækning fra Vesttyskland.

Det er vanskeligt og endnu for tidligt at afgøre, hvor Danmarks interesser befinder sig i de opbrud, der er ved at komme i gang. På den ene side vil vi kunne have glæde af en udtynding af det militære potentiel i Centraleuropa og en yderligere udbygning af et stort og købedygtigt marked lige syd for vores grænse. På den anden side har vi som naboer til et stærkt og selvhævdende Tyskland fra 1864 til 1945 gjort nogle erfaringer, der ikke umiddelbart frister til gentagelse.

Hvad vi fra dansk side kan gøre, er først og fremmest at sætte mere ind på at følge udviklingen i såvel Øst som Vest og entydigt støtte de demokratiske kræfter i de østeuropæiske lande, og en aktiv dansk Østpolitik må være en klar nødvendighed.

Det ser ud til, at de næste år vil blive en spændende tid, der vil lægge nye spor ud for Danmarks placering i Europa i det 21. århundrede.

**Fischer (KF):**

Den seneste tids udvikling i dele af Østeuropa og Sovjetunionen giver på såvel det politiske som på det økonomiske område håb om en bedre fremtid for vore østlige naboer. For den samlede europæiske udvikling giver det muligheder for mere harmoniske forbindelser landene imellem, og det kan ikke mindst betyde vigtige fremskridt på det sikkerhedspolitiske område i Øst-Vest-forholdet.

Politisk ser vi nu i høj grad en virkeliggørelse af de principper, som de vestlige lande lagde afgørende vægt på som led i Helsingforsaftalerne fra 1975: styrkelse af menneskerettighederne, større personlig frihed, frihed på informationsområdet. Som den tyske udenrigsminister Genscher har udtrykt det om Helsingforsaftalerne, indebærer de, at en stats borgere kan blande sig i denne stats indre anliggender. Det er, hvad østeuropæiske og sovjetiske borgere i denne tid giver sig til på en stærk og bemærkelsesværdig måde. Vi er vidne til et sammenbrud for et samfundssystem bygget på den marxistisk-leninistiske model, et system, der i årtier har betydet ulykke, ufrihed og fattigdom for millioner af mennesker i landene øst for os. I nogle Østlande er systemsammenbruddet endnu ikke en kendsgerning, men disse landes to-

talitære magtapparater vil ikke i længden kunne fastholde en partielites dominerende position, ikke mindst når der rundt om sådanne systemer opstår nye demokratier.

I lande som Polen og Ungarn er samfundsdebatten i frihed og pluralisme ved at svare til, hvad vi betragter som en selvfølge i vore lande. Vi ser, hvordan disse lande betragter et folkestyre som det danske, vor markedsøkonomi, vore menneskerettigheder som forbillede.

Ungarerne kan rejse frit. Man har bragt lovgivningen i overensstemmelse med Menneskerettighedsdeklarationen om, at frit valg af bolig og opholdssted er en grundlæggende menneskeret, og i landets nye straffelov er begrebet statsfjendtlig virksomhed ændret, så det ideologiske indhold er strøget.

Vi hilser Polens nye regering velkommen. Den er blevet en realitet som følge af Solidaritetets bemærkelsesværdige arbejde, udtrykt ved modige menneskers årelange indsats med stor personlig risiko og med mange ofre og afsavn. Navne som Adam Michnik og Lech Walesa er indgået i europæisk historie.

For så vidt angår Sovjetunionen er det en kendsgerning, at der er sket betydelige fremskridt på menneskerettighedsområdet i form af løsladelse af politiske fanger og med en åbenhed i samfundsdebatten, som blot for få år siden var utænkelig.

De samfundsmæssige ændringer i Sovjet er givetvis iværksat af Gorbatjov og kredsen omkring ham for at imødegå et faretruende sammenbrud af det sovjetiske økonomiske og teknologiske system, men afledet heraf er kommet politiske ændringer med en selvforstærkende demokratisk udvikling, der giver håb om, at et tilbageslag til stalinismens metoder vil være utænkelig.

Men der er i dag i Sovjet stor afstand mellem politbureauemedlemmet Ligatjov, repræsenterende det gamle magtsystem, og nobelpristageren Sakharov, hvis legendariske indsats for demokrati og det enkelte menneskes rettigheder har aftvunget respekt overalt i verden. Men alene den kendsgerning, at mennesker som Sakharov eller Jeltsin kan komme til orde i sovjetiske medier, giver grund til optimisme.

Tilsvarende positive ord kan desværre ikke siges om udviklingen i andre østeuropæiske lande. I Rumænien oplever vi, hvorledes et hårdhændet partidiktatur præget af en enkelt

[Fischer]

families magtkoncentration indskrænker borgernes frihed, har skabt tragisk ny fattigdom og på en skandaløs måde forfølger mindretallene, især den store ungarske befolkningsgruppe.

I Bulgarien ser vi, hvorledes den tyrkiske befolkningsgruppes naturlige rettigheder krænkes, og der er kommet en ny stor flygtningestrøm som følge heraf.

Vi må benytte enhver lejlighed til at lægge pres på de to landes magthavere for at formå dem til dog i det mindste at overholde de elementære menneskerettigheder.

Styret i Prag fortsætter en politik, der ikke tillader samfundskritik. En række fængslinger, om end for det meste kortvarige, er udtryk for en skuffende bagstræberisk holdning og manglende evne til at forstå den nye europæiske udvikling og udtryk for svigtende overholdelse af forpligtelserne i CSCE-slutdokumentet fra Wien.

I år forventes det, at flere end hundrede tusinde mennesker vil have forladt Østtyskland. I tusindvis har folk forladt deres bolig, arbejde, bil og vennekreds, fordi de havde opgivet håbet om reformer, fordi ufriheden var blevet en uacceptabel situation, ikke mindst når friheden var lige om hjørnet i Vesttyskland.

Hvorvidt lederskiftet i Østberlin vil betyde en ændring, er det endnu for tidligt at vurdere. Afgørende vil imidlertid være, at befolkningen i denne del af Tyskland gennem frie valg får lejlighed til selv at tage stilling til fremtiden for DDR. Disse dages store demonstrationer i mange østtyske byer er udtryk for et bredt folkeligt krav om politisk frihed.

Med særlig interesse og sympati følger vi i Danmark udviklingen i Baltikum. Danmark havde før den anden verdenskrig på en række områder, ikke mindst handelsmæssigt og kulturelt, nære forbindelser til Estland, Letland og Litauen.

Den folkeretsstridige sovjetiske besættelse af disse lande, som er et resultat af Hitler-Stalinpagten fra 1939, og begivenhederne omkring den anden verdenskrig bragte disse forbindelser til ophør.

Danmark har som de fleste andre vestlige lande aldrig anerkendt, at disse tre lande er dele af USSR, selv om vi naturligvis faktisk må konstatere, hvorledes magtforholdene er i Baltikum. Vi vil gerne etablere mange og naturlige forbindelser til de tre lande – oprettelse af et

dansk kulturinstitut i Riga er et sådant positivt initiativ, som vi stærkt kan støtte – men det må foregå på måder, som ikke komplicerer disse landes forhold til Moskva. Det gælder i forhold til udviklingen i Østeuropa, men i særlig grad over for de baltiske lande, at nok skal vi være initiativrige, men vi skal ikke være letsindige.

Jeg synes ikke, der er tale om nogen passiv dansk holdning, heller ikke regeringens holdning, i forhold til Østeuropa. Udenrigsministerens besøg i Ungarn er blot ét udtryk for en aktiv dansk politik. Jeg finder regeringens udspil i forhold til Østeuropa i form af forslagene om IØ og mere konkret over for Polen og Ungarn velgennemtænkt og berettiget og vil udtrykke håbet om, at vi hurtigt kan komme i gang med disse planer. Og jeg vil da også opfordre danske virksomheder til hurtigt at drage nytte af dette regeringsinitiativ.

Der er brug for en indsats af såvel kortsigtet som langsigtet natur. Folk sulter i Polen, der er mangel på mad, medicin og brændsel, og der er behov for vidtgående økonomiske reformer, som ikke kan forventes at få virkning på kort sigt. Polen hærges af en omfattende miljøkrise.

På alle disse områder skal vi hjælpe, og vi har set mange gode folkelige initiativer i forholdet til Polen. Men der vil være brug for initiativer fra flere lande sammen, det er EF allerede i gang med, og for en egentlig dansk indsats, der kan betyde, at vi afgørende styrker vore økonomiske relationer til de to lande, samtidig med at vi gør en indsats, hvor vi har særlige forudsætninger, eksempelvis på miljø- og landbrugsområdet.

Set i en større sammenhæng bekræfter udviklingen i Østeuropa den konservative opfattelse, at frihed og velstand er uadskillelige. Det, der nu sker i lande som Polen og Ungarn, er, at mennesker på ny får frihed til at udfolde sig, til at anvende deres skaberevne, til at se resultaterne af deres egen arbejdsindsats.

Vi skal støtte disse reformer og gøre det så betids, at de nye demokratiske, pluralistiske ledere får chancen for over for deres befolkninger hurtigt at vise resultater af den nye politik.

Generelt har vi lov til at være optimistiske vedrørende udviklingen i Østeuropa, selv om der er store uløste problemer økonomisk, politisk og menneskeligt, ikke mindst uløste alvorlige konflikter vedrørende de nationale mindretal. Mange af disse konflikter har forbindelse med den anden verdenskrigs afslutning.

[Fischer]

Men optimisme må kombineres med realisme, og det gøres bedst gennem en koordineret vesteuropæisk politik i forholdet til vores østlige naboer, hvor der også tilstræbes et nært samarbejde med USA. Som det ser ud i dag, kan vi knytte betydelige håb til Gorbatsjov, men naturligvis er det rigtigt, som den amerikanske viceudenrigsminister, Lawrence Eagleberger, har udtrykt det, at en vestlig østpolitik må være forberedt på alle muligheder.

I den konservative folketingsgruppe tager vi udenrigsministerens redegørelse til efterretning som udtryk for en velgennemtænkt og positiv dansk politik i forholdet til den østlige del af Europa, som vi gerne vil styrke vore forbindelser til mest muligt i de kommende år.

(Kort bemærkning).

**Gade (SF):**

Når jeg tager ordet, så er det, fordi jeg synes, hr. Fischer i sin tale jo da i hvert fald fik fremhævet alle problemerne ganske effektivt, og der er da klart problemer, men der var jo nok lidt en koldkrigerånd over nogle af formuleringerne.

Det, jeg gerne vil spørge hr. Fischer om, er det dér tema med, at i Sovjetunionen er der stor forskel på hr. Ligatjov og hr. Sakharov. Det er jo rigtigt, men når det kommer til stykket, er det så et problem? Plejer vi ikke at sige, at det faktisk er det, der er demokratiets væsen, at man kan se forskel på en Ligatjov og en hr. Sakharov, på en hr. Glistrup og en hr. Gert Petersen? Er det ikke demokratiets væsen, at det er synligt for befolkningen? Jeg spørger bare.

(Kort bemærkning).

**Fischer (KF):**

Jeg tror slet ikke, hr. Gade og jeg er uenige. Måske lyttede hr. Gade ikke til den efterfølgende sætning i min tale, hvor jeg udtrykte tilfredshed med, at mennesker som Sakharov og Jeltsin kan komme til orde.

Det, jeg hæfter mig ved, er, at den demokratiske udvikling i Sovjetunionen, som Andrej Sakharov vel er den fornemste eksponent for, får lov til at fortsætte. Hr. Gade vil give mig ret i, at der har været røster fremme i Sovjet om at lukke for den omfattende samfundskritik, men vi er enige om, at det er kendetegnet for en demokratisk udvikling, at mange og alle røster kan komme til orde.

(Kort bemærkning).

**Gade (SF):**

Jeg er fuldstændig enig med hr. Fischer i, at det er vigtigt, at alle kan komme til orde, men det er jo rent faktisk også det, vi ser i Sovjet i dag. Det er derfor, jeg siger, at det overhovedet at henvise til det, faktisk er at sige: Nu er det synligt, at de forskelle er der. Og det er jo, når det kommer til stykket, det store plus, og vi skal hæfte os ved, at det er blevet synligt, at der er de forskelle.

Vi oplever jo også på vores side somme tider nogle, der siger, at nu skal man vist lige passe på, og at der vist er nogle, der bliver lidt for aggressive mod systemet. Der er måske nogle, der siger, at systemet er godt nok, og man må måske ikke kritisere det. Det findes jo også på højrefløjen på den vestlige side.

**Riishøj (SF):**

Jeg vil ikke tage stilling til hr. Fischers, men til udenrigsministerens tale i denne omgang. Som nævnt af hr. Gade har udenrigsministeren i sin tale valgt en linje, som skaber baggrunden for en dagsorden, som skulle kunne vedtages af et stort flertal her i Folketinget. Der er ting, vi er uenige i, men i det fremadrettede er der elementer, vi kan være enige i.

Udenrigsministeren har jo ret i, at begrebet Østblokken hører fortiden til. Der er ligesom to grupper. Polen, Ungarn og Sovjetunionen udgør en reformvenlig, men på mange måder kaotisk blok. Vi ser i dag, at Günther Schabowski, DDR's partichef i Berlin, mødes med Neues Forum. Det taler for, at der i løbet af kort tid kan ske store forandringer også i DDR, og det gør, at vi i Vesten måske på lidt længere sigt kommer til at tage stilling til en form for tysk genforening, som bestemt også kan skabe nogle spændende debatter her i Vesteuropa.

Udenrigsministeren har også ret i, at det, vi ser i Østeuropa, er et opgør med den måde, hvorpå marxismen hidtil er blevet udmøntet i samfundets indretning. Sådan citerer jeg det direkte. Og det er en rigtig formulering, som også stiller spørgsmål til venstrefløjen i Vesteuropa. Marxismens syn på arbejdet er jo, at den menneskelige arbejdskraft skal skabe grundlag for materielle og åndelige fremskridt, at fremskridt skal ske med respekt for naturen og for demokratiske rettigheder, økonomisk og politisk. Men socialisme efter traditionel østeuropæisk

[Rilshøj]

facon har slet ikke levet op til dette, og det er en af baggrundene for, at SF overhovedet blev dannet.

Økonomisk har landene ikke evnet at omstrukturere. Produktiviteten i alle landene er uhyggelig lav. Der er gigantiske miljøproblemer. Forbrugerne savner elementære forbrugsvarer – i nogle af landene i katastrofalt omfang. Og motiveringen til at arbejde er uhyggelig lav, i den første økonomi i hvert fald, i den anden økonomi er iveren noget større.

Udenrigsministeren ønsker, at markedsökonomien og det frie initiativ skal råde. Der er ingen tvivl om, at de østeuropæiske økonomier skal ændres og bliver ændret i markedsökonomisk retning, vel at mærke – det håber jeg da – med fordele for forbrugerne og for samfundet i form af et lavere ressourceforbrug som slutresultatet.

SF's samarbejdspartnere i de østeuropæiske lande vil være partier og bevægelser, der står for en grønt orienteret blandingsøkonomi med vægt på etablering af et socialt netværk og for en omskoling, der vil forhindre massearbejdsløshed, som kan blive resultatet af en blind markedsökonomi, hvad nogle håber.

SF er enig i udenrigsministerens formulering, at det er i Vestens interesse, at der sker en rolig, systematisk og vedvarende udvikling af perestrojka og glasnost, og det er i vores interesse, og det er i det sovjetiske folks interesse. Det er også rigtigt, at der er risiko for tilbageslag.

Vi mener som udenrigsministeren, at udviklingen skal ske i det, man kalder et rimeligt tempo, og det er vigtigt, at vi ikke bidrager til, at udviklingen løber løbsk. Det er på den baggrund, jeg tolker udenrigsministerens formulering om de baltiske lande, at det under de nuværende omstændigheder er rigtigst at opretholde en ikkeanerkendelsespolitik, som et fremskridt i den forstand, at udenrigsministeren ved, at på et tidspunkt kan man blive tvunget til at opgive den holdning. Sådan fortolker jeg det, modsat det, hr. Fischer sagde, der var en virkelig koldkrigsudlægning. Det er væsentligt at få præciseret, hvad der ligger i denne formulering.

Når udenrigsministeren alligevel – sådan fornemmer jeg det – holder fast ved den gamle form for formulering, er det for ikke at få problemer inden for NATO. Jeg mener nu nok, at

når der er opbrud i Østblokken med lande, der virkelig bryder ud i en positiv udvikling, så må det også være sådan, at der i Vesten, i NATO-landene, er lande, der kan tage selvstændige positive afspændingsinitiativer. Og i en tid, hvor der sker så positive forandringer i Sovjetunionen og Østeuropa, er det spørgsmålet, om ikke ikkeanerkendelsespolitikken blokerer for nye kontakter, f.eks. på politisk plan, f.eks. i forbindelse med politikerbesøg her fra Folketinget.

Vi har også – og det er vi meget glade for – set initiativet til oprettelse af et kulturinstitut i Rigga. Der er skaffet 1 mio. kr. til oprettelse af instituttet, men hvad med driften af instituttet? Hvad når pengene løber ud? Er vi så på grund af ikkeanerkendelsespolitikken tvunget til at lukke dette institut? Man kan jo ikke have løbende indsamlinger af millioner af kroner hvert år. Det er på den baggrund, vi mener, at den her sag på en eller anden måde må drøftes, og vi hilser det velkommen, at Socialdemokratiet har taget emnet op på deres årsmøde.

Vi mener, at det er væsentligt, at vi i Danmark får gennemdrøftet en strategi for kontakten til de baltiske lande, vel at mærke inden for et koncept, hvor Sovjetunionen udvikler sig i endnu mere demokratisk retning og perestrojka stabiliseres, og hvor de baltiske lande får større selvstændighed inden for Sovjetunionens rammer.

SF kan naturligvis til gengæld ikke acceptere formuleringen om, at det er NATO, der har taget og fastholdt initiativet i nedrustningsforhandlingerne. Hr. Gade var inde på det. Jeg tror, at udenrigsministeren har smilet lidt, da han skrev det.

Alle husker jo for et halvt år siden konflikten med hr. Genscher, den vesttyske udenrigsminister, omkring kortdistancevåben. Det var jo ikke ligefrem enighed, der prægede NATO i den sammenhæng. Jeg har også deltaget i møder i NATO, hvor man helt åbent har sagt, at NATO har været handlingslammet, når Gorbatsjov har spillet ud, og man var vred over, at Gorbatsjov har spillet ud lige op til NATO-møderne. Hvis man går ind for markedsökonomi og initiativ og dygtighed, kan man vel ikke bebrejde nogen, at de lægger timingen på den rigtige måde. Så den formulering er, mener jeg, sådan en frase, som jo nok måske skal siges, men som man ikke behøver at sige med den udvikling, der er i Eu-

[Riishøj]

ropa i dag, hvor landene tør tale mere åbent og selvkritisk om fortiden.

SF kan støtte oprettelsen af IØ-fonden, og vi vil prioritere meget stærkt samarbejdet i fonden på energi-, miljø- og fødevareområdet. Jeg mener, at vi specielt inden for energiområdet skal udnytte den bestående ekspertise, også uden for det, vi kalder IFO-regiet. Bl.a. er der i hvert fald inden for energiområdet en organisation, der hedder Styregruppen for Vedvarende Energi, der nu kommer ind under Energiministeriet, og som har en viden, som vi skal udnytte. Det er meget vigtigt at satse på de tre sektorer, der kombinerer et bedre miljø med en bedre forsyning for den polske og de andre østeuropæiske befolkninger, specielt på fødevareområdet.

Og så til sidst ganske lidt om ulandene og Østeuropa. Jeg mener, at det grundlæggende er, at den relation bør være konfliktfri, men den kan blive konfliktfyldt, hvis det betyder, at der tages penge fra udviklingslandene globalt set – det gælder også de internationale økonomiske organisationer – til de østeuropæiske lande. Det behøver det ikke, hvis der samtidig sker økonomiske reformer i Østeuropa, der hæver effektiviteten, men sker det ikke, kan vi risikere, at der kommer et konfliktforhold.

Den nye udvikling, vi ser i Østeuropa, og det forbedrede klima mellem Øst og Vest skal naturligvis bidrage til at nedbryde blokopdelingen i Europa og skabe basis for en nedrustning, der igen giver mulighed for at frigive militære midler og afvikle og svække det militærindustrielle kompleks, som jo også hærger i Den Tredje Verden.

Det er i det perspektiv, det nye forhold mellem Øst og Vest er godt. Der burde kunne skabes en helhed, et godt samspil mellem forholdet til Den Tredje Verden og det forbedrede forhold mellem Øst og Vest. Der kan opstå en konflikt, men det er en meget vigtig opgave, at vi undgår den.

(Kort bemærkning).

**Duetoft (CD):**

Jeg er enig med hr. Gade i, at et demokrati skal måles på tolerancen over for anderledes tænkende. Derfor kalder hr. Gade, men specielt hr. Riishøj mig herop for i en kort bemærkning at sige, at det ville jo være smukt, hvis afspændingen ikke bare var mellem Øst og Vest, men også var i dette Folketing.

Jeg synes, det er utroligt, vi nu fra to SF'ere skal høre ordet »koldkriger«. Er man den mindste smule kritisk over for, hvad der foregår østpå, får man stemplet »koldkriger« på sig. Det er altså nu SF, der forsøger at fastholde den gamle frase om, at der er nogle, der er mere koldkrigeriske end, jeg vil sige Pentagon selv, som hr. Gade sikkert ville have sagt det.

Der er nogle af os, der er børn af Brandts Østpolitik. Der er nogle af os, der troede ganske meget på det, der skete i starten af 1970'erne, men som opdagede i løbet af ganske få år, at alle de smukke ord om afspænding og om fred i vor tid, og hvad ved jeg, ikke var andet end tomme ord. Derfor er der nogle af os, der i al stilfærdighed tillader os at sige, at vi måske også lidt kritisk skal se på udviklingen i Østeuropa og i Sovjetunionen – og så er vi altså pludselig koldkrigere.

Lad være med det! Kan vi ikke blive fri for den slags bare for at forsøge at stemple nogle politiske modstandere?

(Kort bemærkning).

**Gade (SF):**

Jeg vil bare sige til hr. Duetoft, at han har misforstået noget. Det er ikke spørgsmålet om at kritisere. Der er jo ikke nogen, der er stærkere til at kritisere gammelstalinistiske systemer end SF, så hvis det var det, vi havde henvist til, da vi snakkede om koldkrigere, så ville den jo ramme os selv. Det er det ikke. Der er ikke den sammenblanding.

Min kommentar vedrørende koldkrigere skyldtes, at jeg prøvede at illustrere, at hr. Fischer argumenterer på én måde om uenighed i Øst, mens han argumenterer på den modsatte måde om Vest. Om Vest argumenterer hr. Fischer for, at når der er stor forskel på folk og den er synlig for befolkningen, så er det et demokratisk gode. Når det samme ses i Sovjetunionen, så er det et problem, og det vil nok ende med, at det ikke rigtig går for den ene part. Det var min påpegning – hverken mere eller mindre.

**Bjørn Elmquist (V):**

Blandt de mange debatter, vi har her i Folketinget, vedrører vor debat i dag et af de mest centrale emner, man overhovedet kan forestille sig.

[Bjørn Elmquist]

I næsten et halvt århundrede har forholdet mellem Øst og Vest, mellem den kommunistiske blok, som det hed dengang, og den frie verden, som vi kaldte os, holdt os alle i et jerngreb. I mange år blev så at sige enhver regional konflikt udlagt som konkret udtryk for denne konfrontation og indebar en uhyggelig risiko for at udløse en tredje verdenskrig. Også herhjemme i Danmark har næsten enhver politisk debat i mange år været præget af Øst-Vest-problematikken.

På denne baggrund er det fast utroligt, hvad vi i den allerseneste tid har været vidne til af udvikling i dele af Østeuropa og i Sovjetunionen. Nogle steder går det hurtigere; der sker mere end andre steder.

De største ændringer er foregået i Ungarn. Fra i mandags hedder det ikke længere »folke-republikken« men »republik«, og man har omdøbt kommunistpartiet. Man kunne simpelt hen ikke længere leve med det navn. Så er der Polen, hvor regeringen ikke længere er kommunistisk ledet. Nu har andre partier fået magten. Og så er der Sovjetunionen, hvor Mikhail Gorbatsjov og hans meningsfællers perestrojka og glasnost er i fokus midt i etniske stridigheder og økonomiske og forsyningsmæssige kriser. Andre af staterne er langt fra nået så langt. De er på vej, om end endnu mere tøvende og langsomt. Det gælder DDR, Tjekkoslaviet, Rumænien og Bulgarien.

Det er fristende at fordybe sig i en nærmere beskrivelse af situationen land for land, men tiden er ikke til det nu her fra talerstolen. Desuden sker ting faktisk i disse dage så pludseligt, at mere detaljerede beskrivelser simpelt hen går hen og bliver ukorrekte, ja forældede.

Udviklingen foregår på to planer: på det økonomiske og på det politiske, dvs. med hensyn til større demokrati og pluralisme og større respekt for menneskerettighederne. Disse forhold hænger naturligvis sammen, men dermed være ikke sagt, at de forløber parallelt. Nogle steder er det, som om den politiske frigørelse går hurtigere, f.eks. i Polen, hvor de økonomiske vanskeligheder til gengæld virker næsten uoverstigelige. Prisstigninger på 1.500 pct., siden man har forsøgt at give priserne fri, taler deres eget sprog. Omvendt har økonomien det nok lidt bedre i f.eks. DDR, hvor så til gengæld demokratiseringen stadig går meget langsomt.

Alt i alt ser det ud til, at Ungarn for tiden er det land, der er inde i den mest lovende udvikling og en lige lovende udvikling, hvad økonomi og hvad politik angår.

Mange af os, der faktisk ikke har kendt andre forhold end efterkrigstidens mere eller mindre kolde krig med jerntæppe og mur midt ned gennem Europa, har svært ved at tro egne øren og øjne. Og mon ikke vi inderst inde også har en vis frygt for, at det her kan ikke være rigtigt og det kan ikke ende godt. Men her må vi sætte ind. Det må og skal ende godt.

I Europa og i USA og Japan går debatten livligt om, hvad vi i Vesten kan gøre og bør gøre. Det siges i overskriftsform: Gorbatsjov bør have vores støtte. Andre advarer lige så kortfattet: Det, som Gorbatsjov vil, er blot at forbedre kommunismen, og hvis vi hjælper ham med det, så forråder vi alle de mennesker, der drømmer om demokrati og frie forhold.

Hvis man i denne debat er i tvivl, så skal man forestille sig alternativet, mener jeg. Hvad ville der ske, hvis reformprocessen blev bragt til standsning eller forføjede sit mål: Ufrihed, ulykke for millioner af mennesker og tilbagevenden til den koldeste tid i den kolde krig med mistillid mellem Øst og Vest, fornyet oprustning osv. osv.

Hvis reformprocessen i stedet fortsætter og bliver umulig at stoppe, bliver det som en snebold, ja, en lavine, hvor det må ende med, at befolkningerne selv bestemmer, hvilket styre de vil have, uanset hvilke ambitioner deres ledere i dag måtte gå rundt med.

Vores debat her i dag skal også dreje sig om, hvad vi – dvs. Danmark – og andre lande i Vesten kan gøre. Der er masser af muligheder, der kommer på tale, lige fra meget generelle til helt konkrete.

I Venstre mener vi som udgangspunkt, at det er vigtigt at holde hovedet koldt og hjertet varmt. Vi skal ikke i Vesten kaste os ud i store ændringer af vort interne samarbejdsmønster. Tværtimod har netop dette samarbejdsmønster bidraget til det vestlige sammenhold og den vestlige styrke, som nu får landene i Øst til selv at kassere deres egne hidtidige økonomiske og politiske strukturer.

Venstre mener bestemt ikke, at NATO-pagten skal nedlægges her og nu. EF-samarbejdet virker som en magnet på landene i Øst og har helt klart en afgørende rolle at spille i styrkel-



[Bjørn Elmquist]

sen af den økonomiske udvikling og omstruktureringen i Østlandene.

Og det Europaråd, som tidligere blev skældt ud for at være den kolde krigs instrument og, som det hed, »kanalisering af den amerikanske imperialismes Marshallhjælp til opbygning af kapitalismen i Vesteuropa«, er siden i sommer genstand for østeuropæisk og sovjetisk bejlen.

Fra og med efteråret har Sovjetunionen, Polen og Ungarn samt Jugoslavien søgt og opnået en særlig gæstestatus for deres repræsentanter i Europarådets parlamentarikerforsamling. Og dér undersøger vi i øjeblikket, hvilke konventioner disse fire lande kan tiltræde, og helt specielt om de ligefrem kan tiltræde Den Europæiske Menneskerettighedserklæring, så deres statsborgere kan opnå den samme internationale domstolsbeskyttelse af deres frihedsrettigheder, som f.eks. danske statsborgere nyder godt af.

Som sagt mener Venstre ikke, vi bør afvikle eller svække vore vestlige samarbejdsorganisationer. Det gælder de allerede nævnte og andre såsom Nordisk Råd og OECD. Tværtimod bør de nu bruges til at støtte og styrke reformerne i Østlandene, når og hvis disse lande selv beder om det, og i samarbejde med dem.

Det bør Danmark arbejde for. Og derudover er der en række foranstaltninger, som vi selv kan sætte i gang bilateralt over for de reformvenlige lande. Udenrigsministeren har nævnt en investeringsfond, en række andre støtteforanstaltninger i form af projekter, uddannelse og rådgivning m.v. Det skete i hans svar på forespørgslen i dag, og det er sket endnu mere detaljeret i det notat om mulige danske initiativer i den henseende, som regeringen har oversendt Folketinget for en lille måneds tid siden. Alle disse initiativer har mit partis fulde støtte, så det skal jeg ikke her komme yderligere ind på. Det er nemlig allerede i god gænge.

Jeg skal derimod til slut gøre et par bemærkninger om den ikkestatslige indsats, som danskere ligesom andre i Vesten kan yde og bør yde. Der er masser af aktiviteter for det private initiativ af erhvervsmæssig, økonomisk, politisk og kulturel karakter.

Her springer naturligvis Det Danske Kulturinstitut i Riga i øjnene, som dagbladet Politiken nu i disse dage har samlet midler nok ind til, så det kan komme i gang. Next Stop Sovjet vil jeg også nævne. Om man så kan være enig i ethvert

af virkemidlerne og instrumenterne, er en anden sag, men jeg har været glad for også at kunne give min støtte i det praktiske arbejde til det initiativ.

Det er ikke mindst alt dette folkelige på privat initiativ, der virkelig kan bringe nye tider til vore naboer i Øst, så de kan komme videre i deres frigørelse fra de ineffektive og udemokratiske statsmonopolers snærende bånd.

Jeg skal til slut fremsætte et forslag til dagsorden, og jeg gør det på vegne af Det Konservative Folkeparti, af SF, mit eget parti, Det Radikale Venstre, Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti, og det lyder:

#### *Forslag om motiveret dagsorden.*

»Folketinget udtrykker sin støtte til reformbestræbelserne og demokratiseringsprocessen i de østeuropæiske lande og Sovjetunionen og understreger betydningen af Vestens aktive indsats for gennem udbygget samarbejde at styrke reformkræfterne.

Folketinget opfordrer regeringen til fortsat at føre en aktiv og konstruktiv Østpolitik ved – i EF, det nordiske samarbejde og OECD at arbejde for en kraftigt forøget økonomisk indsats til støtte for omstruktureringer og en mere bæredygtig udvikling i Østeuropa og Sovjetunionen

– i EF og andre organisationer at arbejde for bedre vilkår for samhandel og teknologisk samarbejde med de reformvenlige af disse lande – i ECE at støtte, at der oprettes en fællesøuropæisk miljøfond

– at foreslå en industrialiseringsfond for Østlandene med særlig vægt på energi-, miljø- og fødevareområdet

– at foreslå en særlig fond til støtte for mellemfolkelig udveksling mellem Danmark og de østeuropæiske lande samt Sovjetunionen.

Herefter går Tinget over til næste sag på dagsordenen.«

(Dagsordensforslag nr. D 2)

#### **Formanden:**

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår nu i debatten.

#### **Annette Just (FP):**

Jeg vil gerne starte med at takke ministeren for den udmærkede redegørelse, han er kom-

[Annette Just]

met med i dag, og i øvrigt også en del af de tale-re, der har været, for det er egentlig talt en utrolig glæde at kunne konstatere, at ikke kun Fremskridtspartiet, men alle partier glæder sig over den opløsning, der er i de forskellige lande inden for Warszawapagten på nuværende tidspunkt.

I særdeleshed har jeg glædet mig over dette afsnit, og jeg vil citere fra ministerens udtalelser: »I den bredere europæiske politiske sammenhæng må vi sammen med vore vestlige partnere i internationale forhandlinger medvirke til, at der skabes større sikkerhed for både Øst og Vest gennem øget samarbejde og nedrustning til det lavest mulige niveau. Det kræver både standhaftighed og fantasi til at forestille sig nye løsningsmodeller.«

Det glæder mig utroligt, at ministeren altså også vil prøve at se på nye løsningsmodeller, som han erkender kræver stor fantasi.

Vi har alle set perestrojka og glasnost brugt som de store ord, som vi alle sammen kan juble over, og hvad er der så sket? Ja, der er såmænd ikke sket meget andet, end at der er kommet en ordflom. En masse talen, men ingen realitet.

Vi ved alle sammen udmærket godt, at der er ikke kommet mere mad i de moskovitiske fødevarecentre. Der er ikke blevet mindre køer. Folket i sig selv har i Rusland ikke fået det bedre, fordi de har fået fine ord om perestrojka og glasnost, men så sent som i dag i morgenradioavisen lød det: Nu bliver der sat nye raketter op omkring Moskva.

Er det det, vi vil hjælpe disse Warszawapagtlende med: at have råd til at opruste endnu mere? Det kan godt for mig i hvert fald blive noget af et skræmmebillede, hvis man kunne forestille sig det på den måde.

Derfor er jeg også glad for, når vi taler om, at vi i samarbejde med EF og NATO vil sikre, at der kommer en nedrustning som, om jeg så må sige, betaling for, at vi åbner op og hjælper.

Der skal være en sammenhæng, ellers er der ikke meget vundet ved dette, og så har vi blot været med til at betale øgede udgifter for deres militære system.

Mange partier og ministeren har i dag sagt: Nu skal vi jo til at bruge nogle penge, og vi ved jo alle sammen, at denne stol er glimrende til at diskutere, hvor vi nu skal bruge de næste penge. Samtidig bliver der i andre lokaler i dette hus holdt forhandlinger om, hvordan vi skal få

lavet en finanslov, der bare nogenlunde kan holde. Hvordan sikrer vi, at de danske statsborgere ikke helt opgiver ævred på grund af det skattetryk, vi har? Det gør vi altså ikke ved bare at sætte ekstra skatter på. Vi kan ikke blot sige, vi øser ud.

Derfor var vi positive over for indstillingen om i samarbejde med EF og NATO at få sikret nedrustning, at få sikret øget handel med Østlandene, men vi vil ikke gå med til, at vi skal give ekstra penge til Østlandene på nuværende tidspunkt. Vi vil til gengæld meget gerne gå med til at sikre, at der bliver frihed til de enkelte firmaer, således at de kan lave joint ventures og samarbejdsaftaler, således at vi kan få et øget samarbejde folk og folk imellem.

Samtidig kunne man måske med rette sige: Hvad er det for noget, vi gør i Danmark? Vi bruger en frygtelig masse penge på at rense miljøet, havmiljøet, vandmiljøet, kald det, hvad I vil. Som vi ved, bliver der ikke gjort noget ved det i disse Østlande. Til gengæld er der egentlig talt ikke noget, der tyder på, at de vil nedskære deres militære budgetter.

Der bliver heller ikke gjort de helt store indsatser for at forbedre deres landbrugsmæssige situation. Her har jeg dog et spørgsmål til ministeren. Jeg er opmærksom på, at der rent faktisk kommer polakker til Danmark for at lære om landbrug i dag. Mit spørgsmål lyder ganske enkelt: Hvor mange drejer det sig om? Det har jeg ikke kunnet finde nogen steder. Hvor mange østeuropæere kommer i dag på landbrugsskoler? Hvor mange østeuropæere kommer i dag til danske landmænd for at lære om dansk landbrug?

Men for at komme tilbage til, hvad vi har diskuteret meget, og til den dagsorden, som lige er blevet fremsat af hr. Bjørn Elmquist, vil jeg sige, at det er helt logisk efter det, jeg har sagt, at Fremskridtspartiet ikke kan støtte denne dagsorden, bl.a. fordi der står:

»at arbejde for en kraftigt forøget økonomisk indsats til støtte for omstruktureringer . . .«

Jeg ved godt, I vil sige: Jamen der står: i EF og i nordisk samarbejde og i OECD. Ja, det er meget godt, men der er altså også tale om en kraftig dansk økonomisk indsats, I ønsker at få påduttet den danske befolkning. Ligeledes foreslås længere nede en industrialiseringsfond for Østlandene med særlig vægt på energi, miljø og fødevareområdet. Fremskridtspartiet me-

[Annette Just]

ner ikke, at Danmark har råd til på nuværende tidspunkt at ødsle ud af disse penge, som man godt nok vil sige bliver taget fra ulandsbistanden, men som fru Ritt Bjerregaard helt korrekt sagde, er Polen og Ungarn ikke at regne som ulande. Jeg tror egentlig talt også, de gerne vil have betakket sig for det.

Der er så yderligere i dette forslag foreslået en særlig fond til støtte for mellemfolkelig udveksling mellem Danmark og de østeuropæiske lande. Så vidt jeg er orienteret, er der intet fra dansk side på nuværende tidspunkt til hinder for, at østeuropæiske enkeltpersoner kommer ind i Danmark for at kommunikere med danskere. Det er der til gengæld fra de Warszawa-pagtlande, som der er tale om.

Derfor vil jeg til sidst komme med et forslag om motiveret dagsorden, der lyder:

*Forslag om motiveret dagsorden.*

»Folketinget pålægger regeringen at optage kontakt med Østlandene og formå disse lande til en bedre miljøindsats for de midler, som frigøres gennem Østlandenes bebudede nedrustning og deraf følgende besparelser på de militære budgetter.

Folketinget går derefter over til næste sag på dagsordenen.«

(Dagsordensforslag nr. D 3).

Se det ville være en virkelig forbedring!

**Formanden:**

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Også dette dagsordensforslag indgår nu i forhandlingen.

(Kort bemærkning).

**Ahlmann-Ohlson (KF):**

Jeg vil blot spørge ordføreren, om Fremskridtspartiets holdning i denne sag betyder, at Fremskridtspartiet stadig væk står bag det mandat og indlæg, som fire folketingsmedlemmer afleverede på miljøkonferencen i Sovjetunionen 30. januar-2. februar d.å., hvor der var – som ordføreren sikkert ved – en konference med deltagelse fra de fem nordiske lande og Canada.

(Kort bemærkning).

**Gert Petersen (SF):**

Jeg må sige, at fru Annette Justs viden om,

hvad der sker i Sovjetunionen, er formidabel, hvad angår mangel på reelt kendskab.

Der er store økonomiske problemer, det er rigtigt. Jeg troede, at det var det, fru Annette Just ville have udbredt sig om. Men at det kun er flotte ord, man får, det har intet med virkeligheden at gøre. Der er tale om en helt reel demokratiseringsproces.

Jeg står her med sidste nummer af Financial Times fra d. 23. oktober. Heri fortælles der om, hvordan der i Jaroslav er blevet skabt noget, man kalder den russiske folkefront, og hvor der er blevet holdt en kongres. De stiller krav om flerpartisystem, om fjernelse af henvisningen til kommunistpartiets ledende rolle i forfatningen, om en uafhængig domstol og om overgivelsen af magten til de valgte lokalforsamlinger. Det er krav, som er blevet stillet af 99 delegerede. Det er jo ikke bare flotte ord fra Gorbatsjovs side. Det betyder, at disse 99 delegerede har haft mulighed for at stille disse krav og føre dem ind i debatten i Sovjet.

Jeg skal lige til sidst bemærke, at korrespondenter oplyser, at man ikke blev helt enige, for en repræsentant for den patriotiske folkefront i Moskva sagde, at de ville holde en anden kongres, hvor de ville invitere medlemmer af en gruppe, der hedder Pamjat, som er noget meget ubehageligt, racistisk, yderliggående og højreorienteret i Sovjetunionen. Den fungerer nemlig også, og så vil de dér oprette deres egen gruppe eller parti. Så kan Fremskridtspartiet altså se frem til at få et broderparti i Sovjetunionen. Det synes jeg er o.k. Det er jo også demokratisering, og vi må jo tage det sure med det søde.

(Kort bemærkning).

**Annette Just (FP):**

Hr. Gert Petersen, jeg tror ikke, at det er ligefrem et broderparti, der er ved at blive stiftet i Sovjetunionen. Men spøg til side. Dette var netop et eksempel på, at der er ord, og der er ord, og der er ord, men der er ikke mad på bordet. Det er det, den russiske befolkning har brug for i første omgang, og det er derfor, vi siger, at dér, hvor hele Warszawapagten bør spare for bl.a. at kunne bruge pengene på miljø, for at kunne bruge pengene på deres eget landbrug, for at kunne bruge pengene i deres egen industri, er inden for forsvaret. Det er derfor, jeg har talt om Warszawapagten hele vejen igennem.

**Jørgen Estrup (RV):**

Den strøm af begivenheder, der i øjeblikket vælter ind over os fra Sovjetunionen og Østeuropa, er overvældende. Næsten dagligt er der en ny udvikling, som vi for blot uger siden anså for utænkelig. Billedet af et stivnet, blokopdelt Europa opløses for øjnene af os. Vi vil ikke savne dette produkt af den kolde krigs trusler, frygt og mistro, men efterkrigstidens verdensbillede havde dog den form for tryghed, som følger med det velkendte og det tilpassede. Hvad kan vi nu vente os af det nye ukendte Europa?

Der er utallige eksempler på, hvilken usædvanlig historisk periode vi gennemlever. En meget symbolsk og karakteristisk begivenhed var nogle af os vidne til for små 3 uger siden under NATO-parlamentarikerforsamlingens efterårssession i Rom. Her havde man inviteret to gæster, som i europæisk sikkerhedspolitik sammenhæng er ganske centrale, nemlig de øverstkommanderende fra henholdsvis Warszawapagten og NATO, generalerne Lobov og Galvin til duel, ikke på våben, men på argumenter.

Det spørgsmål, de to blev stillet over for, var: Hvad drømmer generaler om natten? Hvad er det, der forstyrrer deres nattesøvn?

Begivenheden illustrerer bedre end så meget andet det opbrud, der er i den europæisk sikkerhedspolitiske situation. Det trusselsbillede, vi igennem årtier har vænnet os til i Vesten, har ikke længere gyldighed. Det er ikke et massivt overraskelsesangreb fra Warszawapagten styrker, vi skal gardere os imod, tværtimod bliver det dag for dag mere åbenbart, at Warszawapagten som militær blok disintegrerer.

I stedet tegner der sig billedet af et ustabilt og dybt splittet Sovjetunionen og Østeuropa, præget af økonomiske problemer og etniske stridigheder. Konflikterne i Østlandene er åbenlyse og dybe, og de er farlige på grund af det store militære potentiel, som kan sættes ind, hvis situationen løber løbsk.

Truslen set med Vestens øjne er ændret, men den er langt fra forsvundet. Den egentlige trussel er nu manglende stabilitet i Sovjet og Østeuropa.

Dette er meget præcist udtrykt i det seneste nummer af Udenrigspolitisk Magasin, hvor den kendte Østeuropaekspert og Sovjetekspert Mary Dau i artiklen »Hvad med NATO« skriver:

»Mange vil sige, at den militære trussel stadig væk eksisterer i og med, at den østlige overlegenhed opretholdes. Det er rigtigt, og der er vel heller ingen, der ville foreslå, at NATO's styrker pludselig blev afviklet. Men kernen er, at det oprustede Europa, vi må leve med, indtil nedrustningen forhåbentlig for alvor tager fat, skaber en helt ny trussel i den aktuelle labile politiske situation.«

Det er derfor, Østeuropapolitikken er blevet central, for ikke at sige livsvigtig for Vesten og for Danmark.

Der er for øjeblikket i de vestlige lande en næsten euforisk begejstring over den systemopblødning og demokratisering, som sker i Sovjet og i Østeuropa. Mulighederne er indlysende, håbet er stort, men samtidig er der en tendens, ikke mindst i NATO-kredse, til at understrege behovet for at være forsigtig og ikke gå for hurtigt frem. »Det er jo ikke sikkert, det holder«, er omkvædet, »lad os nu vente og se«, er holdningen mange steder.

Den holdning er farlig og bør modvirkes af alle kræfter fra dansk side. Vesten må ikke reducere sig selv til en velvillig, men passiv iagttagelse, der folder hænderne og sætter sig til rette i lænestolen. Vesten må være medspiller, ikke iagttagelse. Vi bør tage initiativet og vise, at det ikke kun er i Sovjet og Østeuropa, man bør tage modige skridt for at fremme nedrustning og stabil afspænding.

Derfor er det forstemmende, når man fra NATO's side kun møder tanker om de militære blokkes opløsning ved årtusindskiftet med blank afvisning, og det er ikke tilfredsstillende, når man i EF er langt mere optaget af opbygning af det indre marked og planerne om en monetær union end af, hvordan fremtidens Europa skal se ud.

Der er taget initiativer fra vestlig side, og i Det Radikale Venstre hilser vi i høj grad det forslag velkommen, som regeringen har fremlagt om støtte til reformprocessen i Østlandene, herunder især Polen og Ungarn. Men der kan gøres mere.

Det er for det første væsentligt, at vi ikke nøjes med at fokusere på Polen, Ungarn og Sovjet, hvor reformkræfterne er mest iøjnefaldende. Dialogen og initiativerne over for de øvrige, mindre progressive Østlande må ikke forsømmes. Vores målsætning gælder jo hele Europa.

[Jørgen Estrup]

Den økonomiske udvikling i Sovjet og Østeuropa er afgørende for at mindske og fjerne de europæiske konflikter. Derfor er de hidtidige initiativer i EF-regi og til en europæisk miljøfond vigtige og regeringens forslag om en industrialiseringsfond for Østlandene og en puljebetvilling til erhvervsudvikling helt nødvendigt.

Men det er ikke nok. Især på to punkter af stor betydning for den økonomiske udvikling i Østlandene bør den vestlige verden nu vise fleksibilitet og imødekommethed. Det gælder EF's holdning til handelsforholdene med Østeuropa, hvor man bør strække sig langt for at give Ungarn og andre Østlande, som nu omstiller sig til et andet økonomisk system, den adgang til EF-landenes marked, som de ønsker.

Det andet punkt drejer sig om den teknologiske udvikling. En økonomisk udvikling og integration i Europa er ikke forenelig med det forældede, bureaukratiske system, som hedder COCOM-reglerne; det er på tide, vi får løst disse snærende bånd og selvskabte plager.

Derfor er det også velgørende, at man i NATO-regi også begynder at forstå nødvendigheden heraf. På det allerede omtalte møde for tre uger siden i NATO-parlamentarikerforsamlingen var der enighed om både at anbefale større åbenhed i EF og en begyndende reduktion af COCOM-reglerne.

Det vigtigste for at holde udviklings- og demokratiseringsprocessen i gang er måske nok, at vi intensiverer arbejdet om det mellemfolkelige samkvem i forlængelse af CSCE-processen. Der er allerede gjort meget, og der er også gjort meget på dansk initiativ. Her har i dag jo fra flere sider været nævnt Kulturinstituttet i Riga.

Jeg synes, at vi bør bestræbe os på, at vi i hvert fald på et meget iøjnefaldende punkt, nemlig visumbestemmelserne, nu får løst op. Hvis jeg igen må citere fra Mary Daus artikel, så skriver Mary Dau:

»Hvornår går det op for NATO-landene, at det er os, der i stigende grad rejser skranker for den frie bevægelighed i takt med, at Østlandene opfylder CSCE's krav?«

Det er forstemmende fra en ekspert i de forhold at skulle høre den slags. Jeg synes, vi nu må gøre, hvad vi kan for at få løst op for visumbestemmelserne, og vi bør også på et andet punkt bestræbe os på at lette samkvemet. Det gælder de omkostninger, der er forbundet med,

at danske, ikke mindst studerende, modtager besøg af personer fra Sovjet og Østeuropa. De har store udgifter i forbindelse med gebyrer og andre ting. Vi bør forsøge at lette omkostningerne ved den slags samkvemsbesøg, som jo er med til at fremme processen.

Det initiativ, som den allerede foreslåede dagsorden påpeger om en særlig fond til støtte for mellemfolkelig udveksling mellem Danmark og østeuropæiske lande samt Sovjetunionen, støtter vi helhjertet fra radikal side. Vi synes, det er væsentligt, og vi synes, man i den forbindelse skal overveje, om man ikke også så skal lave et egentligt sekretariat, hvor man i høj grad kan planlægge og koordinere foranstaltningerne. Derved vil man faktisk have skabt sikkerhed for, at processen bliver varig og af vigtighed.

Til slut vil jeg blot føje til, at det er vigtigt, at vi understreger, at det er den folkelige forståelse og den folkelige kontakt, som holder processen i gang, og det er derfor, at indsatsen i høj grad skal sættes ind.

#### Formanden:

Jeg skal her afbryde forhandlingen og udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 13.00.

Mødet udsat kl. 11.55

Mødet genoptaget kl. 13.00

Forhandlingen genoptoges.

#### Duetoft (CD):

Jeg vil gerne starte med at takke ministeren for svaret og selvfølgelig markere, at vi er helt enige i de vurderinger, som ministeren er kommet med. Jeg er lige ved at sige, at dette er en vanskeligere debat end dem, vi plejer at have, for hvis den som normalt varer 4 timer, kan der jo være sket meget, fra debatten startede, til den slutter, med den hastighed, det sker i Østeuropa i øjeblikket.

Men med udgangspunkt i situationen, da debatten startede, er vi i hvert fald helt enige med regeringen. Det er jo en spændende udvikling, og vi vil da gerne sige held og lykke til Gorbatsjov og ønske ham alt muligt godt, men jeg føler nu alligevel anledning til at sige ikke held og lykke, men tak til en anden, nemlig den tidlige-

[Duestoft]

re amerikanske præsident Reagan. For i mod-sætning til Socialdemokraterne må vi analysere udviklingen sådan, at uden Reagans klare linje, uden amerikansk styrke og den markering, der skete i en lang årrække både fra USA's og NATO's side, så tror vi ikke på, at Gorbatsjov ville have fået en chance i Sovjetunionen.

Det var erkendelsen af, at man ikke kan leve op til den vestlige økonomi og følge med økonomisk, når vi sætter hårdt mod hårdt, der efter vor opfattelse førte til, at Gorbatsjov trods alt kunne få den succes, han har fået. Og det synes jeg vi skal sige Reagan tak for i stedet for stadig væk at skabe et billede af en skydegal cowboy.

Gorbatsjov har jo brugt udtrykket det fælles-europæiske hus for den nyordning, der skal ske i Europa, og det kan da godt være, at Europa er et fælleseuropæisk hus, men så vil vi fra CD's side håbe, at det er et tofamilieshus, gerne i to etager, så Østlandene har den ene og vi den anden etage, for der er stadig væk fundamental forskel, også efter de reformer, der er sket i Østlandene indtil nu, i måden, man betragter mennesker, politik og demokrati på fra Øst til Vest.

Vi har ikke nogen illusion om, at man i en lang række Østlande når frem til et plagiat af os. Jeg tror, man er indstillet på at skabe en østlig form for demokrati, og det skal man være velkommen til, for vi tror ikke, det er i nogens interesse, at man går rundt og løfter pegefingre noget sted og siger, at det, vi har, er det eneste rigtige. For os er friheden og menneskerettighederne det centrale, men hvordan man vil opbygge sit parlamentariske system, må man klare selv.

Dermed kan det også godt i fremtiden være sådan, at man har to afdelinger i Europa. Og vores afdeling har så en sidedør, og den går klart til USA, for vi er ikke indstillet på, at de nye tendenser, der foregår i Europa i øjeblikket mod større fællesskab i mange sammenhænge, på noget tidspunkt skal føre til et opbrud i relationerne over Atlanten.

Det er nævnt flere gange i dag, at Gorbatsjov har store problemer. Et af de store problemer er selvfølgelig, at der ikke er brød på bordet i Sovjetunionen. Et andet er vel, at der findes en lang række partikadrer, som er aldeles skuffede over at have mistet privilegier og indflydelse. Samtidig er der en stigende kriminalitet – øjensynlig en mafiaagtig kriminalitet – som man hører om derovrefra. De ting tilsammen er vel i virkelig-

heden den største risiko for de reformer, der foregår i øjeblikket, og jeg vil håbe, at Gorbatsjov får mulighed for at klare det.

Her er det vigtigt, at vi udsender de rigtige signaler fra Vesten, og et af de signaler, jeg hilser med glæde, er, at vort udgangspunkt ikke er, at Sovjetunionen skal bryde sammen. Jeg er blandt dem, der ikke synes, at Hitler-Stalin-pagten var alle tiders. Jeg ønsker meget frihed, og jeg ønsker meget respekt af menneskerettighederne i de baltiske lande, men jeg mener, vi i øjeblikket skal være forsigtige med at fremstille det, som om man nogle steder umiddelbart kan løsrive sig fra Sovjetunionen, for jeg tror, at det vil gavne de konservative kræfter i Sovjet og dermed Gorbatsjovs modstandere. Vi håber, at Sovjetunionen på et tidspunkt udvikler sig så meget, at de baltiske lande har frihed og rettigheder nok, så de har lyst til at blive i unionen. Vi ønsker altså ikke nødvendigvis, at Øst bryder sammen.

Ungarn og Polen kan vi selvfølgelig kun glæde os over, alt hvad vi overhovedet kan, og jeg er helt enig i de bemærkninger, udenrigsministeren er kommet med. Vi skal vel i vores vurdering erkende, at Sovjet godt kan overleve uden reformer i Østeuropa, men Østeuropa kan vanskeligt overleve uden reformer i Sovjet; derfor skal vi nok også tale meget om, hvad der foregår i Moskva og ikke kun i Ungarn og Polen.

Det betyder selvfølgelig også, at en lang række af de projekter, som udenrigsministeren præsenterer, også må rette sig mod Sovjet, selv om det jo er et, er jeg lige ved at sige, gabende hul. Det er selvfølgelig lettere at få indflydelse på et land med færre indbyggere, men vi er nødt til at sende nogle signaler derved.

Efter vor opfattelse er det meget vigtigt, at dette er en todelt politik, altså at vi øger det økonomiske samarbejde, men samtidig siger, at vores sikkerhedspolitik er der ikke rokket noget ved. Efter vor opfattelse er det da dejligt, at Sovjetunionen bremser op på det militære område, men vi må dog erkende, at der jo ikke virkelig er sket noget.

Vi oplevede i North Atlantic Assembly i Rom for en lille måneds tid siden det historiske møde mellem den amerikanske general Galvin og den sovjetiske general Lobov. Jeg lyttede meget nøje til general Lobovs udtalelser, og der var ikke én eneste ting i de 45 minutter, Lobov holdt tale – og da slet ikke i den efterfølgende

**[Duetoft]**

time, hvor han forsøgte at svare på spørgsmål – der egentlig tydede på noget nyt i den sikkerhedspolitiske vurdering. Vi fik den gamle med, at NATO kom jo først og var de aggressive over for Warszawapagten. Vi fik den gamle med, at Sovjet har et specielt sikkerhedsproblem, der gør, at de må være bange for Vestmagterne. Og sådan kunne vi faktisk blive ved, analyserne hos Lobov, der er en højtstående general og medlem af det nye parlament, var rent faktisk de samme, som fandtes i Bresjnevtiden.

Det kan godt give stof til eftertanke og siger noget om, hvor lang tid det i virkeligheden varer, før tingene er i udvikling. Vi ved jo også, at ubådsproduktionen i Sovjet ikke er ændret væsentligt, tankproduktionen heller ikke. Og det vigtigste er, at hvor godt vi end kan lide Gorbatsjov, er han stadig væk diktator. Det er stadig væk sådan, at vi kan glæde os over, at han kan få udskiftet sine folk de rette steder over en nat, og så længe man kan det, kan man vel også en dag risikere, at man skifter den anden vej.

Efter vor opfattelse skal den vestlige politik være en balanceret nedrustning, og jeg vil da gerne opfordre regeringen til at arbejde for, at vi prioriterer det atlantiske område højere, så vi siger, at forsyningssituationen over Atlanten nu er det vigtigste i alliancen, for jo mere vi får nedrustet her, jo vigtigere er det, at vi i en krisesituation ikke kommer ud i problemer med forbindelse til USA.

Endelig mener vi stadig, at selv om vi ønsker et øget industrielt og teknologisk samarbejde med Østlandene, skal der være begrænsninger for, hvilke industriprodukter man kan sælge derovre.

Om det økonomiske samarbejde hilser vi med glæde, at man vil give garanti for investeringer. Vi tror ikke på, at gaver i den forstand er et gode for et land, der er så veludviklet, som eksempelvis Sovjetunionen trods alt er. Vi tror egentlig, at det vil medvirke til at bibeholde ineffektiviteten i systemet, hvis man bare sender penge ind i det.

Derfor synes vi, at regeringen har ramt rigtigt, når den siger: Vi vil gerne skabe garanti for, at de virksomheder, der investerer, ikke taber af politiske grunde. Hvis de er dårlige forretningsmænd, så går jeg ud fra, at de har lov til at tabe penge, men hvis de er gode forretningsmænd, men mister penge, fordi det politiske system skifter, så synes vi, det er meget rigtigt af regeringen at skabe sikkerhed for dem.

Miljø, energi og fødevarer er stadig væk vigtige områder – og ikke mindst det sidste område kan jo være det, der afgør Gorbatsjovs skæbne – og vi er også enige i, at man faktisk har en god fødevarer-situation derovre. Vi håber dog, at udenrigsministeren nøje vil følge udviklingen. Hvis der skulle ske en ændring i forholdene, hvis reformerne pludselig skulle lide for hårde tilbageslag, bør vores hjælp ikke være alt for mange dage efter, at tilbageslaget har været, så vi ikke ufrivilligt kommer til at støtte et system, der ikke er sagen.

Vi glæder os også over kontakten og mener, at netop Lobovs udtalelser i Rom tyder på, at vi skal snakke mere med dem, både for at forstå, hvad der foregår, men så sandelig også for at påvirke, hvad der foregår. Vi håber, at det kulturelle samarbejde kan blive opbygget, og vi håber, at de politiske kontakter kan blive opbygget med, hvad der sker i de østlige lande.

Men vi håber samtidig, at vi i Vesten ikke vil glemme, at vi stadig væk har ti gange så megen frihed og demokrati som det, man nu gennem reformerne foreløbig har gennemført i Østlandene, at vi stadig væk er eksemplet, og at vi stadig væk har det, som disse lande og deres befolkninger kæmper for. Vi skal ikke glemme det i hele debatten, at vi altså har et og andet, der skal forsvares, og et og andet, vi godt kan være stolte af.

Jeg ønsker ikke et Østeuropa og et Sovjet, der er økonomisk stærkt og menneskerettighedsmæssigt dårligt. Jeg vil også være ked af et Østeuropa og et Sovjet, der er økonomisk dårligt og menneskerettighedsmæssigt stærkt, men vil dog bedre kunne lide det. Men det, jeg helst vil have, er, at vi får opbygget et økonomisk system og hjælper med til det, samtidig med at menneskerettighederne, friheden og muligheden for at arbejde sammen med os andre øges. Og vi synes, at regeringen er godt på vej til det, for det, der styrer dansk politik, er hjælp og realisme, men ikke dumdristighed. Det er vi glade for.

(Kort bemærkning).

**Gade (SF):**

Jeg synes, det er rørende at høre CD kæmpe så indædt for at fastholde gamle bastioner, som jo ikke kan holde længere i en verden under forandring. Det er rørende at høre, at sikkerhedspolitik kan man ikke røre ved, og det er rørende at høre, hvordan man kæmper imod

[Gade]

åbenheden i Europa ved at sige: Ja, måske ét hus, men to etager. Rørende er ordet.

Det, jeg godt kunne tænke mig at spørge om, er vel ikke dybt seriøst – men det mener jeg heller ikke den del af indlægget fra CD's ordfører var – men det er: når Reagan skal have den her tak for starten, glemte hr. Duetoft så ikke takken til Nancy Reagans astrolog?

(Kort bemærkning).

**Duetoft (CD):**

Jeg ved ikke, om det var astrologens, Nancy Reagans eller præsidentens skyld, at politikken blev sådan. Det må de jo klare internt i det hus. Jeg kan kun glæde mig over resultatet og over, at præsident Reagan førte en politik, der førte til, at Østlandene var nødt til at bøje af og komme ind i en analyse, der var langt mere imødekomende over for os, end den var før.

Og så beklager jeg meget, at hr. Gade ikke hørte efter, hvad jeg sagde i en anden del af mit indlæg, det, der forhåbentlig var lidt mere seriøst. Jeg har nemlig ikke sagt, at man ikke måtte røre sikkerhedspolitikken. Nej, jeg har talt om, at vi skulle have afbalancerede nedrustninger, og at vi samtidig skulle sikre os, at vores forbindelse over Atlanten er sikker. Der er altså forskel på at skulle føre tilbagetrukne tropper fra Ural frem til Østeuropa og at skulle føre dem fra Norfolk eller et andet sted i USA over Atlanten til Vesteuropa. Der er altså lige en geografisk forskel, der gør, at vores alliance er mere sårbar end den anden, og det er i al stilfærdighed det, jeg gjorde opmærksom på, at den sårbarhed er vi nødt til at kompensere ved at sige, at forbindelseslinjerne over Atlanten må være usvækkede.

**Kofod-Svendsen (KRF):**

Jeg vil gerne begynde med at takke udenrigsministeren for en overordentlig grundig og fin redegørelse. Vi kan helt tilslutte os de intentioner, der lægges frem i redegørelsen.

Vi oplever i disse måneder en overordentlig dramatisk, men også løfterig udvikling i Sovjetunionen og dele af Østeuropa, en udvikling, som måske ikke alene indebærer en begyndende opløsning af Sovjetunionen i dens nuværende form, men efter alt at dømme også afslutningen på 40 års fast sovjetisk greb om Østeuropa og dermed Europas politiske, økonomiske og kulturelle spaltning.

Et af de grundlæggende økonomiske dogmer, der øjensynlig står for fald, er den centralistiske planøkonomi. Alt tyder på, at det sovjetiske militærs beslaglæggelse af kolossale økonomiske ressourcer har spillet en afgørende rolle for Gorbatsjovs dristige sikkerhedspolitiske nytænkning og initiativer.

De første konkrete resultater af denne åbning over for NATO-landene har vi jo allerede set, f.eks. INF-traktaten og rammeaftalerne for nedrustning på det strategiske og konventionelle område.

De to centrale politiske dogmer, der nu antages åbenlyst fra mange sider i Sovjetunionen og de østeuropæiske lande, er de kommunistiske partiers ledende rolle i samfundsudviklingen og Sovjetunionens ledende rolle i den socialistiske verden. Det er med andre ord både de kommunistiske partiers legitimitet og Sovjetunionens lederrolle, der nu anfægtes åbenlyst.

Sikkerhedspolitisk indebærer udviklingen i Øst store muligheder, men også risici. Ganske vist tyder alt på, at Gorbatsjov og hans støtter har et fast greb om udenrigs- og sikkerhedspolitikken, og at de er indstillet på at gå ganske langt i retning af afspænding og nedrustning. Men det er samtidig en udbredt opfattelse blandt sovjetkendere, at de reformvenlige kræfter i Sovjetunionen endnu kan blive udmanøvreret af en række faktorer, f.eks. de mere konservative kræfter i det enorme kommunistiske partibureaukrati, militæret og en befolkning, som er utålmodig over de åbenbare mangler på konkrete resultater af perestrojkapolitikken.

Derfor er det af vital betydning for vor fælles fremtid, at de mange positive kontakter mellem Øst og Vest på det sikkerhedspolitiske område udnyttes til at gennemføre markante styrkereduktioner på såvel det atomare som det konventionelle område, baseret på principperne om gensidighed og styrkebalance.

Og her er jo et af de spørgsmål, der aktualiserer sig, Tysklandsspørgsmålet. Spørgsmålet er ganske vist ikke officielt aktuelt, men i trit med, at grundlaget for opretholdelsen af en selvstændig østtysk statsdannelse synes at smuldre, aktualiseres spørgsmålet om de fremtidige relationer mellem de to Tysklande og deres rolle i det nye Europa, der aftegner sig. Er en genforening mulig, realistisk, ønskelig i en overskuelig fremtid? Skal det politiske initiativ i denne sag overlades til de to Tysklande, eller bør an-



[Kofod-Svendsen]

dre lande have indflydelse på en sådan udvikling?

Foreløbig er det nok væsentligt at gøre det synspunkt gældende, at det må være i de øvrige europæiske landes interesse, at dette problem ikke behandles isoleret, altså alene som et internt tysk anliggende, men søges løst som led i en bredere europæisk sikkerhedsordning, og at en sådan forudsætter en afklaring af den nuværende politiske udvikling, først og fremmest i Sovjetunionen.

Så vil jeg sige lidt om de økonomiske aspekter, hvor flere jo har talt om behovet for en slags Marshallhjælp til samarbejdsvillige østeuropæiske lande. Der er næppe tvivl om, at de østeuropæiske lande har et kolossalt behov for en økonomisk saltvandsindsprøjtning i form af lån og andre former for økonomisk bistand fra Vesten.

Det står imidlertid også klart, at der er et lige så stort behov for anden form for bistand, f.eks. uddannelse i virksomhedsøkonomi og virksomhedsledelse, produktudvikling, markedsanalyse, afsætningsøkonomi, medarbejderuddannelse osv. Der vil derfor være et stort behov ikke bare for lån, men også for en omfattende vifte af uddannelses tilbud og virksomhedssamarbejde f.eks. på joint venture-basis.

For at få den størst mulige effektivitet i den økonomiske og praktiske bistand er det vigtigt, at vi i Vesten så vidt muligt koordinerer indsatsen, så den får karakter af en samlet økonomisk strategi snarere end af tilfældighedernes spil. Her må organisationer som OECD, EF og FN's økonomiske kommission for Europa inddrages i langt højere grad end hidtil.

Også i en rent dansk sammenhæng er det vigtigt, at der skabes et solidt grundlag for det økonomiske samarbejde med østeuropæiske lande. Med den virksomhedsstørrelse og -struktur, der er dominerende her i landet, er det indlysende, at Østeuropa udgør et potentielt særdeles interessant marked for danske virksomheder.

Naturligvis må initiativet til fremstød på dette nye marked først og fremmest tages af de interesserede virksomheder, men det er åbenbart, at der også er behov for en parallel indsats fra officiel side. Der er uden tvivl behov for skabelsen af en industrialiseringsfond for østeuropæiske lande baseret på en række af de principper, som også ligger til grund for Industrialiserings-

fonden for Udviklingslandenes virksomhed. Kristeligt Folkeparti vil se meget positivt på, at vi får dannet en sådan fond, og så må vi jo også se, om vi kan finde midlerne. Vi ønsker ikke, at planlagte og vedtagne midler til indsats i Den Tredje Verden bliver mindsket.

Et af de områder, hvor et samarbejde af til dels økonomisk art trænger sig stærkest på, er det miljømæssige. Det er jo en kendsgerning, at der bliver en stadig større kløft mellem de miljøforbedringsinitiativer, der tages i Vesteuropa, og behovet for en tilsvarende indsats i Østeuropa, herunder også Sovjetunionen. Det er ganske vist glædeligt at konstatere en voksende erkendelse østpå af miljøproblemernes alvor, men netop i erkendelse af, at der er tale om fælles problemer – og derfor også en fælles interesse – må vi fra vestlig side presse på for dels at få flere konkrete aftaler på dette område, dels at få tilrettelagt en langsigtet fælles strategi for miljøforbedring.

Det tredje aspekt, jeg vil tage frem – ud over det sikkerhedsmæssige og det økonomiske og under det økonomiske også handelsrelationerne – er de kulturelle aspekter, for det er jo en kendsgerning, at Øst- og Vesteuropa og til dels store dele af den vestlige del af Sovjetunionen har et fælles kulturhistorisk arveleg og social tænkning, og det er ganske løfterigt at konstatere, at denne historiske arv har overlevet 40 års kulturel ensretning og undertrykkelse i Østeuropa. I vor iver for at hjælpe vore østeuropæiske broderfolk på fode økonomisk må vi derfor ikke overse behovet for at styrke og udbygge det kulturelle samarbejde.

Vi kan utvivlsomt også bidrage til en positiv udvikling på dette område ved f.eks. på partimæssig basis at knytte forbindelser til tilsvarende partier i Østeuropa. Ikke mindst i de baltiske lande ved jeg af egen erfaring at der både er stor åbenhed og interesse for sådanne kontakter.

Til det kulturelle aspekt kan også henregnes menneskerettighedsspørgsmålet. Det er en kendsgerning, at de kommunistiske regimer i Øst på en lang række områder nærmest har ignoreret de forpligtelser med hensyn til overholdelse af menneskerettighederne, de for længst har påtaget sig ved underskrivelsen af FN-pagten og Helsinki-aftalerne. Her må vi ikke forsømme nogen lejlighed til over for vore modparter i Øst at fastholde sammenhængen mel-

[Kofod-Svendsen]

lem freden og friheden, en sammenhæng, som også talrige systemkritikere i Øst – f.eks. Andrej Sakharov i Sovjetunionen og Charta 77-bevægelsen i Tjekkoslaviet – med rette har understreget gang på gang.

Med disse bemærkninger vil jeg sige, at vi fra Kristeligt Folkepartis side stærkt vil opfordre også det danske erhvervslivs mange organisationer til at forberede sig på at spille en aktiv rolle i Østeuropa og koordinere dette arbejde, og vi ser også med forventning frem til resultaterne af Udenrigskommissionens arbejde. Vi mener, der er kommet nogle nye udfordringer, som også må bearbejdes i det vigtige arbejde.

**Ivar Nørgaard (S):**

Alle ordførere har udtrykt glæde over den udvikling, der har fundet sted og stadig finder sted i Østeuropa, og også udtrykt ønske om – og de fleste også vilje til – at Danmark på bilateral basis gør en stor indsats både for at hjælpe med, at de andre kan praktisere noget mere demokrati og også ved at hjælpe dem økonomisk.

Men ud over, hvad Danmark kan gøre på bilateral basis – og det er der jo selvfølgelig grænser for globalt set – har vi også mulighed for at gøre en indsats i de to europæiske organisationer, der netop behandler disse to emner: mere demokrati/menneskerettigheder på den ene side og økonomien på den anden side, altså Europarådet og EF.

Hr. Bjørn Elmqvist var inde på, at der nu var 4 lande, der havde fået speciel gæstestatus i Europarådet. Det drejer sig om Ungarn, Polen, Jugoslavien og Sovjetunionen. Det giver os en stor chance for både at påvirke udviklingen i de 4 lande i den rigtige retning og at få disse 4 lande til sammen med os at presse de resterende Østlande til at gå videre.

Sagen er den, at man som betingelse for at opnå gæstestatus i Europarådet ikke blot skal have tilsluttet sig principperne om menneskerettighederne, men også være begyndt at implementere disse principper, og det har vi altså kunnet vurdere at Sovjetunionen, Jugoslavien, Polen og Ungarn har gjort. Men det er bemærkelsesværdigt, at Sovjetunionen altså har accepteret, at disse betingelser skulle være opfyldt, og også accepteret, at vi ikke mener, at de er opfyldt i de resterende medlemmer af Comecon. Og derfor er der i hvert fald væsentlige kræfter i Sovjetunionen, som også håber på, at

man gennem Europarådet kan påvirke udviklingen i de resterende østlige og centraleuropæiske lande i retning af mere demokrati og praktisering af menneskerettigheder.

De er også med til at lægge specielt pres på enkelte af de østeuropæiske lande, f.eks. Rumænien i dets behandling af mindretallene. I Europarådet har man vedtaget udtalelser, som direkte er blevet støttet af Polen, og som Ungarn naturligvis også har støttet, da det er Ungarn, det i meget høj grad går ud over. Men Sovjetunionen har altså også accepteret, at man nu lægger et pres på Rumænien, for at det skal behandle mindretallene dér anderledes.

Til sidst vil jeg kort omtale EF, hvor vi jo også har en mulighed for at støtte udviklingen ved, at EF i højere grad bidrager til, at de Østlande, der har indledt denne demokratiske vej, får større muligheder for samhandel med EF. Vi bør både i Comecondrøftelserne og i drøftelserne om, hvordan vi skal opbygge unionen, være opmærksomme på, om det er til fordel eller ulempe for udviklingen i Østeuropa. Og dér skal vi være varsomme med at opbygge en tæt union, der på den måde kommer til at udelukke østeuropæernes adgang til EF. Det er klart, at stiller man for store betingelser om gensidighed, sådan som man er ved at gøre ved opbygningen af det indre marked, kommer man i praksis til at lukke Ungarn, Polen, Sovjetunionen og Jugoslavien ude.

Jeg vil gerne understrege over for udenrigsministeren, at jeg tror, det er vigtigt, at Danmark gør sig til talsmand for, at hvad man gør på disse felter, ikke må komme disse lande til skade, men man må tværtimod sørge for, at de kan indpasses i systemet, så de får en mulig økonomisk fordel og dermed en chance for at praktisere deres demokrati. Mange af dem står jo også med ønsket om på et eller andet tidspunkt at blive medlem af EF, og det er klart, at gøres det til en for snæver politisk-økonomisk union, kan de meget vanskeligt blive medlemmer.

Så jeg vil opfordre udenrigsministeren til også at tage den betragtning med som et dansk synspunkt i de videre forhandlinger om udviklingen i EF.

**Trøjborg (S):**

Som Socialdemokratiets ordfører, fru Ritt Bjerregaard, sagde i sin tale, vil Socialdemo-

[Trøjborg]

kratiet også godt sige lidt mere om miljø- og erhvervsaspektet i den debat, vi har her.

Omkring miljøaspektet har vi jo et problemfællesskab med de Østlande, som debatten drejer sig om. Vi har de samme miljømæssige problemer i vores region, og vi har de samme globale miljømæssige problemer.

Vi, der var deltagere i Nordisk Råds havmiljøkonference for nylig, hørte en klar bøn fra repræsentanterne fra Østlandene om øget samarbejde, først og fremmest et øget samarbejde på miljøområdet. Som hr. Gade var inde på i sit indlæg, er det også vores opfattelse, at miljø-samarbejde kan være en god byggesten, der kan medføre, at samarbejdet mellem landene ikke alene er på regeringsniveau, men i endnu højere grad bliver på et niveau, hvor det er et samarbejde mellem mennesker og mellem organisationer, måske især på miljøområdet, det kulturelle område og selvfølgelig også et praktisk samarbejde mellem virksomheder i de forskellige lande.

Kendetegnende for debatten her er en erkendelse af, at skal udviklingen i Østeuropa lykkes, er det piskende nødvendigt, at der sker en kraftig vækst i Østeuropa.

Samtidig ved vi alle sammen, at en vækst i Østeuropa har meget svært ved at foregå på det, som vi med et flot ord kalder et bæredygtigt niveau.

Vi ved, at energiforbruget i mange østeuropæiske lande pr. indbygger er det dobbelte af, hvad vi kender til i Danmark, og samtidig er de endda i den situation, at deres produktion kun ligger på ca. en tredjedel af, hvad vi kender i Danmark pr. indbygger. Derfor har de meget svært ved at få en vækst på en bæredygtig udvikling, og derfor er det meget nødvendigt, at der sættes kraftigt ind, og at der ydes en enorm indsats for, at væksten kommer til at ske på miljø- og energirigtige betingelser.

Vi har talt længe om det i Folketinget, ikke mindst aktualiseret af Folketingets Miljøudvalgs besøg i DDR og Polen sidste år, men der er ikke rigtig sket noget.

Jeg har haft lejlighed til at rejse problemet over for miljøministeren og har spurgt, hvad regeringen har foretaget sig, hvilke samarbejder der har været mellem de forskellige ministerier, mellem Udenrigsministeriet og Miljøministeriet, Miljøministeriet og Energiministeriet osv.

De svar, jeg har fået, har været meget skuffende. Der har ikke kunnet peges på konkrete initiativer. Jeg synes, det er lidt kedeligt, at vi ikke allerede har skabt et værktøj, der kan bruges i denne sammenhæng, og jeg vil gerne pege på et af de værktøjer, som kan være velegnede. Et velegnet værktøj kan være et udbygget samarbejde mellem offentlig og privat sektor. Det egner sig knippelt til et samarbejde med Østlandene, og vi har værktøjet for den ene halvdel. Vi har mange styrelser, der er meget kompetente, men som mangler det sidste signal til at lave et etableret samarbejde med de private virksomheder.

Vi mener, der er behov for en styrket indsats. Vi tager selvfølgelig gerne imod miljøministerens invitation til en drøftelse af, om der kan findes løsninger, som vi kan blive enige om.

Under alle omstændigheder stiller Socialdemokratiet sig ikke tilfreds med det udspil, heller ikke det udspil, som vi kan blive enige om i dagsordenen – vi må videre.

Vi vil f.eks. meget gerne se på vores erhvervsstøtteordninger. Vi mener, der er et behov for at få gennemgået vore erhvervsstøtteordninger for at undersøge, om det ikke er muligt at skabe en østeuropæisk dimension i dem.

Vi vil tage initiativ til, at en sådan undersøgelse bliver sat i værk, og i alt fald vil vi selv komme med udspil hertil. Der er et særligt behov, men der ligger også særlige muligheder i en sådan indsats.

Jeg vil gerne afslutte med at stille udenrigsministeren et spørgsmål: Betyder den første pind i dagsordenen, at det nu er helt klart, at regeringen støtter de tanker, som miljøministrene i Nordisk Råds sammenhæng har stillet sig positivt over for, nemlig en udvidelse af Den Nordiske Investeringsbank, således at den får en underafdeling, kan vi måske kalde det, med særligt henblik på risikovillige investeringer for så vidt angår miljøstøtte til Østlandene? Er det helt tindrende klart, at regeringen nu vil arbejde for, at denne dannelse bliver gennemført?

**Pelle Voigt (SF):**

Det er et stort fremskridt, at næsten alle Folketingets partier i dag kan samles om en indsats i forhold til den demokratiske reformproces i Østeuropa med undtagelse af Fremskridtpartiet øjensynlig, som, så vidt jeg kan læse det i det dagsordensforslag, de har fremsat, synes, at

[Pelle Voigt]

Danmark i denne sag skal gå enegang i den vestlige verden og også inden for NATO, hvor man jo er langt inde i bestræbelser af den art, vi diskuterer her i dag.

Det skal jeg komme tilbage til senere, men jeg synes nok, at vi på nogle punkter, når vi har en debat som denne, kunne trænge til en konkretisering af, hvad det er for nogle internationale organer, der skal arbejdes i, og hvad det er for nogle tiltag, som vi gerne vil arbejde i forhold til. I den sammenhæng synes jeg det kunne være vældig nyttigt i højere grad, end det er sket i debatten hidtil, at tage udgangspunkt i de ønsker, som er blevet specificeret fra de pågældende østeuropæiske landes side.

Som et eksempel vil jeg fremhæve det dokument, som den polske regering fremlagde på 24-lande-mødet i Bruxelles den 26. september 1989, og som har været genstand for en indgående behandling bl.a. i NATO's parlamentarikerforsamling, hvor man gennemgår Polens økonomiske situation og understreger, at det, man er interesseret i, ikke er bistand, men samarbejde, og går ret tæt ind i en diskussion af, med hvilke organer og på hvilke måder.

På det videnskabelige og teknologiske område er det indlysende, at lande som Polen og Ungarn har et meget stærkt behov for, at man løfter restriktionerne på den frie strøm af avanceret teknologi, altså at der sker væsentlige lempelser i COCOM-reglerne – noget, som jeg har indtryk af at der er stor støtte til fra de fleste vesteuropæiske lande, som i stadig højere grad, efterhånden som afspændingen marcherer, også ser COCOM-reglerne som konkurrenceforvridende systemer til fordel for amerikansk industri og til skade for europæisk industri. Det er noget, som i mange år med stor styrke har været diskuteret også i Europarådets økonomiske komité, og som har været gjort til genstand for adskillige vedtagelser i Europarådet, hvor man har foreslået sådanne lempelser.

På disse områder peger den polske og ungarske regering også på muligheden for at udveksle stipendiater, at skabe uddannelsesmuligheder, og at man lader polske forskningsinstitutioner deltage i fuld skala i europæiske programmer som f.eks. Eureka-programmet – noget, som jeg synes vi bør tage helt alvorligt, og som man bør støtte fra dansk side.

Men i det helt nære perspektiv står Polen over for en række voldsomme valutaproblemer

og økonomiske strukturproblemer, hvor en øjeblikkelig indsats er nødvendig. Det, man peger på her fra de pågældende regeringers side som noget utrolig væsentligt, er noget, som ikke specifikt nævnes, men som jeg mener at kunne forstå ligger i den dagsorden, der vedtages her i dag. Og det er spørgsmålet om, at de forhandlinger, som i øjeblikket er i gang i Den Internationale Valutafond, de forhandlinger, som i øjeblikket er i gang i Verdensbanken om strukturelle tilpasningslån, og de forhandlinger, som er i gang i forhold til Parisklubben og antiinflationprogrammerne, som polakkerne og ungarnerne forhandler i disse sammenhænge, bringes i orden gennem en væsentlig indsats fra de vesteuropæiske landes side.

I denne forbindelse vil jeg gerne henlede opmærksomheden på en resolution, som er blevet vedtaget i NATO-parlamentarikerforsamlingen på initiativ af den komité, der arbejder med relationerne til Østeuropa og Sovjetunionen, hvor et stort flertal i forsamlingen har opfordret regeringer og parlamenter i den nordatlantiske alliance til at arbejde for en fornuftig aftale mellem Polen og IMF, der åbner vej for de nødvendige løbende kreditter, at man går ind i en langvarig og total løsning af Polens gældsgaranti-problemer inden for rammerne af Parisklubben, at man knytter investeringslån til oprettelsen af private virksomheder, og at man også går ind i en indsats inden for uddannelse i management og virksomhedsledelse.

Jeg synes, at den enighed – den store enighed – der er blandt en række lande og blandt en hel række politiske partier i hele Den Atlantiske Alliance, i hele NATO, blandt alle de vesteuropæiske lande, er noget, som vi i det mindste fra dansk side burde tilslutte os og måske være særlig opmærksom på og særlig aktive i forhold til, fordi det jo her bl.a. drejer sig om nabostater og stater, som Danmark har et særlig historisk, langvarigt og væsentligt forhold til.

Vi bør ikke alene tilslutte os dette her, vi bør gå i spidsen for det, og jeg går ud fra, at det, vi vedtager i dag, indebærer en speciel og stærk dansk indsats på disse præcise områder, selv om vi så må leve med, at Fremskridtspartiet ikke bryder sig om en sådan politik.

**Knud Lind (FP):**

Det, der kalder mig på talerstolen i dag, er den lidt kedelige form for debat, som den kon-

[Knud Lind]

servative formand for Miljøudvalget, hr. Ahlmann-Ohlsen, fremturer med her i dag fra denne talerstol, hvor hr. Ahlmann-Ohlsen spørger Fremskridtspartiets ordfører, om Fremskridtspartiet ikke står ved den tale, som hr. Ahlmann-Ohlsen holdt i Moskva i foråret.

Mit spørgsmål til hr. Ahlmann-Ohlsen skal derfor også være et svar: Blev der på mødet i Moskva, som var et indledende møde om miljø udelukkende mellem parlamentarikere – det vil sige, at den danske regering end ikke havde nogen som helst repræsentant på dette møde – vedtaget, at lilleputstaten Danmark skulle betale for supermagtens forurening? Nej. Mødet var indledende og orienterende, og der kunne ikke træffes nogen bindende beslutninger på det på samme måde som på det møde, som Nordisk Råd for nylig arrangerede.

På Nordisk Råds konference om forurening udtalte hr. Mavrik Vulfson fra Sovjetunionen bl.a.: »Vi har et stærkt behov for samarbejde i form af fonde og teknologi«. Stormagten Sovjet var på det møde rigtig ude med miljøraslebens. Da jeg hørte disse ord, kom jeg til at tænke på Lenins ord om »Vestens nyttige idioter« og især hans ord om, at »kapitalisterne skal låne os det reb, vi senere skal hænge dem i«.

Hvis der skal ydes lån til Sovjet, kræver det, at Sovjetunionen rent indtægtsmæssigt kan sidestilles med diverse ulande. Mener hr. Ahlmann-Ohlsen og andre virkelig, at supermagten Sovjet, som har ofret millioner af rubler på kemisk våbenindustri, som har brugt milliarder af rubler på at nedkæmpe det afghanske folk og dermed også milliarder af rubler på våben, skulle være at sidestille med et uland, som bør have hjælp til rensning af miljøet af lille Danmark?

Det er ikke mange dage siden, at Sovjetunionen foretog endnu en atomprøvesprængning. Det har man råd til, samtidig med at man gerne vil have, at lille Danmark skal betale for supermagtens miljøsvineri. Lille Danmark, som ikke kan få finansloven til at hænge sammen, skal betale for stormagten.

Jeg vil derfor direkte spørge udenrigsministeren: Mener udenrigsministeren, at vi på nuværende tidspunkt har økonomi til at give støtte til supermagten Sovjetunionen og andre våbenførende lande i Øst? Vi skal tænke på den situation, vi står i finansielt her i Danmark, vi skal tænke på, at vi betaler mange penge i renter på de lån, vi har i forvejen.

Hvis Danmark havde været meget velstående, havde det måske været noget helt andet, man kunne tale om i dag, men det er vi jo ikke, og derfor er det meget vigtigt at høre regeringens syn på, om vi på nuværende tidspunkt har råd til disse investeringer.

**Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):**

Jeg vil gerne takke for mange både konstruktive og åbne og positive indlæg. Jeg synes, det er godt, at vi har kunnet føre en debat som den, vi har haft i dag, om et emne, som vel nok er et af de vigtigste, vi overhovedet kan beskæftige os med i disse år, og et emne, der også har en vigtig sammenhæng med så meget af det andet, vi til daglig er lidt mindre dygtige til at tale konstruktivt med hinanden om her i Folketinget, fordi det er noget af det, der er med til at give rammerne for de kommende års politiske og økonomiske udvikling også i Danmark, og det er et emne, der berører os i ganske særlig grad i kraft af vores geografiske, politiske og kulturelle placering i et brændpunkt og et knudepunkt i Europa.

Derfor er Danmark i denne sammenhæng ikke bare det, som mange tit kalder et lille land – som nu også den sidste, der havde ordet, før jeg kom til her.

Vi indtager på mange måder en særlig position. Vi har særlige muligheder, vi har særlige forpligtelser. Derfor er denne debat så vigtig, og derfor er der grund til at glæde sig over, at debatten foregår på den måde, den gør.

Hr. Gade som ordfører for forespørgerne indledte med at karakterisere mit indlæg som søgende og åbent. Det tager jeg som en kompliment, for det var rent faktisk også, hvad jeg forsøgte at tage fat på.

Jeg er derimod ikke helt enig med hr. Gade, når han finder, at jeg måske for meget har det gamle Europabillede på nethinden, for som jeg skal komme tilbage til lidt senere i mine svar her, mener jeg, at der også i mit indlæg netop lå en åbenhed og noget søgende omkring det nye Europabillede, som er under dannelse, og hvor vi har en vældig interesse i Danmark i netop at være åbne og søgende over for mulighederne.

Hr. Gade spørger, hvordan regeringen stiller sig til de tanker, som bl.a. Forbundsrepublikkens udenrigsminister har været fremme med om et mere åbent Europa, der forsøger at lukke sig op over for tendenserne.

[Udenrigsministeren]

Jeg kan svare, at det er noget, regeringen støtter fuldt og helt. Vi er overbevist om, at noget af det, som bl.a. Genscher har peget på, nemlig nødvendigheden af at have forskellige former for tilknytning til de forskellige lande, der står uden for EF, er noget meget vigtigt, noget meget centralt, og det er det specielt i forholdet til de lande, der i gamle dage blev kaldt Østblokken, men som jo i dag udgør en stadig mere mangfoldig skare. Vi bør netop også ved at vise vilje til åbenhed, også i tilknytningsformen, over for de lande kvittere for det mod og det engagement, som man møder hos dem, der er gået i gang med en reformproces.

Jeg er også ganske enig med hr. Gade og hr. Ivar Nørgaard og andre, der har været inde på de ganske særlige muligheder, der er i Europa-rådet.

Vi har meget aktuelt i dag besøg af den nye generalsekretær for Europarådet, og et af eftermiddagens emner er netop de forskellige tanker, man gør sig om at udbygge kontakterne til reformlandene i Øst- og Centraleuropa. Jeg er ganske enig i, at der her er muligheder, som der skal arbejdes på.

Hr. Gade og flere andre har endvidere været inde på spørgsmålet om COCOM-reglerne. Jeg er meget tilfreds med den formulering, man har valgt i det dagsordensforslag, der er fremsat af et stort flertal af Folketingets partier, hvor man taler om, at vi også skal være åbne over for en udvidelse af det teknologiske samarbejde med reformlandene. Dermed – i og med at regeringen selvsagt kan acceptere den formulering – ligger der jo også et udsagn om, at vi finder, at de COCOM-regler, der eksisterer, bør udvikles i forhold til både de politiske og de teknologiske og de handelsmæssige forandringer, som jo sker i verden omkring os.

Jeg finder, at der fortsat vil være brug for en eller anden form for COCOM-regler. Det er klart, at netop med den væsentlige rolle, som moderne teknologi spiller i udvikling af krigsvåben og forsvarsvåben, kan man ikke fuldstændig give los og tillade, at resultater af kostbar avanceret forskning i de vestlige lande uden videre kan stå til rådighed for andre. Men der er et behov for løbende meget kritisk at undersøge reglerne for at sikre, at de ikke bliver anvendt som en eller anden form for handelshindringer eller handelsfordrejninger, og samtidig for at hindre, at de kommer til at optræde som

barrierer for den udbygning af det teknologiske samarbejde, som bør indgå i vort øgede samkvem med reformlandene i Øst. Netop derfor foregår der jo også løbende en sådan debat blandt de lande, der beskæftiger sig med COCOM-reglerne, og jeg kan give tilsagn om, at vi fra dansk side fortsat her vil arbejde for, at reglerne bliver så smidige og så rimelige som overhovedet muligt.

Fru Ritt Bjerregaard indledte med at bruge en, synes jeg, måske lidt pudsigt beskrivelse af, hvor hurtigt og hvor positivt udviklingen er gået, ved at sige, at først var der jo præsident Reagan, der talte om det onde imperium, og nu er vi nået til, at Jim Baker taler om, at perestrojka gerne skulle lykkes.

Det tror jeg i virkeligheden er en meget god måde at beskrive det på, for hvad er det, der er sket? Ja, der er jo sket det, at man i Sovjetunionen i dag har skrevet under på billedet af det onde imperium. Det har vi oplevet så sent som i et indlæg, udenrigsminister Sjevvardnadse holdt den 23. oktober i sin tale til Den Øverste Sovjet, hvor han udtalte, at invasionen af Afghanistan i 1979 var i direkte modstrid med almindelige menneskelige værdier. Han gjorde for øvrigt også opmærksom på, at både han selv og Gorbatsjov, der dengang var kandidatmedlemmer af Politbureauet, først hørte om invasionen i radioen.

Han kom for øvrigt med endnu en interessant bemærkning, idet han sagde: Ja, vi har krænkert ABM-traktaten, da vi i 1972 byggede Krasnojarsk så stor som de ægyptiske pyramider. Igen et godt billede på den åbenhed, vi nu er begyndt at opleve i den politiske debat i Sovjetunionen med alle de positive vinkler, det jo så åbner over for Øst-Vest-forholdet.

Men jeg hæftede mig ved, at vi netop her ser, at man altså accepterer den beskrivelse af dette ondskabens imperium, der foretog en invasion i strid med almindelige menneskelige værdier, og netop derfor ligger der jo også det lykkelige i udviklingen, at man i dag i en åben debat er i stand til at sige, at Reagan faktisk havde ret i det billede, han gav. Og når man er nået dertil, kan man altså også tillade sig på vor side at sige, at vi sandelig håber, at de kommer videre, og at den proces, de selv har sat i gang, lykkes for dem. Jeg er sikker på, at fru Ritt Bjerregaard og jeg er ganske enige i denne positive beskrivelse af denne debat.

[Udenrigsministeren]

I øvrigt synes jeg, det var en meget spændende tanke, fru Ritt Bjerregaard var inde på med opbygningen af noget, der kunne svare til en Fulbrightfond i Europa. Jeg mener, det er en meget konstruktiv tanke, som absolut fortjener, at der arbejdes videre med den, fordi den netop bygger på noget af det værdifulde i også at hjælpe med til uddannelsen af de mennesker, der nu skal til at arbejde på fundamentalt andre betingelser, end de har arbejdet tidligere, og jeg vil meget gerne tilslutte mig tanken og være med til at arbejde videre med den.

Fru Ritt Bjerregaard var så inde på et spørgsmål, som flere andre også var inde på, nemlig: Hvor får vi de penge fra, vi skal bruge? Og hr. Knud Lind stillede til allersidst spørgsmålet: Har vi råd til dette her?

Dertil vil jeg sige følgende: Når vi taler om disse mange forskellige ideer med hensyn til, hvordan vi aktivt kan bistå udviklingen, hvordan vi kan fremme et samarbejde imellem danske virksomheder og de virksomheder, der skal til at opstå i reformlandene, må man indledningsvis sige, at det rummer så store både politiske og økonomiske fordele for os selv, at vi såmænd ikke har råd til at lade være. Det vil være en god forretning for Danmark på den længere sigt at bidrage til at skabe markeder i Øst, og det vil også være en god forretning at sikre, at vore virksomheder er med til at skabe produktionen dér.

Men det er klart, at man i dag ikke bare kan komme og lægge et krav oven på de krav, vi i forvejen har til finansloven. Vi har jo i forvejen vanskeligheder med at få tingene til at hænge sammen dér, og det er derfor, jeg i første omgang har sagt: Jamen de første 50 mio. kr., vi skal bruge, kan vi ikke tage dem fra de midler, som vi skulle have brugt til andre projekter inden for ulandsbistanden, men som vi på grund af forskellige forhold ikke får brugt? Det vil altså sige, at dér kunne vi tage dette i den store sammenhæng beskedne beløb, uden at det ville komme til at gribe ind i planlagte projekter eller projekter, der var under udførelse.

Jeg synes ikke, vi er færdig med den diskussion endnu. Jeg håber det ikke, for jeg vil gerne til orientering for Folketinget læse et par sætninger op af en debat, der var i begyndelsen af denne måned i Sveriges Riksdag, hvor den svenske bistandsminister Lena Hjelm-Wallén lagde et forslag frem og sagde: Regeringen an-

ser, at udviklingssamarbejdet med Polen skal finansieres over bistandsbudgettet – 300 mio. sv. kr. hentet direkte fra bistandsprojektet. Fru Hjelm-Wallén sagde senere: Den omstændighed, at Polen er et europæisk land, indebærer ikke, at det skal være svært for Polen at få svensk bistand. Det er behovet i de enkelte lande, som er afgørende – ikke, hvor landene geografisk er placeret.

Endelig sagde fru Valén: Lad mig klargøre, at der ikke er nogen planlagt indsats, som fryser inde, fordi vi nu giver en Polen-bistand. Vi er i øvrigt i den situation, at bistanden totalt set øges.

Præcis de samme argumenter, som den svenske bistandsminister fremførte i den svenske Riksdag, kan jeg komme med her. Hvis vi tænker os den tanke, at vi for at finde 300 mio. kr. siger: Det tager vi ud af det, der skulle have været brugt på nye projekter inden for dansk ulandsbistand – hvad taler vi så om? Vi taler om, at vi tager de 300 mio. kr. ud af en planlagt ulandsbistand over de næste tre år på – med et slag på tasken – 24.000 mio. kr. Bistanden vil stadig blive ved med at vokse. Det vil ikke komme til at gå ud over projekter, som er planlagt. Det vil ikke komme til at gå ud over noget som helst af det, der er sat i gang eller er planlagt sat i gang. Kunne vi dog ikke tage det lille hjørne til sådan en indsats for at sikre, at vi kommer i gang i en fart?

Jeg henstiller alvorligt til Folketingets parti-er, at man prøver også at overveje det i det perspektiv, som svenskerne har skabt, så vi kan finde en måde, hvorpå vi kan komme i gang med den indsats, der er så nødvendig.

Jeg beder kort sagt om en positiv behandling af den ansøgning, jeg har liggende i Finansudvalget for øjeblikket om 50 mio. kr., der skulle have været brugt til noget andet, som de nu ikke skal bruges til. Lad os dog se at komme i gang med dette her. Vi har en enestående chance for at markere os positivt internationalt, for at fremstå som et godt eksempel for mange af de lande, der stadig tøver med at sætte noget lignende i gang.

Amerikanerne kan vi drille med dette her, for pr. capita vil det, vi så yder, være langt mere end det, de foreløbig taler om, så derved kan vi muligvis oven i købet få nogle andre rykket lidt ud af stolene og komme i gang. Men det forudsætter, at vi selv får løst dette problem med at

**[Udenrigsministeren]**

skaffe pengene. Og vi ved alle sammen, at vi ikke bare kan lægge det oven på den finanslov, der i forvejen giver os så store problemer.

Hr. Riishøj hæftede sig ved, at jeg i mit indlæg i forbindelse med omtalen af Baltikum talte om, at vi jo ikke juridisk har anerkendt indlemmelsen af de baltiske stater i Sovjetunionen, og at vi finder, at det under de nuværende omstændigheder er rigtigst at opretholde denne ikkeanerkendelsespolitik. Og hr. Riishøj siger: Hvad ligger der egentlig i det dér under de nuværende omstændigheder? Ligger der sådan en vis åbenhed over for fremtiden?

Det vil jeg meget gerne bekræfte – det gør der så sandelig. Der ligger en ganske klar erkendelse af, at vi på et eller andet tidspunkt, nemlig det rigtige tidspunkt, selvfølgelig på en eller anden måde skal ændre forholdene.

Flere har været inde på forholdet til de baltiske lande. Som jeg netop sagde i indledningen her i min besvarelse af forespørgslen, har det jo ikke bare været vores politik i de sidste 50 år, men politikken hos stort set samtlige andre vestlige lande, at man ikke formelt har anerkendt indlemmelsen i Sovjetunionen. Jeg mener, man må sige, det ville være et ejendommeligt signal, hvis vi ændrede denne politik og anerkendte indlemmelsen netop nu, hvor der i den offentlige debat i selve Sovjetunionen bliver sat spørgsmålstegn ved legitimiteten af indlemmelsen for 50 år siden.

Men igen: Vi vil da kun hilse det velkomment, hvis udviklingen i de baltiske områders stilling inden for Sovjetunionen bliver sådan, at vi kan lægge hele dette spørgsmål om ikkeanerkendelsespolitik bag os.

Jeg bemærkede, at hr. Riishøj netop så sagen i det perspektiv, da han talte om, at der jo kunne ske en revision af vores politik inden for et koncept om øget demokrati i Sovjetunionen og øget selvstændighed for de baltiske republikker.

Jeg kan love, at vi fortsat vil være aktive for, at vi i den vestlige kreds følger udviklingen nøje, holder øje med de muligheder, der er, for at se, hvornår der med rimelighed kan lempes. Men jeg vil understrege, som jeg sagde det indledningsvis: Vi kan ikke gå enegang.

Vi er da allerede også kommet et stykke vej; vi er allerede så langt, at vi kan tilskynde til alle mulige former for uformelle og uofficielle kontakter mellem Danmark og Baltikum også af

politisk art. Det er netop igennem et sådant netværk af kontakter fra person til person, fra gruppe til gruppe, at en bredt funderet, positiv udvikling kan blive fremmet.

Når det drejer sig om de mere officielle kontakter på politisk plan, erkender jeg, at vi indtil videre må holde igen og mane til forsigtighed, både for at undgå, at der bliver skabt tvivl om vores ikkeanerkendelsespolitik, og så sandelig også – jeg tror, det var hr. Duetoft, der var inde på det – for at undgå, at vi kommer til at skubbe udviklingen længere, end forsvarligt er.

Men jeg noterer mig altså, at vi tilsyneladende igen bredt ser på dette ønske om, at vi skal udnytte mulighederne, når de melder sig. Jeg beder så også om tilslutning til, at vi undlader en dansk enegang, i betragtning af at det ikke er noget, der kan gavne udviklingen.

Fru Annette Just gjorde meget ud af, at man jo har hørt meget om glasnost og perestrojka i Sovjetunionen, men at man ikke har fået noget på bordet. Jeg mener, det er en rigtig observation. Men til gengæld synes jeg, den fortjener en anderledes behandling end den, fru Annette Just gav den, for det er jo i virkeligheden en problemstilling, som vi burde bidrage til at gøre alt, hvad vi overhovedet kan gøre, for at ændre, for den alvorligste trussel for udviklingen i Sovjetunionen og i andre lande for øjeblikket er jo netop, at det ikke på den korte sigt har været eller vil være muligt at bringe mere på bordet så at sige. Når man skal igennem en proces, hvor man skal nedlægge store, tunge dele af det gamle, centraliserede erhvervsliv, når mennesker skal fyres, groft sagt, når man samtidig begynder at indføre frie markedskræfter i en situation, hvor der endnu er mangel på mange ting, og man derfor ved, at man får inflation og arbejdsløshed og ikke mere på hylderne i butikkerne i en periode, så burde det jo netop sige os, at vi bør gøre alt, hvad vi overhovedet kan, for at hjælpe økonomien i gang disse steder, så befolkningens frustrationsperiode, hvis man kan kalde den det, bliver så kort som overhovedet muligt. For jo længere den bliver, jo farligere bliver det for reformerne, og jo farligere bliver det dermed også for alle os, der ønsker at se reformerne ført ud i livet.

Derfor når jeg altså til den stik modsatte konklusion, fru Annette Just, nemlig at disse forhold yderligere bør tilskynde os til at finde nye veje til at bidrage til den økonomiske udvikling i de pågældende lande.



[Udenrigsministeren]

Jeg er ganske enig med fru Annette Just og andre, der siger, at det er meget vigtigt at lægge op til øget handel. Der er flere, der har været inde på det; bl.a. var hr. Jørgen Estrup inde på spørgsmålet om, at man skal gå meget langt for at lette markedsadgangen i EF. Det gør man rent faktisk også for øjeblikket. Der lægges nu op til, at den aftale, der blev indgået med Ungarn sidste år, bliver revideret i positiv retning. Der lægges op til, at de afviklinger af kvantitative handelsrestriktioner over for Ungarn, som efter den oprindelige aftale skulle være afviklet i de kommende 5 år, nu stort set alle sammen vil blive afviklet pr. 1. januar 1990.

Yderligere lægges der op til, at Ungarn og Polen får den såkaldte GSP-status, hvilket vil sige, at de får nogle af de samme præferencer, som man ellers kun tildeler udviklingslande. Det er et lille brud på gældende principper og regler, men der er almindelig tilslutning i EF hertil.

Der er også ved at være tilslutning til et i øvrigt oprindeligt dansk forslag fremsat i foråret, nemlig et forslag om, at vi skal gøre det muligt for Den Europæiske Investeringsbank at bidrage til finansiering af projekter i Østeuropa. Så der sker ganske meget i positiv retning på EF-siden for øjeblikket.

Fru Annette Just spurgte for øvrigt i forbindelse med omtalen af de uddannelsesmuligheder, der er i landbruget, hvor mange polakker det omfatter. Jeg har fået oplyst, at der i år har været ca. 90 landbrugspraktikanter fra Polen på ophold i Danmark – ophold af 4–6 måneders varighed arrangeret af forskellige foreninger inden for landbrug og gartneri. Herudover har ca. 300 polakker på årsbasis fået arbejds- og opholdstilladelse i Danmark, igen inden for landbrug og gartneri.

Så vil jeg gerne sige noget lidt bredere om netop fremtidens Europabillede og EF i den forbindelse. Det var både hr. Jørgen Estrup og hr. Ivar Nørgaard inde på.

Jeg blev noget overrasket over hr. Jørgen Estrups indlæg. Hr. Jørgen Estrup sagde, at det ikke er tilfredsstillende, når man i EF er langt mere optaget af udbygningen af det indre marked og en økonomisk union end af, hvad der sker i Østeuropa. Jeg blev overrasket, fordi det er faktisk ikke en korrekt beskrivelse af situationen. Der er intet emne, der for øjeblikket optager så meget tid i EF som netop drøftelser-

ne af udviklingen i Østeuropa, og hvad vi kan gøre. Det sker alle steder, i ministerrådene, i Parlamentet; alle steder, hvor man sidder og drøfter udviklingen, er det dette, der er i centrum.

Det var selvfølgelig en interessant, men ikke uventet konklusion, hr. Ivar Nørgaard drog, da hr. Ivar Nørgaard sagde, at så må vi altså passe på, at vi ikke binder os for tæt sammen, for dermed bliver det sværere for andre at komme til. Jeg er grundlæggende uenig i den synsvinkel – det tror jeg heller ikke er overraskende for hr. Ivar Nørgaard. Jeg vil gerne som støtte for min modsatte holdning påpege, hvad der skete, da vi – uden at vi i øvrigt var særlig enige dengang – gennemførte EF-pakken og dermed lagde op netop til en ny vækst i integrationsbestræbelserne.

Det, der skete, var, at de lande, der ikke var med, pludselig begyndte at blive interesseret i at komme med på en eller anden måde. Derfor tror jeg, at et stadig mere integreret EF som fremtidens dynamiske kraftfelt i det europæiske hus, vi på en eller anden måde skal se at få bygget op i de næste årtier, i virkeligheden er den største tjeneste, vi kan gøre reformlandene i Øst, forudsat naturligvis at dette EF er åbent over for at tage nye medlemmer ind, er åbent over for at etablere forskellige former for kontakt med de andre lande i Europa, som har ønsket om en sådan kontakt.

Det er lige præcis det, der drøftes for øjeblikket alle mulige steder, hvordan denne fremtidige europæiske konstruktion skal være, så vi på samme tid kan fremme integration og samarbejde og fremme den åbenhed, der gør, at man også samtidig skal kunne bidrage til den demokratiske proces, vi lykkeligt ser andre steder.

Jeg mener, at det bliver en af fremtidens største og vigtigste udfordringer i det europæiske samarbejde netop at tage fat her.

Så vil jeg endelig til sidst svare hr. Trøjborg, der kom ind på miljøspørgsmålet. Hr. Trøjborg spørger, om den første pind i dette dagsordensforslag betyder, at regeringen støtter en udvidet deltagelse af Nordisk Investeringsbank i finansiering af en miljøindsats i Østeuropa. Svaret er klart ja. Det er en af de muligheder, vi har for at finansiere en indsats. For det er fuldstændig rigtigt, som flere har været inde på, at vores egen kostbare miljøindsats ikke er voldsomt meget værd, hvis ikke vi får alle andre med.

[Udenrigsministeren]

Når hr. Trøjborg så spørger, hvad vi gør herhjemme, må jeg henvise til det lille blå hæfte, der er udsendt til Folketinget, for det indeholder faktisk et katalog over alle de initiativer, som der ser ud til at være bred dansk tilslutning til, såfremt – vil jeg gerne understrege – de finansielle aspekter kan blive afklaret. Så giv nu lidt hjælp til at få skaffet pengene, så vi kan komme i gang med dette.

Det gælder for øvrigt også forslaget om en nordisk risikokapitalordning for miljøinvesteringer i Østeuropa.

Så kan jeg i øvrigt oplyse, at der foregår et meget nært samarbejde inden for Det Interministerielle Østlandeudvalg, vi har nedsat, og som bl.a. har ført til denne blå bog netop om danske initiativer, og at flere lovforslag er undervejs.

Jeg kunne komme med meget mere, men jeg føler et pres fra »højre«, så jeg vil vende tilbage senere.

**Første næstformand (Henning Rasmussen):**

Ja, formanden føler, at taletiden er overskredet. Det er såmænd meget forståeligt, for det er jo en meget vigtig debat. Det skal jeg være den første til at indrømme.

(Kort bemærkning).

**Knud Lind (FP):**

Jeg undrede mig lidt, da udenrigsministeren nævnte, at han håbede på, at man kunne overføre et beløb på 50 mio. kr. Jeg går ud fra, at det er de 50 mio. kr., som atommagten Kina skulle have i hjælp fra det forgældede Danmark, som man vil overføre til Østlandene. Jeg vil gerne spørge ministeren: Hvilken forskel er der i styreform, f.eks. i Sovjet og DDR, som gør, at disse lande skulle være mere egnede til at modtage hjælp end Kina, set ud fra et demokratisk synspunkt? For mig at se er der overhovedet ingen forskel.

Jeg vil også gerne spørge ministeren, nu da ministeren nævnte, at dansk industri skulle have fremgang i Østlandene: Tror ministeren virkelig, at dansk miljøindustri vil få afsætningsmuligheder f.eks. i DDR, når man betænker det hjælpesamarbejde, der består mellem Øst- og Vesttyskland? Mit indtryk er, at i bedste fald kan dansk miljøindustri få lov til at levere ét enkelt rensningsanlæg, hvorefter DDR selv ønsker at kopiere de næste.

(Kort bemærkning).

**Ivar Nørgaard (S):**

Jeg synes, udenrigsministeren kommer i splid med sig selv, når han på én gang erklærer sig enig med den vesttyske udenrigsminister Genscher og uenig med mig, når vi siger det samme. Sagen er den, at det, jeg har sagt om EF og dets farlige lukkethed i fremtiden, er det samme, som hr. Genscher sagde. Det har bragt ham i konflikt med kommissionsformanden, som ønsker, at man meget hurtigt skal have gennemført det indre marked og nå frem til en videregående udvikling i form af en økonomisk monetær union og sågar senere en politisk union, det, der vil medføre de samme problemer, som et indre marked allerede i dag medfører for EFTA-landene.

Det, udenrigsministeren bruger som argument med det indre marked og EFTA-landene, er et argument, som tværtimod underbygger min frygt for, at der bliver problemer med Østlandene, fordi EFTA-landene i dag har kæmpeproblemer med, hvordan de skal imødekomme EF's krav om reciprocitet, og det er en følge af det indre markeds opbygning. Det udelukker faktisk en række EFTA-lande fra det indre marked, fordi de kan ikke præstere denne reciprocitet, når man lukker sig mere og mere sammen i EF. Og det mener jeg vil blive endnu værre for Østlandene, end det i dag er for EFTA-landene.

**Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):**

Jeg tror, det ville komme som en kolossal overraskelse for hr. Genscher at høre, at han og hr. Ivar Nørgaard skulle se ens på europæisk integration, for lad os nu lige prøve at holde fast i, hvad det er, der er ved at ske for øjeblikket, og hvordan debatten kører:

De kredse, der ønsker, at det europæiske samarbejde skal blive stadig stærkere, og som har en fornem fortaler i Forbundsrepublikkens udenrigsminister, siger netop, at hvis vi kombinerer denne øgede integration med en åbenhed over for nye medlemmer eller nye tilknytningsformer, så løser vi dermed den opgave, som skal løses for at sikre et fremtidigt frit og velstående Europa.

Det, hr. Ivar Nørgaard sagde, var jo i virkeligheden, at vi ved at arbejde sammen om et indre marked i EF for at øge vores egen velstand gør det svært for andre, og derfor skal vi lade

**[Udenrigsministeren]**

være med det. Ja, selvfølgelig gør vi det svært for de andre, der ikke får mulighed for at samarbejde med os, og det er da lige præcis derfor, vi nu oplever EFTA-landenes ønsker om enten at blive medlemmer eller få en nærmere form for tilknytning.

Det billede, jeg kan se for mig af den fremtidige udvikling, er et Europa, hvor vi som kerne har et EF med samarbejde på stadig flere områder, en stadig stærkere placering i verdenspolitikken og verdensøkonomien, men samtidig en kerne, der er åben over for at optage nye medlemmer, der opfylder medlemsbetingelserne, og som selv er rede til at gå fuldt og helt ind i EF. De, der ikke er rede til det, men som i øvrigt er i området, må så få forskellige andre former for tilknytningsforhold til EF som det, vi for øjeblikket forhandler med EFTA om. Andre igen kan ligge lidt længere ude i dette cirkelbillede, som der arbejdes med i Europa-debatten for øjeblikket. Det tror jeg der er perspektiv i, og jeg har fornemmet på mine kontakter med reformlandene i Østeuropa, at de er meget ivrige efter at dyrke denne tankegang.

Jeg hørte noget, som var overraskende at høre. En ungarsk præsidentkandidat sagde i forløbet, at han forestiller sig, at man efter en periode med en stadig tættere tilknytning til EFTA så en dag kan opnå et fuldt medlemskab af EF. Det er i virkeligheden et meget spændende og positivt perspektiv at iagttage, og det er et perspektiv, der netop forudsætter, at vi bevarer dynamikken i EF-samarbejdet, at vi fortsætter med at være den dynamo, som trækker andre med sig og holder en europæisk udvikling i gang.

Derfor er jeg dybt, dybt uenig i det synspunkt, hr. Ivar Nørgaard har, at vi skal sætte farten ned for ikke at risikere, at ikke alle er med lige fra starten. Nej, vi skal søreme sætte farten op for at sørge for, at Europa fortsætter med at udvikle sig i rigtig retning.

(Kort bemærkning).

**Ivar Nørgaard (S):**

Som bekendt har vi taget initiativet til en grundig debat om EF's politik, inden mødet med statsministeren nu skal finde sted, det europæiske rådsmøde, så dér får vi mulighed for at gå noget dybere i de sager.

Men jeg mener, at udenrigsministeren har misforstået denne cirkelmodel, som diskuteres

i øjeblikket, med den indre, den mellemste og den yderste cirkel, som ministeren også refererede til til sidst, idet Ungarn under ingen omstændigheder ville have denne mulighed. Med den grundlov, de opbygger i øjeblikket, vil de udelukke sig selv fra at blive medlem med de unionsideer og -tanker, som udenrigsministeren ser som det, man skal bevæge sig hastigt frem imod.

Det ville faktisk være næsten ironisk, hvis Ungarn nu kæmpede sig til at få denne nye grundlov og så 10 år efter skulle ophæve den. Det tror jeg er en ganske utænkelig tanke, ligesom det formentlig vil være overordentlig svært bare med vores egen grundlov at gå så langt, som unionstankerne nu går. Derfor tror jeg, at den fart, som udenrigsministeren taler om, i hvert fald bør dæmpes, hvis det er det mål, udenrigsministeren har.

Hvis det er noget med økonomi og alene økonomi, er vi tilhængere af, at man fortsætter et tættere samarbejde.

(Kort bemærkning).

**Bjørn Elmquist (V):**

Jeg ved, at vi er ved de korte bemærkninger, men alligevel kan jeg ikke holde mig fra at blande mig i denne debat, for jeg synes, denne del af den er yderst interessant.

Det virker nok paradoksalt på mange mennesker, at vi på den ene side ser en disintegrationsproces i den østlige del af vort kontinent, hvor folk og mindretal og nationer prøver at komme ud af deres form for fællesskab. Det gælder også i Sovjetunionen; det er jo en union.

Der er mange, der har spurgt i en vesteuropæisk sammenhæng, hvad vi mener med ordet union. Sovjetunionen er en union, det er klart. Og nu ser vi republikker, der ønsker at komme ud derfra.

Samtidig ser vi en integrationsproces, der bliver snævrere og snævrere i vores del af kontinentet. Hvordan kan det dog være? Jo, for mig er der en ganske god sammenhæng: at den integrationsproces, vi deltager i, tøvende og skeptisk og med nogen modstand også hos nogle, dog immervæk er noget, som har en folkelig opbakning. Det kan godt være, at der er nogle, der ikke mener, at det er den rigtige vej at gå. Men vi har dog overholdt vores grundlovsbestemmelser i Danmark. Vi har haft folkeafstemning

[Bjørn Elmquist]

om det, en bindende folkeafstemning. Og det vil vi også få igen, hvis vi skal længere ind i den økonomiske og monetære union.

Jeg tror bestemt, at det, som sker i Ungarn, hvor de får en fri og folkelig og demokratisk grundlov, også vil kunne tage højde for, at man igen en anden gang afgiver suverænitet, men på en anden måde, noget, der kommer indefra, og som folk vil være med til, bare det ikke sker fra toppen og ikke dikteres. Deri ligger der selvfølgelig også en lektie til os i vores vestlige samarbejde, at vi aldrig skal lade det ske ved regeringskonferencer som diktater, men kun, når det er noget, vi kan være med til, og som vi kan få folkelig opbakning til. Derfor tror jeg, at når de nu har disintegreret sig fra det østeuropæiske, vil de meget gerne i løbet af nogle år være med til en ny form for integration, men på andre vilkår.

**Gade (SF):**

Jeg er enig med udenrigsministeren i, at det er en spændende debat, og jeg synes også, vi kommer rimeligt rundt i debatten. Realiteten er, at Danmark er ved at formulere en Østpolitik, og det er sådan set det, vi starter i dag i Folketinget.

Jeg vil gerne kommentere noget af det, der er blevet sagt.

Jeg vil sige til fru Ritt Bjerregaard, at tanken om sådan en Fulbrightfond – det kan være, vi kunne finde et andet navn til det – synes vi er en rigtig og en god idé og en idé, der kan få betydning.

Jeg vil også gerne tilkendegive, at vi er helt enige i det overordnede princip og perspektiv i udviklingen i Europa i de kommende år: at frigøre ressourcer fra militærbudgetterne til den afspændings- og omstillingsproces, der er nødvendig i Europa.

Jeg er også enig med fru Ritt Bjerregaard i betragtningerne omkring finansieringen af dette, at vi ikke skal tage midlerne fra ulandsbevilningen, men det er vel en debat, som ikke hører hjemme her.

Så vil jeg godt hæfte mig lidt ved det, hr. Jørgen Estrup fremførte. Jeg var ganske enig i meget af det og vil især knytte nogle få kommentarer til nogle områder, der måske ikke er så store, men som ikke ellers bliver inddraget i debatten. Det drejer sig om visumbestemmelserne, hvor vi faktisk har nogle ret stramme regler i

Danmark for at få visum, hvis man kommer fra Østlandene og fra Sovjetunionen. Det kan godt være svært, både bureaukratisk og økonomisk. Vi har en idé om, at det kun er de andre, der sætter barrierer op, men der sættes faktisk også barrierer op fra vores side. Og i den forbindelse kunne en sådan fond for mellemfolkelige kontakter udbygget med et sekretariat måske være en hjælp nu.

Men vi skal selvfølgelig også politisk arbejde for, at vi går i spidsen for at afvikle de restriktioner og besværligheder, vi pålægger folk, der fra Østeuropa vil rejse ind i vores land.

Så vil jeg vende mig til udenrigsministerens svar vedrørende COCOM-reglerne. Jeg er glad for den fortolkning af dagsordenen, at andre organisationer og temaet omkring teknologisk samarbejde også omfatter, at den danske regering ønsker smidige og rimelige regler, og at man mener, at man kritisk skal gennemgå hele området. Det er klart, at set fra SF's synspunkt – det er noget, vi har snakket om i mange år – havde vi gerne set, at det havde stået helt stjerneklart i dagsordenen. Det gør det ikke, men jeg har forstået, at sådan er realiteten, og at det også er realiteten i den dagsorden, der vedtages, at Danmark er blandt de lande, der – når der forhandles COCOM-regler – støtter en opblødning af disse, og det er jeg ganske tilfreds med. Det er jo vigtigt i dag.

Jeg har set i aviserne, at man netop i dag forhandler om dette, og at man har en konfrontation mellem en række vesteuropæiske lande – med Vesttyskland og Italien i spidsen – med USA, som stritter imod at få liberaliseret på dette område. Jeg håber, jeg skal forstå det sådan, at det betyder, at også de danske repræsentanter i dag har støttet den linie, som specielt er trukket op af Vesttyskland og Italien.

Så vil jeg gerne vende mig til udenrigsministerens dilemma med hensyn til det åbne Europa og diskussionen med hr. Ivar Nørgaard. Jeg tror ikke, det handler om, at EF enten skal være dynamisk eller sætte farten ned. Jeg tror, det handler om noget andet, og at dagsordenen i virkeligheden skal forstås helt anderledes, nemlig: Hvad er vigtigst nu? Er det vigtigst at satse på det brede Europa? Er det vigtigst at give nogle signaler om åbenhed, tage tilknytningen mellem EF og EFTA som det første, derefter åbne for Østeuropa, eller er det vigtigst at lave en Delors-valutaunion, som låser fast –

[Gade]

det kan ministeren jo ikke komme uden om. Derfor mener jeg, at ministerens tilsagn til mig om, at man fuldt og helt støtter Genscher, kommer til at stå som et klart dilemma til tanken om, at vi også skal gå i gang med at effektuere og gennemføre en eller anden Delors-union.

Jeg ser frem til den diskussion, vi får i Folketinget – og jeg tror, det bliver en ganske vigtig diskussion – hvor vi får præciseret, om vi vil et åbent Europa, og hvad der er de vigtigste skridt at foretage nu. Når jeg siger dette, er det også, fordi når Genscher har diskuteret med Delors og andre, så er det jo netop, fordi man ikke er enige om, hvad der skal komme først i denne proces. Jeg er fuldstændig enig med hr. Ivar Nørgaard i, at vi kommer til at lukke af og mure os inde, som jeg sagde i mit indlæg, hvis vi vælger at gå Delors' unionsvej.

Ministeren svarede ikke på mit spørgsmål om behovet for systemeksport og modkøbsordninger, som også hr. Trøjborg var inde på. Det er ikke ministerens ressortområde, så vi kunne godt have brugt industriministeren til at svare på det. Men det er noget, vi må arbejde videre med.

Så vil jeg vende mig til dagsordenen. Når SF er medforslagsstiller til dagsordenen her, er det, fordi vi har ment, det var vigtigt, at formuleringen af en Østpolitik, som vi opfatter det, sker i dag, det er sådan set startskuddet; det betyder ikke, at vi er færdige. Den skal suppleres, der skal mange andre ting med. Men det er faktisk først i dag, at Danmark får en Østpolitik. Det er ikke noget, vi har haft tidligere. Det har andre lande i Europa haft. Det har Vesttyskland haft, men Danmark har ikke haft det. Derfor har vi været interesseret i at give nogle signaler i en dagsorden, som vi står inde for.

Vi er interesseret i at sige, at vi overalt skal arbejde for, at denne omstrukturering kommer ind i en mere bæredygtig udvikling. Der lurer Brundtlandtankegang og hele miljøtankegangen i den formulering. Vi er optaget af, at EF stedse, skridt for skridt, skal åbne mere og mere for de lande, som fører denne reformpolitik, og at man kan give dem et løfte om, at man ikke vil skrue udviklingen tilbage. Jeg er enig med udenrigsministeren i, at EF allerede har gjort meget, men det er vigtigt, at disse lande er trygge, og at der ikke pludselig kommer en modbevægelse i EF, som siger: Nå, men nu lukker vi.

Det er vigtigt for os, at der i dag bliver givet en klar melding om, at Danmark ønsker, at CO-COM-reglerne skal lempes. Det er vigtigt, at der gives et signal om, at der i Danmark er et bredt flertal, som også vil opbygge andre vigtige konstruktioner end EF – altså åbne konstruktioner som en miljøfond omfattende alle Europas lande. Og det er vigtigt for os, at vi får en fond for mellemløst forståelse.

Vi synes, at mange af de ting, som vi går ind for, og som vi synes er en vigtig del af den fremtidige Østpolitik, står i denne dagsorden, og derfor er vi medforslagsstillere, og vi stemmer med glæde for den.

#### Ritt Bjerregaard (S):

Jeg deler den opfattelse, at det har været en god og konstruktiv debat, vi har haft i dag.

Socialdemokratiet kan støtte den dagsorden, der er stillet. Vi har ikke ønsket at være medforslagsstillere, og det er der to grunde til. Den ene grund er, at vi er betænkelige ved meget lange dagsordener, der fastlægger politikker på bestemte områder. Vi synes, det giver Folketinget for dårlig mulighed for en grundig behandling, og vi er glade for, at vi sidste år fik fastlagt en procedure omkring sikkerhedspolitikken, der gør, at vi har mulighed for at drøfte tingene grundigt i Det Sikkerhedspolitiske Udvalg. Derfor havde vi hellere set en kortere dagsorden og en mulighed for i Folketinget at debattere disse væsentlige emner videre, men det forstår vi at regeringen ikke var interesseret i.

Vi er heller ikke særlig glade for det enkelte ord »fortsat« i dagsordenens tekst, der siger, at: »Folketinget opfordrer regeringen til fortsat at føre en aktiv og konstruktiv Østpolitik«. Vi synes ikke, der er så forfærdelig meget at fortsætte. Men vi er enige i den linie, som i øvrigt ligger i dagsordenen, selv om vi på sin vis godt kunne bidrage med flere pinde og andre områder, som man lige så godt kunne have taget med. Men vi kan altså støtte den.

Så vil jeg gerne takke for de svar, der kom fra udenrigsministeren, ikke mindst de positive bemærkninger om en fond, der kan hjælpe i gang med uddannelse, en eller anden form for en Fulbrightfond, sådan som vi har hørt om det tidligere.

Det er nok også nødvendigt at gøre et par bemærkninger om finansieringen af indsatsen over for de østeuropæiske lande. Vi har tilken-

[Ritt Bjerregaard]

degivet både direkte og over for udenrigsministeren – også i forhold til det aktstykke, der ligger i Finansudvalget – at vi kan støtte, at man bruger de 50 mio. kr. nu, men vi kan ikke støtte, at pengene går fra de midler, der bruges til at hjælpe ulandene, og derfor er vores forudsætning, at disse midler føres tilbage til ulandsbevillingen. Vi forstår godt, at det kan være svært i et presset budget at finde de nødvendige midler til den indsats, vi skal have i gang, men vi ser oprigtig talt ikke nogen som helst sammenhæng imellem det og de midler, der er afsat til ulandsbistanden.

Så har udenrigsministeren det jo med at bruge Sverige, når han synes, det passer ind i den argumentation, han gerne selv vil have understøttet, så når vi taler om de baltiske lande, er der ikke noget om Sverige, og når vi taler om ulandsbevillinger, så er der noget om Sverige, og denne gang skulle det altså tydes sådan: Se nu de stridbare Socialdemokrater i det danske Folketing i modsætning til de pragmatiske og fornuftige i det svenske! Udenrigsministeren ved selvfølgelig nøjagtig lige så godt som vi, at man har en anden ordning vedrørende ulandsbevillingerne i Sverige. Man har nogle andre kriterier, man opdeler dem på en anden måde og har derfor en helt anderledes frihed til at anvende midlerne.

Hvis udenrigsministeren ikke ved det, er jeg sikker på, at der er nogen, der efterfølgende kan fortælle ham, at det ikke er umiddelbart sammenligneligt, hvad man kan gøre i Sverige, og hvad man kan gøre i Danmark, og vi er i hvert fald ikke til sinds at støtte de forslag, udenrigsministeren har fremsat om at bruge 300 mio. kr. af ulandsbevillingerne.

Jeg blev lidt ked af, at udenrigsministeren ikke fik svaret på de to mindre ting, som hr. Jørgen Estrup nævnte i sin ordførertale. Den ene var spørgsmålet om at få løst op for visumbetingelserne.

Hr. Ole Espersen har rejst spørgsmålet adskillige gange i Det Udenrigspolitiske Nævn, og vi synes oprigtig talt, at det var på tide, at udenrigsministeren også omsatte de positive tilkendegivelser, han ved forskellige lejligheder er kommet med, til handling. Derfor efterlyser jeg en positiv tilkendegivelse og nogle bemærkninger om aktion på området, og jeg synes også, at det er vigtigt at tage det emne op om folk, der kommer her til landet, og de omkostninger,

det medfører, således som også hr. Jørgen Estrup nævnte til sidst.

Jeg overrasker nok ikke udenrigsministeren, når jeg om det onde imperium og Reagan, og hvordan man kan tolke det, siger, at jeg er meget mere tilfreds med de formuleringer, der kommer fra den nye udenrigsminister, end jeg var med de formuleringer, som Reagan i sin tid kom med. Jeg mener ikke, at de på nogen måde bidrog til noget konstruktivt, heller ikke til det, der sker for øjeblikket.

(Kort bemærkning).

Gade (SF):

Det kunne godt være, at der var nogle, der kunne undre sig over, at vi er medforslagsstillere, men at Socialdemokratiet ikke er det. Jeg skal ikke tale for Socialdemokratiet, men jeg skal fortælle, hvorfor vi godt kan være det og se det i forhold til, hvad fru Ritt Bjerregaard sagde.

Fru Ritt Bjerregaard gav nærmest udtryk for, at Folketinget ikke via dagsordener skulle give retningslinjer for udenrigspolitikken. Det er ikke Socialistisk Folkepartis opfattelse. Vi har tidligere arbejdet tæt sammen med Socialdemokratiet om at give retningslinjer, også indimellem detaljerede retningslinjer. Det har vi intet imod, vi synes faktisk, det er det, man har et parlament til, og jeg synes også, vi har et parlament til netop at have den slags debatter, som vi har i dag.

Så er der diskussionen om længden. Det synes jeg simpelt hen er noget snidder at gå op i, om den har fire linjer eller den har 15 linjer. Det handler vel om, om man er enig i indholdet, og om indholdet er rimeligt.

Tilbage er en indvending mod ordet »fortsat«, mod at Folketinget opfordrer regeringen til fortsat at føre en aktiv og konstruktiv Østpolitik.

Som det er fremgået af mit indlæg, opfatter vi denne debat som starten på en dansk Østpolitik, og »fortsat« kan altså så heller ikke gå længere tilbage, end da man begyndte at formulere en Østpolitik, og det er sket i de sidste 2-3 måneder.

For vores skyld behøvede det ikke stå der, når der er nogle, der lægger vægt på, at det ikke står der, men det er i hvert fald ikke noget, der er så vigtigt, at det betyder, at vi ikke har kunnet være medforslagsstillere, og jeg synes, det er en

[Gade]

god dagsorden, og vi stemmer altså med glæde for den.

(Kort bemærkning).

**Bjørn Elmquist (V):**

Det er for straks at reagere på de tre kritiske bemærkninger, som fru Ritt Bjerregaard gjorde til vores dagsordensforslag.

Man havde gerne set en mulighed for at debattere tingene videre i Folketinget. Jeg mener ikke, at vi med denne dagsorden på nogen måde afskærer Folketinget fra at fortsætte debatten hverken i salen eller i udvalg.

Vi ved, at der i øjeblikket ligger en ansøgning i Finansudvalget. Den skal da debatteres videre. Vi ved, at vi i Markedsudvalget vil komme til at drøfte forhandlingsoplæg fra regeringen om den videre koordinering i EF. Det vil vi i Markedsudvalget blive nødt til at tage stilling til, og jeg ved, at vi i nævnet har nogle emner, som bl.a. hr. Ole Espersen har ønsket også at drøfte med regeringen, så det vil skam også komme op dér, og jeg er helt sikker på, at i andre udvalg vil den samme debat kunne køre videre.

Så sagde fru Ritt Bjerregaard, at Socialdemokratiet ikke kan lide for lange motiverede dagsordener. Det kan mit parti heller ikke, og jeg tror heller ikke, de andre regeringspartier kan, men vi har hæftet os ved det, som hr. Gade sagde for et øjeblik siden, nemlig at det i hvert fald er første gang, at vi her debatterer en samlet Østpolitik i – jeg havde nær sagt – nyere tid. Dertil kommer, at jeg har drøftet sagen med Folketingets formand, og jeg forstår, at man for nogen tid siden, da formanden hed Svend Jakobsen, har udtrykt, at man ikke bør lave motiverede dagsordener på over 150 ord. Jeg har ved en hastig optælling af vores fundet frem til, at den holder sig på ca. 130, måske 131 ord, så vi er et godt stykke fra den anbefalede overgrænse.

Endelig ordet »fortsat«. Vi mener helt klart, at der må være tale om, at regeringen fortsætter sin aktive politik over for Østlandene. Der har været adskillige initiativer, der har været bilaterale initiativer over for mindre østeuropæiske lande, og der har også været mange over for Sovjetunionen, så vi mener, at ordet »fortsat« er fuldstændig berettiget.

**Fischer (KF):**

Den dagsorden, som vi har fremsat forslag til

– og jeg tænker her på alle Folketingets partier undtagen Socialdemokratiet og Fremskridtspartiet – er udtryk for en positiv stillingtagen fra dansk side til den fremtidige Østpolitik, en tilkendegivelse af, hvordan vi vil engagere os i de kommende år. Jeg synes ærlig talt, at det kan overraske, at Socialdemokratiet har valgt at isolere sig fra Østeuropapolitikken.

Da jeg lyttede til fru Ritt Bjerregaards tale, kunne jeg ikke få andet indtryk, end at Socialdemokratiet faktisk ikke rigtig kan finde sine ben på dette område. Talen bar præg af én ting, og for at sige det lidt venligt var det, at man fra Socialdemokratiets side fortsætter med den løjerlige kritik, som var fremme på partiets landsmøde i september, og som man har stået helt isoleret med. Derfor fortsætter fru Ritt Bjerregaard med pindehuggeriet om »fortsat«. Der var for lidt konstruktiv i talen, men vi kan da glæde os over, at Socialdemokratiet nu trods alt vil stemme for dagsordenen. Tonen bliver herefter måske lidt mere positiv. Det kan vi da håbe.

Til hr. Riishøj, som normalt er et fornuftigt og meget vidende menneske, især vedrørende Østeuropa, skal jeg blot sige: Skal vi ikke glemme den sædvanlige koldkrigsretorik? Den er tiden da løbet fra. Jeg kan forsikre hr. Riishøj for, at da jeg i foråret havde lejlighed til at deltage i en flerpartikonference i Budapest, og da jeg benyttede samme toneleje som i debatten i dag, var der ingen – især ikke nogen af vores ungariske værter – der reagerede, som hr. Riishøj gjorde. Så skal vi ikke anlægge en mere positiv attitude over for Østeuropapolitikken? Hr. Riishøjs kollega hr. Gade gav udtryk for en sådan mere positiv holdning, og den mener jeg at hr. Riishøj skal lade sig inspirere af.

**Riishøj (SF):**

Jeg har ikke været til stede i Ungarn og ved ikke, om ungarerne rystede på hovedet eller roste hr. Fischer, så det kan jeg ikke checke, men polemikken med Socialdemokratiet, som skulle melde sig ud på grund af den lille nuance med »fortsat«, kan man rolig spare sig. Der ligger ikke nogen forskel i synspunkterne på det. Spørgsmålet om, hvor lange dagsordener skal være, er noget andet end det politiske indhold, som vi jo stemmer for alle sammen, så hr. Fischer kan rolig spare sig.

[Riishøj]

Jeg vil godt vende tilbage til et par enkelte punkter, som var fremme i debatten før midt-dagspausen. Hr. Duetoft nævnte, at den østlige form for demokrati, som nu udvikler sig, skulle være så vidt forskellig fra den vestlige. Det er for mig at se noget vrøvl. Det, Ungarn bevæger sig frem mod, som man proklamerede på 33-årsdagen for opstanden i 1956, er en vestlig form for pluralisme og demokrati med frie valg. Hvad pokker skulle adskille det fra den form for demokrati, som vi har i de vesteuropæiske lande? Udviklingen er vel den samme i Polen, men foregår mere ujævnt og under sværere betingelser, men det er da den samme udviklingsretning, og forhåbentlig kommer det da til Tjekkoslaviet, som endda i mellemkrigsperioden havde et udviklet demokrati. Det kan vi alle sammen håbe. Men hvorfor skal den demokratiske udvikling resultere i noget andet end den demokratiske form, man har i den øvrige del af Europa? Det er det rene vrøvl.

Så skulle der ikke været sket noget med de østeuropæiske landes militær. Mig bekendt trækker man da et pænt antal tropper tilbage i øjeblikket fra de østeuropæiske lande, og udenrigsministeren nævnte selv erkendelsen af ulovligheden af Krasnojarsk, som må formodes at skulle lykkes. Man har trukket sig tilbage fra Afghanistan; man betragtede det som en meget stor sikkerhedsrisiko, at de sovjetiske tropper var så tæt på Golfen, og de er borte nu. I hvert fald i den internationale presse er blevet nævnt, at efterretningskilder nu kan konstatere et direkte fald i den sovjetiske kampvognsproduktion. Det er blevet nævnt direkte, nu er det faktisk erkendt.

Dette var for at nævne nogle eksempler, men det trænger jo ikke ind i hr. Duetofts hjerne. Den koldkrigsfilosofi, jeg nævnte før, den har jeg fået bekræftet.

Så er der spørgsmålet om COCOM, som hr. Gade nævnte, og jeg opfatter også udenrigsministerens udsagn som et tilsagn om, at tiden nu er inde til en ændring af COCOM-bestemmelserne, og man kan for min skyld godt skelne mellem de forskellige østeuropæiske lande. Da Kina var inde i varmen, havde man nogle særlige bestemmelser for Kina. Man lempede af militære grunde, åbenbart ikke af demokratiske hensyn, men man lempede over for Kina af strategiske grunde. Det har man givetvis fortrudt. Det var jo ikke et demokrati, der udvikle-

de sig i Kina, men der er så stor sikkerhed for, at det er tilfældet i Ungarn og i hvert fald i Polen, at tiden er inde til ændringer, og det betragter jeg udenrigsministerens udtalelser som et tilsagn om at Danmark vil arbejde aktivt for.

Ganske kort om Baltikum. Jeg er også glad for, at man dog får bekræftet, at udenrigsministeren mener, at tiden arbejder for den løsning, som SF og Socialdemokratiet ønsker ud fra den holdning, vi har. Forudsat at perestrojka fortsætter og de baltiske lande inden for Sovjetunionens rammer får en større uafhængighed, arbejder tiden for den model, og så er det altså et tidsspørgsmål, hvor det skiller, og ikke så meget et spørgsmål om en egentlig holdningsforskæl.

Til allersidst vil jeg gerne føje nogle udtalelser om unionen til, som jeg har hørt fra i hvert fald østrigsk side om, at man også her frygter for, hvad en union kunne føre til for østrigsk medlemskab, ikke mindst af hensyn til deres ønske om neutralitet efter medlemskab af EF. Det er i hvert fald et problem for Østrig.

Det er jo klart, at der i EF er en forskel mellem de tyske og franske holdninger. De tyske holdninger går meget på en eller anden form for genforening eller konføderation med DDR – og der er stor tysk interesse i at få Østrig med – som vil støtte mere åbenhed over for østlandene, mens Frankrig og England som bekendt er meget bange for en mulig tysk genforening – det lægger de i hvert fald ikke skjul på i øjeblikket – og nærer frygt for, hvad østrigsk medlemskab, men også det, der sker i DDR i øjeblikket, kan føre til. Det er klart, der er meningsforskelle. Ganske enkelt.

(Kort bemærkning).

Duetoft (CD):

Hr. Riishøj, jeg kan lige så godt overgive mig fuldstændigt med det samme. Jeg kan altså ikke slippe for at være Danmarks sidste koldkriger, og det er også i orden, det kan jeg leve med. Men de to indvendinger, hr. Riishøj havde mod det, jeg har sagt, må skyldes, at hr. Riishøj ikke har hørt rigtigt efter.

Jeg forsøgte faktisk at være ganske liberal over for østlandene og sige, at jeg ikke synes, at man i Vesten skulle kræve, at det var et nøjagtigt plagiat af den danske grundlov, man skulle lave derovre, for at vi kunne acceptere, at det var et demokrati.



[Duetoft]

Jeg mener stadig væk, at man ud fra historiske forudsætninger kan lave en styreform, som jeg vil kalde demokratisk, og som indeholder menneskerettigheder og frihedsrettigheder, men som ikke nødvendigvis er et plagiat af den, vi har, for der er mange forskellige historiske forudsætninger. Det sovjetiske folk har aldrig haft demokrati, de skal først lære det. Derfor kan det godt være, man er nødt til at bygge det op på en anden måde. Jeg var faktisk liberal nok til at sige, at jeg ikke vil sætte mig til dommer og sige: I har ikke en fornuftig udvikling før på det tidspunkt, I ligner os fuldstændig. Det var faktisk et forsøg på at være venlig.

Våbennedskæringer drejer sig ikke om antal, men om kapacitet, og så længe det, vi har set, er, at effektiviteten i det sovjetiske forsvar er lige så god i dag, som den var tidligere, at man udskifter gamle ubåde med nye, der kan sejle længere, gå dybere ned og sejle hurtigere, så længe mener jeg ikke, der er basis for, at vi i Vesten blåøjet fjerner et tilsvarende antal. Det drejer sig om slagkraft, det drejer sig om kapacitet, og så længe man i virkeligheden kun moderniserer, men bibeholder den kapacitet, man havde i forvejen, bare på et mindre antal våben, mener jeg ikke, der er nogen grund til at opgive den vestlige sikkerhedspolitik. Det var det, jeg forsøgte at forklare.

**Bjørn Elmqvist (V):**

Jeg vil godt gøre et par ganske få bemærkninger om Baltikumproblematikken. Jeg mener, vi må være meget opmærksom på tidsfaktoren. Det ville være meget uheldig timing, hvis vi i dag skabte det nødvendige grundlag for at oprette konsulater i de baltiske lande. Det er et synspunkt, som jeg ved flere lejligheder har fornemmet møder fuld forståelse hos repræsentanter for de baltiske lande.

I sidste uge efter miljøkonferencen var der en sovjetisk delegation, som blev i Folketinget nogen tid, og den mødte forskellige partiers repræsentanter. Da vi havde møde med den, var der i hvert fald en klar forståelse fra den baltiske deltagerdelegation for, at det ville være et forkert tidspunkt nu, om vi skabte den nødvendige basis for en konsulatsaftale med Moskva, der omfattede de baltiske lande.

Det skal selvfølgelig ikke udelukke, at der på et senere tidspunkt kan være bedre chancer for, at det kan lade sig gøre – på ingen måde – men

som det tegner i øjeblikket, må det være ad mere uofficielle kanaler, at vi øger vore forbindelser til Baltikum.

Jeg vil dernæst ganske kort kommentere det, som hr. Riishøj just sagde om fransk og engelsk bekymring for tysk genforening. Som jeg opfatter det, er bekymringen størst, hvis genforeningen sker uden for rammerne af det europæiske samarbejde, uden for EF f.eks., men hvis det er noget, der kan ske i forbindelse med eller inden for EF engang ad åre, tror jeg ikke, denne bekymring er særlig stor. Tværtimod.

Til hr. Gade vil jeg om det dagsordenspunkt, hvor han indfortolker COCOM, sige, at det må være den del af det, der hedder »i EF og andre organisationer at arbejde for bedre vilkår for samhandel og teknologisk samarbejde med de reformvenlige af disse lande«.

Det fortolker vi også bredt. Det kan omfatte Eureka, hvor man også har teknologisk samarbejde, og det er klart, at der i øjeblikket i Eureka-samarbejdet er visse begrænsninger. Der er grænser for, hvor vidt man kan gå, og disse grænser sættes først og fremmest af de såkaldte COCOM-regler. Derfor er vi helt enige i det tilfald, som udenrigsministeren har givet, at der kan være anledning til at nyvurdere disse regler. Dermed være ikke sagt, at COCOM fuldstændig kan afskaffes, og at der kan blive totalt frit samarbejde og fri samhandel på det teknologiske område, men at vi kan overveje, hvor nye grænser kan sættes. Det er vi også helt med på.

Til sidst et par bemærkninger til Fremskridtspartiet. Jeg hæftede mig ved, hvad hr. Knud Lind sagde for lidt siden, at der for tiden overhovedet ingen forskel er på Kina og Sovjetunionen, hvad menneskerettigheder angår. Det synes jeg nok er en kraftig misforståelse, der gør sig gældende, og hvis det er det, der bl.a. ligger til grund for, at Fremskridtspartiet ikke kan stemme for vores dagsorden, vil jeg bede hr. Knud Lind snakke med andre i sit parti, om der ikke skulle være nogen, der kan informere ham om det. Det, der skete i juni måned på Den Himmelske Freds Plads i Peking, er dog imervæk en kraftig lærestreg for alle, som troede, at man kunne håbe på en reformvenlig udvikling i Kina. Noget tilsvarende har vi heldigvis ikke set i Sovjetunionen.

Hvis der skulle være tale om, at vi sætter flere midler af, spørger jeg: Hvad med at ompriorite-

[Bjørn Elmquist]

re midlerne? Vi har i øjeblikket debatten i Finansudvalget om, hvordan vi kan finansiere investeringsfondene. Den debat er ikke færdig, men det behøver ikke nødvendigvis at betyde flere penge på finansloven.

Ligesådan med EF-fondene. Der står, at der skal ydes en kraftigt forøget økonomisk indsats i EF, det nordiske samarbejde og OECD. Ingen siger, at det behøver betyde større statsbidrag fra Danmarks side til EF-fondene. Der er ganske store fonde i EF, og når vi taler om at bedre samhandelen, så er det heller ikke noget, der skal skydes statspenge i.

(Kort bemærkning).

**Annette Just (FP):**

Jeg vil gerne have lov til at svare hr. Bjørn Elmquist, at hvis hr. Bjørn Elmquist havde lyttet lidt efter, hvad jeg rent faktisk sagde i min ordførertale, ville han vide, at jeg pointerede, at Fremskridtspartiet gik ind for samhandel. Vi gik ind for samarbejde, vi gik ind for joint venture, vi gik ind for, at EF lavede en bredere og bedre samhandel med Østeuropa, som jeg kaldte Warszawapagtlandene, hvilket i øvrigt er det samme.

Hr. Bjørn Elmquist spørger, hvorfor i alverdens riger og lande Fremskridtspartiet ikke kan stemme for den dagsorden, som et flertal af Folketingets medlemmer og partier har stillet. Det kan vi ikke af én god grund: Vi tænker også på den danske befolkning. Jeg tror nok, jeg egentlig gjorde ret meget ud af at forklare, at det er af økonomiske årsager. Vi ønsker ikke at sige: Vi skal have øgede udgifter på den danske finanslov.

Så kan hr. Bjørn Elmquist have meget ret i at sige, at det heller ikke er det, vi vil lige her og nu. Da vil vi bare omflytte lidt.

Det bedste, det danske Folketing overhovedet kan gøre, er at tage hver eneste sparet krone og putte den tilbage i statskassen, således at vi får råd til at betale noget af vores store gæld tilbage.

Derfor siger Fremskridtspartiet: Vi vil gerne samhandel, vi vil meget gerne dialog. Det er ikke det, der er et problem; men vi ønsker, at landene selv skal være med til at betale for bl.a. deres miljøsvineri, som der er blevet sagt så meget om i dag. De skal selv have lov til at være med til at vise den gode vilje, og det kan de ved at nedsætte deres militæruddgifter. Derved får de såmænd pengene til det.

Men vi kan ikke gå med til at øge byrderne på den danske skatteplagede befolkning, sådan som regeringspartierne nu vil gøre.

(Kort bemærkning).

**Bjørn Elmquist (V):**

Jeg skal nok lade være med at gøre det til en større debat, for vi er vel ved at være færdige, men jeg mener, at fru Annette Just skal læse vores dagsordensforslag meget nøje, for vi taler også om i ECE at støtte, at der oprettes en fælleseuropæisk miljøfond. Det er ikke bare fra vestlig side, at der kan blive tale om at stille midler til rådighed. Det er en miljøfond, som også skal omfatte de østeuropæiske lande, så det skal ikke bare være fra vestlig side, at vi poster en masse penge i Østeuropa. Det er også tanken, at de selv skal deltage i denne miljøfond.

**Jørgen Estrup (RV):**

Det har været en god og konstruktiv debat, og de enkelte skønhedspletter, stilbrud og niveaufald, som der har været, kan vi heldigvis komme let hen over. Jeg synes faktisk, at med den dagsorden, som nu et stort flertal i Folketinget vedtager, har vi egentlig lagt skinnerne for en Østeuropapolitik, som vi alle sammen vil kunne arbejde videre med i den kommende tid. Det er ikke noget ringe resultat af dagens debat.

Der er selvfølgelig mange hurdler på vejen, også sikkerhedspolitiske. Vi har nogle problemer med, hvordan vi skal tackle forholdet til de baltiske lande, som vi meget gerne vil komme til at stå nærmere, og som vi føler os bundet til historisk og kulturelt, men hvor vi naturligvis må gå forsigtigt og ansvarligt til værks. Det er i det hele taget vigtigt, at vi først tager skridtene, når de er gennemtænkt.

Vi har også et Tysklandsproblem, som givetvis vil komme til at optage sindene i den kommende tid og allerede gør det. Det er naturligvis ikke ligegyldigt, under hvilke forhold man diskuterer en tysk genforening. Der er nogle scenarier, der kan være mere acceptable end andre, men først og fremmest må man sige, at på dette som på en række af de andre områder gælder det, at de skridt, der skal tages, skal tages i de samarbejdsfora, som vi er i. Det er det første, det sidste og det vigtigste, at vi prøver at få en fælles holdning til de meget vanskelige spørgsmål.

[Jørgen Estrup]

Udenrigsministeren gav mig nogle konkrete gode svar på, hvilke faktiske samhandelsinitiativer der var i gang i EF. Dem var jeg glad for. Jeg synes, det tegner godt, og håber, at det faktisk er det, man kan gennemføre i den kommende tid. Så synes jeg, man har taget et godt skridt i retning af, hvad man f.eks. fra Ungarns side har efterlyst.

Udenrigsministeren var nok ikke så enig i den måde, jeg formulerede mig på om EF's vægtning af sin arbejdsindsats. Jeg sagde noget i stil med, at man i EF er langt mere optaget af opbygning af det indre marked og planerne om en monetær union end af, hvordan fremtidens Europa skal se ud. Det kan vi selvfølgelig diskutere, det vil jeg ikke starte nogen polemik om, for det er selvfølgelig et skønsspørgsmål.

Jeg vil dog blot sige, at hvis man fortsætter farten – oven i købet måske skruer tempoet op – mod et integreret Europa, er det klart, at man hæver medlemsbetingelserne, som ministeren talte om. Så bliver det ikke lettere for andre at komme ind i klubben, og det kan godt opfattes, som om man faktisk er i gang med at tale meget mere om sig selv end om det store Europa. Det var det, jeg havde i tankerne, da jeg fremhævede, at for mig og for Det Radikale Venstre ser det ud, som om man af og til har lidt galt fat i proportionerne.

Først og fremmest synes jeg, debatten i dag har peget meget i retning af, at vi i enighed vil kunne lave en Østeuropa- og Sovjetunionspolitik, som også vil kunne lægge stor vægt på det menneskelige aspekt, og det synes jeg er et godt resultat.

**Duetoft (CD):**

Jeg har bare et par enkelte bemærkninger, men først har jeg lyst til at sige, at hvis man kun havde hørt denne debat, kunne man opfatte det, som om nogle partier i dette Folketing i dag opfatter Tyskland som en større trussel end Sovjet. Jeg vil godt advare en smule mod, at vi gør et forenet Tyskland til en trusselsdiskussion, for jeg mener stadig væk, at den mest realistiske trussel – hvis vi skal have det billede – ligger i Øst-Vest-forholdet, og derfor skal vi nok passe lidt på den måde, vi taler om det emne på.

Jeg vil godt til hr. Ivar Nørgaard sige, at jeg er tilhænger af et åbent EF. Jeg er tilhænger af, at man forhandler med så mange som muligt, at

man laver så mange handelsaftaler som muligt men – hvad er det, hr. Ivar Nørgaard plejer at sige? – som »unionsevangelist« er jeg ikke tilhænger af, at alle skal med.

For mig er EF ikke lukket i den forstand, at ikke alle skal få lov at søge. Men det er klart, at der er nogle i Europa, der vil kunne klare det, og andre i Europa, der ikke vil kunne klare at være inde i det egentlige EF. Derfor synes jeg, man skal passe på, at vi ikke fremstiller det, som om vi skal bremse vores udvikling frem mod EF-unionen, fordi vi nu pludselig skal have alle mulige med. F.eks. med Tyrkiet, som har ansøgt, ved vi, at der vil være en lang række problemer, før det eventuelt bliver optaget. Det samme vil selvfølgelig være tilfældet med en lang række østlande, der formodentlig også vil have en omstillingsperiode a la den, Tyrkiet har, på måske 20 eller 30 år. Det skulle da ikke betyde, at vi i den periode bremser op hos os selv. Derfor vil jeg godt advare lidt mod, at den diskussion skal føre til en udvanding af fremgangen i EF.

Det vil jeg også gerne sige til hr. Gade, der jo taler om – og det er jeg da enig med hr. Gade i – den nye Østpolitik, der ligesom bliver lagt i dag. Men der var en bemærkning i hr. Gades sidste indlæg, jeg ikke brød mig så meget om, og det var, at vi nu skulle til at satse på det brede Europa.

Det lød for mig lidt, som om den Østdiskussion, vi får nu, skal bruges som undskyldning for at bremse op i Atlantdiskussionen, men så sandelig også i EF-diskussionen. Og så mener jeg, at den er misbrugt. Så mener jeg, hr. Gade misbruger Østpolitikken til i virkeligheden at gøre noget, som jeg ved hr. Gade ønsker inderst inde, nemlig at vi fører en anden EF-politik. Men det er forkert efter min opfattelse at bruge Østpolitikken til den opbremsning.

Hr. Knud Lind anklagede regeringen og spurgte, hvor mange markedsandele og hvor mange arbejdspladser denne Østpolitik skabte, hvor mange danske virksomheder der ville kunne komme ind og arbejde på det østeuropæiske og det sovjetiske marked osv. Det lød anklagende: Det var der nok ingen der kunne, og derfor var Østpolitikken forkert.

I al stilfærdighed vil jeg godt sige, at efter CD's opfattelse drejer det her sig overhovedet ikke om markeder. Jamen vi gør da ikke det her, for at Danmark skal få markedsandele. Ja,

**[Duetoft]**

kan vi få det, er det da godt. Kan dansk erhvervsliv få lov til at sælge nogle varer til Sovjet eller til Polen eller til Ungarn, så er det da godt, men det er ikke derfor, vi gør det.

Vi gør det for at fremme stabilisering, for at fremme afspænding, for at fremme menneskerettighederne, for at fremme en udvikling i Østeuropa, som vi mener er et gode for mennesker. Og så i tredje række må komme, om nogle danske virksomheder kan nyde godt af det. Det vil da være udmærket.

Jeg mener ikke, man med nogen som helst ret kan beklage regeringens Østpolitik ud fra synspunktet markedsandele, for hvis man gør det, så har man i alt fald prioriteret væsentlig anderledes end den måde, vi andre ser Østpolitikken på, hvor det er nogle langt højere mål, der er i fokus end blot det, at man skal kunne sælge én vare mere eller mindre.

**Kofod-Svendsen (KRF):**

Fra Kristeligt Folkepartis side glæder vi os over debatten i dag. Vi synes, den har været både konstruktiv og overordentlig nyttig. Jeg tror, vi i enighed kan udforme en Østpolitik. Der er altså ét udestående problem – sådan har jeg hørt det – og det er at skaffe de økonomiske midler.

Jeg vil meget gerne være konstruktiv, men jeg vil begynde med at slå fast, at den stigningstakt, vi har i ulandsbistanden, på 0,03 pct. pr. år, så vi i 1992 når op på 1 pct. af BNP, står fast. Den vil vi fra mit partis side ikke være med til at røkke.

Men skal vi allerede i gang i 1989, så vil vi da gerne medvirke til et lån på 50 mio. kr., hvor vi i de finanslovforhandlinger, som vi nu er i gang med, skaffer ekstra 50 mio. kr. på finansloven 1990, så vi, når vi vedtager finansloven – jeg håber, vi vedtager den den 14.-15. december i indeværende år – har de 50 mio. kr. på plads i 1990, men vi kan allerede komme i gang i givet fald i november måned. Det kan altså blive et lån på 2-3 måneder. Det vil vi meget gerne medvirke til, men at lave en konvertering finder vi ikke rigtigt.

Jeg synes, det er vigtigt, at vi kommer i gang, gerne i morgen eller en af de allernærmeste dage, og så må vi bare skaffe de ekstra penge i forbindelse med finanslovforhandlingerne. Jeg tror også – vi har jo et kæmpestort budget – det er muligt ved velvilje at skaffe de 50 mio. kr. Vi

skal gerne komme med nogle konkrete anvisninger i løbet af de næste uger.

**Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):**

Ja, jeg er nødt til at sige, at spørgsmålet om at få finansieret indsatsen jo altså ikke er løst, ved at man låner nogle penge fra en kasse, hvor de så senere skal betales tilbage. Sådan virker statsfinansierne ikke, beklageligvis.

Jeg er fristet til at bruge næsten alle muligheder for at komme i gang, men selvfølgelig kan man ikke bare bruge nogle penge imod en forsikring om, at man så vil bruge nogle tilsvarende flere næste år. Det ender jo med, at pengene skal hentes det ene sted, hvor staten henter sine penge. Det ved vi alle sammen godt hvor er, og det vil måske ikke være så rimeligt lige nu.

Så beklager jeg, at jeg ikke i første omgang fik svaret på de spørgsmål, hr. Jørgen Estrup stillede om visum m.v. Jeg er ganske enig med hr. Jørgen Estrup i, at vi har nogle problemer med de omkostninger, der er forbundet med at etablere de personlige kontakter. Det må vi kigge på.

Helt konkret om visumreglerne vil jeg sige, at det er regeringens ønske, at vi over for reformlande, i første omgang et land som Ungarn, kan nå frem til fuldstændig at ophæve ethvert visumkrav. Det er regeringens mål.

Vi er af praktiske grunde med i nogle fælles regler. Når jeg siger »praktiske grunde«, er det, fordi det har at gøre med nedbrydning af grænser i det indre marked, og derfor kan vi ikke uden videre indføre vore egne regler.

Men i går, da jeg var i Budapest, kunne jeg meddele min ungarske kollega, at vi nu i Danmark agter at tage et første skridt, idet vi vil ophæve visumkrav for det, der hedder diplomat- og tjenestepas, og vi er nu gået i gang med tekniske forhandlinger om, hvordan vi nærmere skal afgrænse dette. Det er en for ungarene at se væsentlig liberalisering i visumreglerne, som de med glæde tog imod, også fordi jeg understregede, at vi betragter det som et første skridt på vejen mod den fuldstændige ophævelse af visumkrav, som vi gerne ser jo før jo hellere.

Så må jeg sige til diskussionen om dagsordenen, at jeg principielt er ganske enig i fru Ritt Bjerregaards betragtninger om, at det er en usik med disse lange og detaljerede dagsordener. Jeg er principielt enig. Når jeg alligevel finder, at dagsordenen i dag er nyttig, så skyldes

**[Udenrigsministeren]**

det, at det jo er en dagsorden, der opsamler de ting, der er meget bred enighed om, og som vi har arbejdet med i nogen tid, og hvor der i betragtning af denne debats lidt usædvanlige karakter vel kan være noget nyttigt i at få konstateret, hvor vi er enige.

Jeg synes, det er lykkeligt at se, at det netop er det, der er tilfældet, at et meget, meget bredt flertal i Folketinget står bag de ting, der står i dagsordenen, som jo netop reflekterer, hvad vi fra regeringens side har arbejdet med i nogen tid.

Jeg skal slet ikke gå ind i diskussionen om, hvorvidt vi har haft eller ikke har haft en Østpolitik. Jeg mener, den er uinteressant. Jeg mener sådan set, at den lange række af initiativer og overvejelser, som jeg kunne redegøre for i dag i min fremlæggelse her, taler for sig selv.

Men jeg er glad for, at vi kan få vedtaget i bred enighed et sådant dagsordensforslag, der slår fast nogle af de ting, som vi har bedt om at få Folketingets tilslutning til at arbejde videre med i den kommende tid.

Så vil jeg gerne slutte af med at sige, nu da der er kommet så mange til stede, som ikke har hørt den debat, der har været – hvis ellers nogen af dem ville høre efter...

**Tredje næstformand (Povl Brøndsted):**

Må jeg anmode om, at man hæmmer snakkelysten lidt. Det er ikke tilfredsstillende, at det ikke kan høres, hvad der bliver sagt fra talerstolen.

Det er ikke nok endnu!

**Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):**

Til gengæld skal jeg love at være kort.

Jeg synes, at denne debat bør sluttet af med en varm tak til deltagerne i debatten for, at vi om et af tidens store og væsentlige emner her i Folketinget har kunnet få en saglig og dybtgående debat og en positiv debat, som har givet yderligere inspiration til det arbejde, der skal foregå i den kommende tid for konkret at arbejde på en udbygning af vores forhold til de lande i Øst- og Centraleuropa, som ønsker at gennemføre reformer.

Som jeg nævnte det tidligere, så har vi i Danmark særlige muligheder og særlige forpligtelser. Vi har muligheder, fordi vi ligger centralt placeret politisk, vi er medlem af flere organisationer internationalt end noget andet europæ-

isk land, vi ligger centralt placeret geografisk, og vi har en kulturel og historisk baggrund, som gør os velegnet som en af de faktorer, der kan bidrage til at få gang i nedbrydningen af grænserne i Europa, også den skillelinje, der har gået i Europa imellem Øst og Vest. Det giver os en særlig forpligtelse. Det giver os nogle særlige muligheder.

Til mulighederne hører også, at vi i højere grad formår at blive bedre til at løse vore egne interne problemer, så vi meget bedre kan gribe de udfordringer, der ligger i de kommede års udvikling i Øst-Vest-forholdet.

Men tak for debatten i dag.

Hermed sluttede forhandlingen.

**Afstemning**

Forslag om motiveret dagsorden nr. D 2 af Bjørn Elmquist (V), Fischer (KF), Gade (SF), Jørgen Estrup (RV), Duetoft (CD) og Kofod-Svendsen (KRF) (se foran) vedtoges med 97 stemmer (S, KF, SF, V, RV, CD og KRF) mod 12 (FP).

Hermed var følgende forslag bortfaldet:

Forslag om motiveret dagsorden nr. D 3 af Annette Just (FP) (se foran).

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

**7) Første behandling af lovforslag nr. L 18:**

*Forslag til lov om ændring af lov om veterinærvesenet samt om udøvelse af dyrlægegerning.*  
Af landbrugsministeren (Tørnæs).  
(Fremsat 5/10 89).

Lovforslaget sættes til forhandling.

**Forhandling****Henning Nielsen (S):**

Lovforslaget, vi her har til behandling, er jo et lille ændringsforslag til lov om veterinærvesenet samt om udøvelse af dyrlægegerning. Det er jo i den lov, vi har skrevet om dyrlægernes rettigheder og pligter.

Lovforslaget går ud på en ændring af lovens § 17, hvor ministeren foreslår et nyt stk. 2:

# **FOLKETINGSTIDENDE**

**FORHANDLINGERNE  
I FOLKETINGSÅRET 1989-90**

**(141. ÅRGANG)**

**I**

---

**Sp. 1-1536**

---

**S**

**J.H. SCHULTZ GRAFISK A/S**

**KØBENHAVN**

**1991**